
USKONNOLLISEN JOHTAJAN PUHEESTA SEURAAJIEN TEKOIHIN

– Muhammed Fethullah Gülenin poliittisesta ajattelusta

Eetu Oskari Heiska
Pro Gradu -tutkielma
Valtio-oppi
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
syksy 2015

TIIVISTELMÄ

USKONNOLLISEN JOHTAJAN PUHEESTA SEURAAJIEN TEKOIHIN

– Muhammed Fethullah Gülenin poliittisesta ajattelusta

Eetu Oskari Heiska

Valtio-oppi

Pro gradu-tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Mika Ojakangas

Syksy 2015

84 sivua

Tämän pro gradu tutkielman tarkoituksena on tarkastella turkkilaisen imaamin, Muhammed Fethullah Gülenin poliittista ideologiaa, hänen ympärilleen muodostunutta sosiaalista Gülen-liikettä eli *hizmet*-palveluliikettä ja näiden kahden asemaa Turkin politiikassa. Lisäksi pohditaan uskonnon ja sekulaarin taistelua, uskonnon merkitystä politiikassa ja erityisesti Turkissa. Työssä pyritään avaamaan myös Gülen-liikkeen tavoitteita ja pyrkimyksiä. Päähahmo on kuitenkin vapaaehtoisesti Yhdysvalloissa maanpaossa elävä uskonnollinen johtaja, imaami Gülen. Pääasiallisina lähteinä käytän Gülenin omia, hänen seuraajilleen tarkoitettuja tekstejä, analysoidessani niiden merkityksiä poliittisessa viitekehyksessä. Vaikka Gülen pyrkiikin olemaan puoluepolitiikan ulkopuolella, liikkeen aiempi löyhähkö yhteistyö AK-puolueen kanssa ja sen kariutuminen leimaavat hänen lausuntojaan. Gülen ottaa voimakkaasti kantaa ajankohtaisiin tapahtumiin Turkissa ja laajemmin islamilaisessa maailmassa. Hänen kantava ideologiansa on kansakunnan kohottaminen korkealle koulutuksen avulla. Koulutuksen avulla Gülen uskoo luovansa Turkkiin ”kultaisen sukupolven”, joka palauttaa Turkin loiston aikaan. Nähdäkseni Gülen on patrioottinen, mutta samalla hyvin kansainvälinen. Gülen-liike onkin imaaminsa inspiroimana perustanut satoja kouluja Turkkiin ja arvioiden mukaan liikkeen koululaitoksia on yli sadassa muussa maassa. Lisäksi liikkeen vaikutuspiiriin kuuluu opiskelija-asuntoloita, medialaitoksia ja pankki Turkissa. Liikkeen jäsenet ovat usein korkeakoulutettuja ja päätyvät opintojensa jälkeen hyviin virkoihin Turkissa. Gülen on myös ottanut vakavasti Samuel Huntingtonin puheet sivilisaatioiden törmäyksistä. Gülen työskentelee uskontojen välisen vuoropuhelun lisäämiseksi.

Tutkimustuloksenani esitän, että Fethullah Gülen edustaa maltillista, vuoropuhelua ja demokratiaa korostavaa islamia. Hänellä on miljoonia seuraajia Turkissa ja tukijoita useissa muissa maissa. Gülenin poliittinen idea ”kultaisen sukupolven” Turkista pyritään toteuttamaan rauhanomaisesti koulutuksen ja valistuksen keinoin uskonto ja länsimainen tiede yhdistäen. Gülenillä on valtaa Turkissa ja vaikutusvaltaa etenkin seuraajiinsa monien mediajulkaisujensa kautta. Gülenin puheista tulee hänen seuraajiensa tekoja, vaikka hän harvoin antaakaan suoria käskyjä. Gülen-liike on ennen kaikkea sosiaalinen liike, joka tuskin muodostuu poliittiseksi puolueeksi, vaan jatkaa vaikuttamista päivänpolitiikan ulkopuolella. Mitä tapahtuu Gülenin kuoleman jälkeen, lienee liian aikaista spekuloida.

Avainsanat: Turkki, uskonnon politiikka, islam, Fethullah Gülen, Recep Tayyip Erdoğan, AKP, koulutus, sosiaalinen liike, uskonto, imaami

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ.....	1
SISÄLTÖ.....	2
JOHDANTO.....	3
1. MUHAMMED FETHULLAH GÜLEN	4
2. USKONTO JA POLITIIKKA MODERNISTA MAAILMASTA POSTMODERNIIN MAAILMAAN	11
2.1. Uskonnollisia toimijoita politiikan areenalla 1960-luvulta tähän päivään.....	20
2.2. Islam ja politiikka Lähi-idässä	23
3. ISLAMISMI JA SEKULARISMI TASAVALTAISESSA TURKISSA	32
4. GÜLEN-LIIKKEESTÄ.....	40
4.1 Gülen-liike nyt.....	43
4.1.1. Gülen-liikkeen koululaitokset ja opiskelija-asuntolat.....	45
4.1.2. Güleniläiset medialaitokset	48
4.1.3. Gülen-liikkeen rahoitus	50
4.1.4. Gülen-liikkeen ja AK-puolueen välinen yhteistyö ja sen tuho.....	52
4.1.5. Mitä yksilö hyötyy Gülen-liikkeestä?.....	57
5. GÜLENIN POLITIIKKAKÄSITYKSISTÄ	59
5.1. Gülen sielunpaimenena ja inspiraation lähteenä.....	59
5.2. Kasvatuksesta hallinnan välineenä.....	64
5.3. Gülenin maailmankuvasta	67
5.3.1. Yksilöistä ja perheestä	67
5.3.2. Naisen asemasta.....	69
5.3.3. Yhteiskunta, demokratia ja tasavalta	69
5.3.4 Uskonnosta ja tieteestä	76
JOHTOPÄÄTELMÄT	78
LÄHTEET	80

JOHDANTO

Tutkin pro gradu-työssäni turkkilaista imaamia, kirjailijaa ja oppinutta Muhammed Fethullah Güleniä ja hänen ympärilleen rakentunutta sosiaalista liikettä. Fethullah Gülen on inspiroinut saarnoillaan ja kirjoituksillaan laajaa joukkoa ihmisiä ja kerännyt ympärilleen useiden arvioiden mukaan jopa kymmenen miljoonan hengen kannattajajoukon lähinnä Turkissa. Vuodesta 1999 lähtien hän on asunut vapaaehtoisesti maanpaossa Yhdysvalloissa ja saanut sittemmin maan kansalaisuuden. Gülenin ympärille kerääntyneellä liikkeellä on koulutustoimintaa yli 140:ssä eri maassa, yli tuhannessa liikkeen omistamassa koulussa. Lisäksi liikkeen jäsenet ovat perustaneet kustantamoja, mediayrityksiä ja Bank Asyapankin. Vuodesta 2012 lähtien Turkin valtapuolue AKP on kääntänyt entisen liittolaisensa Gülenin vastustajakseen ja valtion ykkösviholliseksi, ”rinnakkaisvaltion” edustajaksi.

Pro gradu-työssäni pyrin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin: *Millainen on imaami Gülenin poliittinen ideologia ja miten uskonto siihen kietoutuu? Mikä on Gülen-liike? Mikä on Gülen-liikkeen politiikkakäsitys ja sen asema Turkin politiikassa?* Näitä pyrin selvittämään Gülenin englanninkielisiä tekstejä arvioimalla ja tutkimalla aiheesta laadittuja artikkeleja.

Gülenin tekstien kantavia teemoja ovat kasvatus ja kansakunta, joiden güleniläisiä merkityssisältöjä myös tutkailen työssäni. Gülenin teksteissä (Turkin) kansakuntaa ja sen ”kultaista sukupolvea” rakennetaan kasvatuksen ja koulutuksen avulla. Pohdin miten Gülen käsittelee teksteissään kasvatusta ja sen eri osa-alueita. Gülen vaikuttaa tekstiensä kautta miljooniin seuraajiinsa, muttei suoraan kehota tiettyihin toimenpiteisiin. Liikkeen julkinen viestintä on hyvin hallittua ja se on aina hyödyntänyt ajanmukaista teknologiaa.

Taustoitan työtäni uskonnon ja politiikan suhteella ja uskonnon uudella nousulla postmodernissa maailmassa. Taustalla on turkkilaisittain koko Turkin tasavallan ajan kestänyt, yhä jatkuva sekulaarin ja islamin kamppailu olemassaolon oikeutuksesta ja vallasta. Avaan myös Muhammed Fethullah Gülenin henkilöhistoriaa ja hänen ympärilleen rakentuneen Gülen-liikkeen tarinaa, luon lisäksi katsauksen liikkeen toimintaan ja sen suhteeseen Turkia hallitsevan konservatiiviseen ja islamistiseen AK-puolueeseen (*Adalet ve Kalkınma Partisi*).

1. MUHAMMED FETHULLAH GÜLEN

Muhammed Fethullah Gülen on turkkilainen, imaami, oppinut, kirjailija, koulutusaktivisti, mielipidejohtaja ja emeritussaarnaaja. Gülen-liikkeen virallisen totuuden mukaan selkeä enemmistö turkkilaisista kunnioittaa ja arvostaa Güleniä ja vain marginaaliset muslimiryhmät ovat kriittisiä häntä kohtaan. Turkin valtapuolueen AKP:n johto näkee hänet kuitenkin Turkin valtion vihollisena ja terroristijärjestön johtajana. Esittelen Fethullah Gülenin elämää ja saavutuksia hänen kotisivuillaan tarjotun biografian (fgulen.com, 2001), sekä Houstonin yliopiston Gülen-instituutin elämäkerran (HGI, 2010) perusteella. Kotisivujen biografia on kirjoitettu osin minämuodossa, ei kuitenkaan ole varmaa, että Gülen itse on tuon tekstin takana. Katson näiden kahden tekstin kuitenkin edustavan Gülenin ympärille muodostuneen liikkeen virallista kertomusta inspiraationsa lähteestä. Gülen-liikkeen virallisen näkemyksen rinnalle pyrin kuitenkin tuomaan kriittisiä mielipiteitä Yhdysvaltojen Wikileaksiiin vuodettujen diplomaattisähkeiden ja eräiden kriitikoiden kautta. Diplomaattisähkeisiin viitataan niiden Wikileaksin tunnistenumeron mukaan (reference ID). Fethullah Gülen tunnetaan erityisesti hänen nimeään kantavan maailmanlaajuisen vapaaehtoisjärjestön, Gülen-liikkeen, usein myös *hizmet*-liike (turkiksi palvelu), perustajana ja inspiroijana. Gülen on elänyt vapaaehtoisesti maanpaossa Yhdysvaltojen Pennsylvaniassa vuodesta 1999 lähtien. (HGI, 2010.)

Fethullah Gülen syntyi vaatimattomiin oloihin Turkin Erzurumissa vuosien 1938 ja 1942 välillä, syntymän ajankohta vaihtelee lähteestä toiseen, güleniläiset lähteet antavat poikkeuksetta vastaukseksi 1941. Gülen-instituutin elämäkerran mukaan Fethullah oppi resitoimaan koraanin ulkoa kaksitoistavuotiaana ja aloitti saarnaajanuransa paikallisissa moskeijoissa neljätoistavuotiaana (HGI, 2010). Nuori Fethullah eli syvästi uskonnollisessa yhteisössä, opiskeli itsenäisesti islamilaisia tieteitä ja sai vidoin opetusluvan. Hän tutustui varhain myös Said Nursin kirjoituksiin (ibid). Nursin kirjoitusten punainen lanka on islamin ja modernin maailman yhdistäminen (HGI). Tämän periaatteen myös Gülen otti ohjenuorakseen. Lisäksi Nursi vastusti väkivaltaa ja arvosti globalisaation tuomia mahdollisuuksia (Migdalovitz 2010, 20). Gülen lisäsi Nursin periaatteiden joukkoon myös nationalismiin (ibid). Arasin ja Cahan mukaan (2000, 3) Gülen pyrkii islamisoimaan turkkilaisuuden ja turkkilaistamaan islamin. Migdalovitz (2010, 20) kuitenkin huomauttaa, ettei hänen nä-

kemyksensä mukaan Gülenin tavoitteena ole *sharia*-lain voimaansaattaminen Turkissa, vaan Turkin islamisaatioon pyritään modernin hengessä.

Vuonna 1959 Gülen läpäisi Turkin valtion uskonnollisten asioiden viraston kokeen ja hänet nimitettiin valtiosaarnaajaksi Edirneen. Kaikki imaamit ovat tasavaltaisessa Turkissa olleet valtion palkkalistoilla, tämä käsittääkseni uskonnon valvonnan mahdollistamiseksi. Nuorena saarnaajana Gülen oli sosiaalisesti aktiivinen, mutta vietti askeettista elämää. Gülen opiskeli omatoimisesti myös sosiaali- ja luonnontieteitä. Eniten nuoren Gülenin ajatteluun kerrotaan vaikuttaneen Abu Hanifan, Ghazalin, Imam Rabbanin, Rumin, Yunus Emren ja tietenkin tärkeimpänä Said Nursin. (HGI, 2010.)

Gülen-instituutin elämäkerran (2010) mukaan Turkin politiikka on Atatürkin kuoleman jälkeen ollut kansaa jakavaa, toki sekulaarin ja uskonnollisen väestön välinen ristiriita on ollut olemassa jo Atatürkin aikana. Siitä lisää luvussa 3. Tarkkanäköisesti Gülen havaitsi nuorison viehtymyksen ääriilikkeiden toimintaan ja pyrki torjumaan tätä radikalisoitumista. Luentosarjoissaan nuorille ja opiskelijoille Gülen korosti perinteisiä arvoja radikaalien ajatusten sijaan. Gülen aloitti asepalveluksen vuonna 1960 ja tutustui sen aikana komentajansa kehotuksesta myös länsimaisen kirjallisuuden klassikoihin (fgulen.com, 2001). 1960-luvun alkupuolella hän saarnasi useilla paikkakunnilla, perusti Edirneen kommunismin vastaisen yhdistyksen ja luennoi ahkerasti. Gülen ei kuitenkaan osallistunut puoluepolitiikkaan ja keskittyi opetuksissaan moraaliarvoihin. Gülenin ura valtion palveluksessa eteni nousujohteisesti ja hänet nimettiin ”keskussaarnaajaksi” (central preacher) ja izmiriläisen sisäoppilaitoksen johtajaksi. Pian hän vastasi Izmirissä sisäoppilaitoksen lisäksi moskeijasta ja koko Aegean alueen saarnaajatoiminnasta. (HGI, 2010.)

Huolimatta vastuullisista tehtävistään Gülen jatkoi askeettista elämäänsä, eikä ottanut työstään vastaan palkkaa (HGI, 2010). Gülenin ajattelussa alkoi korostua koulutuksen ja palvelun tärkeys yhteisössä. Gülen puhui erityisesti nuorisolle kehottaen heitä yhdistämään älyllisen valaistumisen uskonperinteeseen kytkettyyn hengellisyyteen. Siten he pysyivät palvelemaan ihmiskuntaa altruistisesti. Gülen vei siis eteenpäin Said Nursin viestikapulaa modernin ja uskonnon yhteensopivuudesta ja -sovittamisesta. Vuodesta 1969 alkaen hän piti kokouksia kahviloissa ja luennoi ympäri provinseja eri kylissä. Gülen järjesti

myös kesäleirejä nuorille koululaisille ja opiskelijoille. Hänen puheitaan nauhoitettiin C-kaseteille ja levitettiin ympäri Turkkia. Gülen käytti jo tuolloin tehokkaasti hyödykseen modernia teknologiaa ja liike onkin aina tehokkaasti hyödyntänyt uudet teknologiset innovaatiot tavoittaakseen kuulijansa. Nykyisin liike on aktiivinen sosiaalisen median palveluissa ja etenkin Gülenin kotisivuilla. (HGI, 2010.)

Yhdysvaltalainen tohtori Joshua D. Hendrick on tutkinut Gülen-liikettä jo useita vuosia, katson hänellä olevan varsin neutraali suhtautuminen Güleniin ja *hizmet*-liikkeeseen. Hendrickin mukaan (2009, 245) Gülenin vaikutusvallan kasvaessa lisääntyivät myös epäilykset hänen toimintaansa kohtaan. Maaliskuun 12. päivän vallankaappauksen tyrskessä vuonna 1970 useita merkittäviä uskonnollisiksi profiloituneita kansalaisia pidätettiin, heidän joukossaan Fethullah Gülen. Güleniä pidettiin puoli vuotta vankeudessa, HGI:n (2010) mukaan ilman syytteitä. Hendrick (2009, 245) taas kertoo, että Gülenin epäiltiin johtavan uskonnollista salaseuraa. HGI:n (2010) mukaan viranomaiset ovat myöhemmin tunnustaneet pidättäneensä niin paljon vasemmistoaktiiveja, että heidän piti vastapainoksi pidättää muslimiaktivisteja – tasapuolisuuden nimissä. Vapauttamisen jälkeen Güleniltä kuitenkin kiellettiin julkiset puheet lyhyeksi aikaa (Hendrick, 245). Gülen suuntasi huomionsa opiskelijoihin ja aloitti Aegean alueella majoituksen ja opiskelutilojen tarjoamisen heille. Rahoituksen tiloihin ja toimintaan Gülen sai kerättyä paikalliselta väestöltä. Noin sadan ihmisen ryhmä alkoi muodostua palvelusryhmäksi Gülenin ympärille ja tästä hetkestä vuonna 1971 voidaan Gülen-liikkeen saaneen alkunsa. (HGI, 2010.)

Vuosien 1972–75 välillä Gülen toimi saarnaajana useissa kaupungeissa Aegean ja Marmaran alueilla, sekä perusti lisää majoitustiloja lukio- ja yliopisto-opiskelijoille (HGI). Gülenin toiminnasta inspiroituneet ihmiset perustivat stipendijärjestelmän nuorten kouluttamisen maksamiseksi. Turkin edelleen hyvin oikeisto-vasemmisto-akselille polarisoituneessa poliittisessa tilanteessa, jopa suurten kaupunkien opiskelija-asuntolat oli jyvitetty tuon jaon mukaiseksi (Hendrick 2009, 348). Gülen-instituutin elämäkerran (2010) mukaan Gülen halusi tarjota vaihtoehdon näille suojellakseen nuoria ääri-ideologioilta. Monet vanhemmatkin olivat huolissaan kuohunnasta ja halusivat tarjota lapsilleen mahdollisuuden jatkaa sekulaarista koulutusta korkea-asteella ilman poliittista sitoutumista (ibid). Opiskelija-asuntoloiden ja stipendien rahoitus tulikin virallisesti kokonaisuudessaan paikallisilta yh-

teisöiltä. Elämäkerran mukaan Gülen itse pitää itseään korkeintaan neuvojana ja motivoijana, joka pyrki ohjaamaan nuorisoa apoliittiseen suuntaan kuohunnan keskellä. Kunnan opetuslasten tavoin nuoret sitten levittivät Gülen-liikkeen palveluajatusta yliopistoissa ja palattuaan työskentelemään kotiseuduilleen. (HGI, 2010.)

Ensimmäiset valmennuskurssit yliopisto-opintoihin Gülen järjestetti vuonna 1974 Manisassa (HGI, 2010). Tarkoituksena oli murtaa eliitin yksinoikeus korkeakoulutukseen ja tarjota lahjakkaille, mutta heikommista sosio-ekonomisista taustoista oleville nuorille mahdollisuus yliopisto-opintoihin. Gülen-insituutin elämäkerran (2010) mukaan ohjelma oli menestys ja Gülen matkasi ympäri Turkia kertomassa ajatuksistaan. Tästä lähtien toimintaa voidaan kutsua täysimittaiseksi liikkeeksi, niin suureksi se virallisen tarinan mukaan kasvoi ihmisten tukiessa koulutusta ja apoliittista toimintaa altruistisen toiminnan kautta. (HGI, 2010.)

Gülen-liikkeen organisaatio kehittyi ajan kuluessa. Gülen-instituutin elämäkerta (2010) kertoo osan liikkeen jäsenistä aloittaneen kustannustoiminnan Gülenin rohkaisun ansiosta. Gülenin saarnoja, luentoja ja kirjoituksia julkaistiin antologioina. Ryhmä Gülenin toiminnasta inspiroituneita opettajia puolestaan perusti Opettajien säätiön koulutuksen ja oppilaiden tukemiseksi. Opettajien säätiö alkoi julkaista aikakauslehti *Sızıntı* vuonna 1979. Lehdestä tuli pian Gülen-instituutin mukaan Turkin suosituin kuukausittain ilmestyvä aikakauslehti ja se käsittelee tieteitä, uskoa ja kirjallisuutta. *Sızıntı* pyrkii todistamaan, etteivät uskonto ja tiede sulje toisiaan pois (HGI, 2010). Hendrickin (2009, 345) mukaan *Sızıntı* oli GM:n väylä valtavirtaan turkkilaisessa yhteiskunnassa. Gülen itse kirjoittaa lehteen pääkirjoituksen joka kuukausi (ks. <http://www.fountainmagazine.com/fethullah-gulen>). *Sızıntı*n englanninkielinen versio on nimeltään Fountain. Tässä vaiheessa Gülenin voidaan nähdä lähes täysin irtautuneen nursilaisesta perinteestä ja kehittäneen omat ajatusmallinsa, joissa painotetaan erityisesti tieteen osuutta islamissa ja näiden yhteensopiavuutta (O9ANKARA1722, 2009).

Gülen-instituutin elämäkerta (2010) kertoo, ettei sotilasvallankaappaus vuonna 1980 lan- nistanut Gülen-liikettä. Gülen saarnasi väkivaltaa, anarkiaa ja terroria vastaan ja hänen saarnojaan levitettiin tehokkaasti jäsenten keskuudessa C-kaseteilla ja aivan uusinta tek-

nologiaa VHS-nauhoja käyttäen. Liike kasvoi ja menestyi edelleen ja vuonna 1982 Izmiriin perustettiin liikkeen ensimmäinen yksityinen lukio, *Yamanlar Koleji* (HGI, 2010). Hendrick (2009, 345) huomioi varhaisten Gülen-liikkeen koulujen noudattaneen pilkuntarkasti valtion asettamaa opetussuunnitelmaa ja uskonto pidettiin tiukasti luokkahuoneiden ulkopuolella. Pelko toiminnan rajoittamisesta oli varmasti aiheellista. Nykyään akateemisesti varsin menestyneitä Gülenin inspiroimia yksityisiä lukioita on Turkissa jo yli sata (HGI, 2010). Huomattavaa on, että samaa periaatetta noudatetaan edelleen gülenistien oppilaitoksissa, ne pysyttäytyvät tiukasti kohdemaidensa opetussuunnitelmissa, mutta pyrkivät tekemään kaiken hieman paremmin.

Vuonna 1989 Diyanet pyysi Güleniä jälleen direktoraatin tehtäviin (HGI, 2010). Gülen sai emeritussaarneajan oikeudet, joten hän sai luvan saarnata Turkin kaikissa moskeijoissa. Kymmenet tuhannet ihmiset kerääntyivät kuuntelemaan saarnoja Izmirissä ja Istanbulissa. Gülen-instituutin elämäkerta (2010) arvioi Gülenin suosion olleen liikaa joillekin tahoille, sillä sen mukaan poliisi sai 1990-luvun alussa selville useita salaliittoja ja marginaalisten militanttiryhmiä suunnitelmia Gülenin salamurhaamiseksi. Gülen lopetti saarnaamisen jälleen vuonna 1991, HGI:n (2010) mukaan hän koki itsensä jollain tasolla hyväksikäytyksi. Hän kuitenkin jatkoi aktiivisesti pienemmissä ryhmissä ja liikkeensä toiminnassa. Tammikuussa 1990 liike oli perustanut ensimmäiset koulunsa Keski-Aasiaan ja toiminta laajeni nopeasti uusiin maihin Aasiassa, Afrikassa, Euroopassa ja Amerikoissa (Hendrick, 346).

Gülen instituutin virallisen elämäkerran (2010) mukaan Gülen otti vuodesta 1994 lähtien asiakseen turkkilaisen muslimiperinteen; uskontojen välisen vuoropuhelun elvyttämisen. Gülen-liikkeeseen kuuluva Journalistien ja kirjoittajien säätiö (*The Foundation of Journalists and Writers, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı*) aloitti laaja-alaisten keskustelutilaisuuksien järjestämisen. Abant-keskustelufoorumiksi nimetyt tilaisuudet kokosivat paikalle maan älymystöä jokaiselta alalta. Hendrick (2009, 346) näkee Abant-foorumien jatkuvana PR-kampanjana liikkeen hyväksi, sen ansiosta Gülen pääsi myös tutustumaan useisiin keskustaoikeistolaisiin ja keskustavasemmistolaisiin poliittisiin johtajiin. Lisäksi Gülen tapasi korkean tason uskonnollisia johtajia, jopa paavi Johannes Paavali II:n (ibid). Samaan aikaan Gülenin instituutin elämäkerran (2010) mukaan uhkakuvat Turkin valtion sekulaarin luon-

teen muuttamiseksi levisivät asevoimissa. Gülenin aktiivinen toiminta oli jälleen suurenuslasin alla. Gülen pyrki olemaan paljon esillä mediassa hälventääkseen näitä uhkakuvia ja kiistääkseen itsensä tai liikkeensä uhkaavan Turkin valtion sekulaareja arvoja (ibid). Postmodernin vallankaappauksen aikana kansallisen turvallisuusneuvoston (NCS) vuonna 1997 tekemät päätökset hajottivat hallituksen ja jättivät maan uuden hallituksen tiukasti asevoimien valvontaan. Vuonna 1999 Güleniä syytettiin salaisen, Turkin valtion olemassaoloa uhkaavan organisaation johtamisesta, syytökset pohjautuivat lähinnä videoleikkeeseen, jolla Gülen julistaa kannattajilleen: *”teidän täytyy toimia salassa, liikkua pitkin valtakoneiston verisuonia huomaamatta, kunnes pääsette valtakeskuksiin. Näin täytyy toimia kunnes aika on kypsä. – – Teidän on odotettava kunnes kaikki valtiovalta on käsissäsi,”* (Popp, 2012; Hendrick, 2009, 346). Maaliskuussa 1999 Gülen matkusti Yhdysvaltoihin Gülen instituutin elämäkerran (2010) mukaan lääkäreidensä suosituksesta välttääkseen postmodernin vallankaappauksen jälkeisen poliittisesti latautuneen ilmapiirin aiheuttamaa stressiä. Hendrickin (2009, 346) mukaan videota ei tuossa vaiheessa ollut julkaistu, eikä syytteitä nostettu. Houstonin Gülen-instituutin elämäkerta (2010) maalaa syyttäjän äärinationalistiseksi ja syyttää vastavuoroisesti Gülenin vastustajia poliittisesta juonittelusta, lisäksi videota pidetään güleniläisissä piireissä tekaistuna.

Syytteet Güleniä vastaan hylättiin vasta vuonna 2006 ja vaikka syyttäjä valitti, hylättiin valituskin vuonna 2008 (HGI, 2010). Fethullah Gülen on kuitenkin jäänyt asumaan Yhdysvaltoihin Pennsylvaniaan, väitetysti terveyssyistä, ja hän on saanut myös Yhdysvaltain kansalaisuuden (ibid). Diplomaattisähkeet kertovat Gülenin kansalaisuushakemuksen hylätyn alun perin, mutta liittovaltion oikeusistuon piti hylkäävää päätöstä vääränä (09ANKARA1772, 2009). Onkin mielestäni selvää, että Gülenillä on vaikutusvaltaisia tukijoita Yhdysvalloissa. Gülen sanotaan viettävän askeettista elämää ja hän ottaa vieraita vastaan harvakseltaan. Hän kuitenkin kirjoittaa ja opettaa pienryhmiä. Lisäksi Gülen ottaa taajaan kantaa ajankohtaisiin aiheisiin kirjoituksissaan, kolumneissaan ja julkilausumisissaan. Gülen-liike toimii vilkkaasti myös Internetissä. GM on saanut Hendrickin (2009, 346) mukaan viime vuosina runsaasti mediahuomiota, sillä sen koulut tarjoavat joidenkin tutkijoiden mukaan maailman muslimeille ”lievän” tai ”maltillisen” vaihtoehdon poliittiselle islamille. Hendrick nostaa esiin myös kriitikoita, jotka näkevät Gülen-liikkeen koulut lähetysasemina, jotka ovat uskonnollisesti motivoituneen turkkilaisen imperialismin keihään-

kärki tai hurjimpien väitteiden mukaan jopa kouluttavat sotilaita islamilaista vallankumousta silmälläpitäen (ibid).

Yhdysvaltojen Turkin lähetystön diplomaattisähke vuodelta 2009 (09ANKARA1772) näkee Gülenin vaikutusvallan Turkissa edelleen kasvavan eliittikouluverkoston, ja lukuisten uskollisten tukijoiden avulla. Gülen-liikkeen julkiset, väitetyt tavoitteet tähtäävät uskonnolliseen vuoropuheluun ja rauhalliseen rinnakkaiseloon, mutta suurlähetystön raportin mukaan monet uskovat liikkeellä olevan kätkeyty poliittinen agenda. Jopa eräät islamistiryhmät moittivat Gülen-liikettä läpinäkyvyyden puutteesta, joka taas aiheuttaa epäilyksiä liikkeen motiiveista ja tavoitteista (09ANKARA1772, 2009).

2. USKONTO JA POLITIIKKA MODERNISTA MAAILMASTA POSTMODERNIIN MAAILMAAN

Kun käsiteltävänä aiheena on uskonmies, jonka puheesta tulee tekoja, on syytä taustoitaa työstä uskonnon ja politiikan suhteella. Käytän tässä apuna Monica Duffy Toftin, Daniel Philpott'n ja Timothy Samuel Shah'n kirjaa *God's Century, Resurgent Religion and Global Politics* (2013, Kindle-versio), sekä Heikki Palvan ja Juha Pentikäisen toimittamaa *Uskonnot maailmanpolitiikassa* (1999). Puhuttaessa uskonnosta ja uskonnoista tässä globaalissa ja postmodernissa maailmassa, lienee ensiksi tarpeen määritellä uskonto. Tässä tukeudun filosofi William P. Alstonin määritelmään, kuten Toft, Philpott ja Shah kirjassaan *God's Century* (2013). Alstonin määritelmän mukaan (Toft ym. 2013 luku 2, *What is Religion*) uskontoon kuuluu seuraavia elementtejä: 1) usko yhteen tai useampaan yliluonnolliseen olentoon, 2) rukous tai muu kommunikaatiomuoto näiden olentojen (olennon kanssa), 3) yliluonnolliset tai tuonpuoleiset paikat, 4) eron tekeminen pyhän ja epäpyhän välille, 5) maailmanselitys ja ihmiskunnan suhde maailmaan, 6) tämän selityksen kanssa linjassa olevat toimintatavat, 7) väliaikainen (maailmallinen) yhteisö, joka on uskollinen näille elementeille. Kaikki nämä elementit eivät esiinny kaikissa uskonnoissa, mutta kaikista uskonnoista on löydettävissä suurin osa näistä elementeistä.

Tässä pro gradu-työssä puhutaan paljon uskonnollisista toimijoista, niin ryhmistä, kuin yksilöistäkin. Siksi on tarpeen määritellä myös uskonnollinen toimija. Toft ym. (2013, luku 2, *Religious Actors*) näkee uskonnollisten yksilöiden suorittavan poliittisia tekoja vaikkapa vaaleissa äänestämällä, puheilla ja aktivisteina. Toft kumppaneineen tunnustaa todella laajan kirjon uskonnollisia ryhmiä, kirkkokuntien lisäksi on olemassa niiden piirissä toimivia järjestöjä, uskonnosta ammentavia poliittisia puolueita ja kansainvälisiä organisaatioita. Usein organisaation puolesta puhuu yksittäinen johtaja, kuten paavi katolisen kirkon johtajana, joka voi ottaa kantaa myös poliittisiin kysymyksiin. Toft ym. (2013, luku 2, *Religious Actors*) määrittelevät uskonnollisen toimijan kattavasti: se on mikä tahansa yksikö, ryhmä tai organisaatio, jolla on uskonnolliset arvot ja joka tuo esille johdonmukaisen ja yhtenäisen viestin uskonnon ja politiikan suhteesta. On huomioitava, ettei mikään uskonto ole monoliittinen, vaan ne ovat usein hyvin moniäänisiä. Toisekseen uskonnolliset toimijat ovat usein ylikansallisia ja toimet yhdessä maassa vaikuttavat toimintaan myös muualla. (Toft ym. 2013, luku 2, *Religious Actors*.)

Uskonnon merkityksen yhteiskunnassa ja politiikassa arveltiin jo valistuksen ajalta lähtien vähenevän ja lopulta hiipuvan olemattomiin. Ihmisten uskottiin modernissa maailmassa luopuvan uskonnosta ja nöyrytävän tieteen alttarin edessä. Näin ei kuitenkaan ole odotuksista huolimatta tapahtunut. Edelleen kristityissä länsimaissa uskonto nähdään yhtenä yksilön elämäkatsomuksen osana, kun taas useimmissa muslimimaissa uskonto ohjaa kaikea toimintaa, myös yhteiskuntaa (Palva & Pentikäinen 1999, 7). Uskonnon merkitys yhteiskunnassa tai politiikassa ei ole vakio, vaan riippuu monista tekijöistä. Historia, kulttuuri ja uskonyhteisöjen tekemät valinnat ovat vain muutamia niistä.

Toft, Philpott ja Shah ruotivat kirjassaan *God's century Resurgent Religion and Global Politics* (2013) uskonnon uutta tuleamista maailmanpolitiikkaan. Heidän mukaansa 21. vuosisadan uskontojen uutta esiinmarssia poliittiselle pelikentälle ei 1960-luvulla voitu mitenkään uskoa todeksi. Silloin vallalla oli vahva teoria jumalan kuolemasta ja maailmanlaajuisen sekulaarin maailmankatsomuksen synnystä (Toft ym. 2013, luku 1). Niin kutsuttu sekularisaatioteesi (tai maallistumisteesi) väittää tieteen paljastavan ihmisen alkuperän, selittävän ihmeet ja pyyhkivän pois uskontojen vallan oikeutta maallista valtaa. Tieteen edistys johtaisi siis maallistumiseen ja uskonnon marginalisoitumiseen. Tämä oli 1950- 60-luvuilla vallitseva teesi globaalisti akateemisessa maailmassa. Sekularisaatioteesi päteekin valistusajalta aina 1900-luvun puoleen väliin, mutta edes näin pitkällä aikajaksolla uskonnot eivät ajautuneet teesin ennusteen mukaisesti marginaaliin (Toft ym. 2013, luku 1, *Religion's Political Comeback*). Kolme vuosisataa jatkuneen maallistumiskehityksen voidaan nähdä pysähtyneen 1950-luvulla. Nykyään lähes 80 prosenttia maailman ihmisistä uskoo jumalaan (Toft ym. 2013, luku 1). Totta on, että useissa maissa uskonto kuuluu tiukasti yksityiselämään, mutta on myös tapauksia, joissa valtio ja uskonto eivät ole toisistaan erillisiä. Suomessakin on edelleen valtionkirkko. Toft ym. (2013, luku 1) väittävät, että viimeisen neljän vuosikymmenen aikana uskonnon kasvanut merkitys politiikassa on lisännyt sen valtaa jokaisessa maanosassa ja kaikissa suurissa uskontokunnissa. Uskonnosta on tullut julkista, määrätietoista ja globaalia. (Toft ym. 2013, luku 1.)

Tämän työn kannalta on oleellista tarkastella etenkin islamin uskoa ja sen roolia eri poliittisissa järjestelmissä. Vertailun vuoksi tuodaan esiin myös muiden maailmanuskontojen

suhdetta politiikkaan. Islamin uusi tuleminen alkoi jo 1970-luvun lopulla ja Iranin vallankumouksen myötä syntyi teokraattinen Iran (Toft ym. 2013, luku 1). Toinen islamin nousun ilmenemä on Toftin ja muiden mukaan syyskuun 11. päivän terroriteot vuonna 2001. Intiassa 1990-luvulla hindunationalismi on nostanut päätään BJP-puolueessa, joka nousi pääministeripuolueeksi vuosikymmenen lopulla. Vaikka Israelin valtio perustettiin juutalaisten kotimaaksi vuonna 1948, sen pohja oli kuitenkin sekulaarin nationalistinen. Tätä suuntausta ortodoksijuutalaiset ovat nousseet vastustamaan ja heidän ”Valitun kansan”-doktriininsa nousseekin määrääväksi konservatiivisten piirien osuuden kasvaessa (ibid). Katolilaisuus on nähdäkseni uudistumassa twiittaavan paavin Francis’n aktiivisessa otteessa. Tosin paavi Johannes Paavali II oli tärkeässä asemassa ja aloitteellinen kommunismin kaatamisessa Puolassa (ibid). Buddhalaisuuden sisäänpäin kääntyneisyys on herännyt aktiivisuuden aikaan Dalai Laman ja Aung San Suu Kyin toiminnassa (ibid). Yhdysvalloissa uskonnollisen oikeiston vaikutus politiikkaan sen lobbausjärjestöjen kautta on edelleen merkittävä, vaikka sen vaikutusvallan onkin koettu kutistuneen Obaman presidenttikaudella (ibid). Eurooppakaan ei tutkijoiden mukaan ole immuuni uskonnon vaikutuksille politiikkaan. Ranskassa on kiistelty uskonnollisten symbolien näkymisestä julkisuudessa ja Sveitsissä keskusteltu uskonnollisten rakennusten, erityisesti moskeijoiden arkkitehtuurista (ibid). Aborttilainsäädäntö on ollut monin paikoin voimakkaasti agendalla etenkin katolisissa maissa (ibid). Usein tunnustetut eurooppalaiset arvot; ihmisoikeudet, suvaitsevaisuus ja demokratia perustuvat vahvasti kristinuskoon. (Toft ym. 2013, luku 1.)

Toft ym. (2013, luku 1) huomauttavat myös, että uskonto on noussut uudelleen pinnalle demokratian, avoimen keskustelun, nopeiden tietoliikenneyhteyksien, teknologian ja uusien ideoiden ja ajatusten keskellä. Maallistumisteorian mukaan juuri näiden asioiden kun piti koitua uskonnon tuhoksi (ibid). ”Uskonto voi olla väkivaltaista ja alistavaa, syy sisällissotiin ja terrorismiin ja sen pohjalta tehdyt lait voivat alistaa naisia ja vähemmistöjä” (Toft ym. 2013, luku 1). Kirjoittajat kuitenkin huomauttavat, että yhtä lailla uskonto voi myös tuhota diktatuureja, mahdollistaa rauhanneuvotteluja ja demokratiakehitystä, sekä puolustaa naisten ja vähemmistöjen oikeuksia (ibid). Silti heidän mielestään uskonnon poliittista vaikutusta ymmärretään liian vähän (ibid). Tutkijat Toft, Philbott ja Shah (2013, luku 1, Two Thesis) esittävätkin, että uskonnon poliittisen vaikutusvallan dramaattinen ja maailmanlaajuinen kasvu on ajoittunut viimeisten 40 vuoden ajalle. Toinen kirjan kantava

teema on selvittää, miksi toiset uskonnolliset toimijat ohjaavat lentokoneita päin tornitaloja ja toiset pyrkivät purkamaan diktatorisia regiimejä (ibid). Näitä valintoja he pyrkivät selvittämään kahdella tekijällä, toinen on uskonnon poliittinen teologia; yhteisön ajatukset oikeudesta ja poliittisesta auktoriteetista (ibid). Toinen tekijä on uskonnollisen ja poliittisen auktoriteetin vastavuoroinen itsenäisyys (ibid).

Tuffy, Philbott ja Shah (2013, luku 1, *The Character of the Resurgence*) näkevät uskontojen uudessa nousussa useita teemoja. Ensinnäkin yksityiseen sidotut hartauden harjoittajat, niin yksilöt, kuin ryhmät, ottivat aktiivisen toimijan roolin yhteiskunnissaan (ibid). Poliittisesta aktivismista tuli jopa pyhän kutsumuksen kaltainen ja kulttuurin muuttamisen sijaan lähdettiin muuttamaan lakeja, politiikkoja ja jopa regiimejä (ibid). Toinen kirjoittajien esiin nostama teema on sekulaarien ideologioiden kriisi. Kehittyvissä maissa kolonisaation purkaminen nostatti alkuun nationalistista henkeä, mutta johti monin paikoin korruptoituneisiin diktatuureihin (ibid). Kolmanneksi uskonnolliset yhteisöt pyrkivät irti valtion kontrollista, sillä monessa maassa uskonnollisten yhteisöjen olot olivat 1900-luvun puolivälissä vaikeat, etenkin sotilasdiktatuureissa ja kommunistisissa maissa (ibid). Vaikutusvallan ja vapauden kaipuudessaan uskonnolliset ryhmät ovatkin usein liittoutuneet demokraattisten voimien, uuden teknologian ja globalisaation kanssa (ibid). Näistä kirjoittajat haluavat nostaa esiin etenkin modernin teknologian neljäntenä teemana, sillä se on kannustanut uskontoja katsomaan kansallisen horisontin ylitse ja mahdollistanut kansainvälisen toiminnan (ibid).

Poliittisen ja uskonnollisen auktoriteetin itsenäisyys (tai integroituneisuus) toisistaan vaihtelee paitsi asteittain, myös sen mukaan onko se konflikti- vai konsensushakuista (Toft ym. 2013, luku 2, *Types of Independence*). Kun sekä poliittisen, että uskonnollisen vallan pitäjät ovat konsensushakuisia, molemmat ovat tyytyväisiä vallitsevaan tilanteeseen ja pitävät sitä legitiiminä (ibid). Jos toinen osapuolista pitää tilannetta epätyytyttävänä, johtaa se konfliktiin osapuolten välillä. Taulukossa 1 tarkastellaan uskonnollisen ja poliittisen auktoriteetin suhdetta itsenäisen-integroitunut ja konflikti-konsensushakuinen akseleilla. Taulukon olen kääntänyt suomeksi *God's Century*-kirjasta. (Toft ym. 2013, luku 2, *Types of Independence*).

Taulukon ruudussa I sekä uskonnolliset, että poliittiset auktoriteetit nauttivat laajasta itsenäisyydestään hyvässä hengessä toisensa tunnustaen. Tämä on yleinen järjestely moderneissa länsimaisissa demokratioissa (Toft ym. 2013, luku 2, Types of Independence). Ruudussa II poliittinen ja uskonnollinen auktoriteetti toimivat itsenäisesti, mutta valtio pyrkii saamaan uskonnon kontrolliinsa, eikä uskonnolla ole perustuslaillisia takuita vapaudestaan (ibid). Tästä esimerkkinä kemalistinen Turkki, jonka oloista tarkemmin luvussa *Islamismi ja sekularismi Turkin tasavallassa*. Voi käydä niinkin, että uskonto ja valtio integroituvat toisiinsa konsensushakuisesti, kuten ruudusta III havaitaan (ibid). Näin toimittiin keski-ajan eurooppalaisissa valtioissa, joissa kuninkaan valta legitimoitiin uskonnon avulla suoraan Jumalalta tulevaksi. Nyky-Venäjällä ortodoksinen kirkko on konsensushakuisesti integroitunut valtioon, mutta muslimivähemmistö on integroitunut konfliktihakuisesti (ibid). Ruudussa IV mainitut valtiot onnistuivat integroimaan uskonnolliset auktoriteetit itseensä, kuten useissa kommunistisissa maissa tai natsi-Saksassa kävi (ibid).

Konsensus uskonnollisen ja poliittisen auktoriteetin välillä				
		Itsenäinen		korkea
Itsenäisyys uskonnollisen ja poliittisen auktoriteetin välillä	konsensus-hakuinen	I Yhdysvallat Intia "engaged buddhism"	II Pinochetin Chile Kommunistinen Puola Suharton Indonesia kemalistinen Turkki	konfliktihakuinen
		III Kolonisoidut lat. Am. keski-ajan kristillisuus Sri Lanka Saudi-Arabia Iran	IV Postkoloniaaliset arabivaltiot Kommunistiset Bulgaria, Romania, Neuvostoliitto ja Tshekkoslovakia	
		integroitunut		matala

Taulukko 1

Aikojen saatossa valtion paikka taulukon 1 nelikentässä saattaa vaihtua. Turkki on hiljalleen siirtymässä II-kentästä kohti I-kenttää, jossa valtio ja uskonto voivat olla toisistaan

riippumatta (Toft ym. 2013, luku 2, Types of Independence). Lisäksi uskonnolliset toimijat pystyvät toimimaan elämän eri osa-alueilla ilman valtiokoneiston alistamista, joka on ollut vallitseva käytäntö tasavaltalaisessa Turkissa (ibid). Kirjoittajien mukaan uskonnollisen toimijan omaksumia strategioita voidaan osaltaan selittää taulukon 1 kautta (ibid). Demokratian puolustajia löytyy kentästä II, sillä sieltä alistetut uskonnolliset toimijat pyrkivät kohti vapautta ja kenttää I demokratian avulla (ibid). Varmasti myös IV-kentän toimijat toivovat pääsevänsä I-kenttään, mutta ovat niin tiukasti valtion kontrollin alla, ettei se ole mahdollista ilman suurta mullistusta. III-kentän uskonnolliset toimijat lienevät pääosin tyytyväisiä nauttiessaan valtion tukea ja saadessaan harjoittaa haluamaansa uskontoa valtion suojassa (ibid). Kenttien I ja II toimijat ovat paitsi demokraattisen kehityksen airuita, myös todennäköisesti kykenevät itsenäisyytensä turvin erottamaan itsensä valtiosta, jotta vanhan kriisin – kuten vaikkapa sisällissodan – arvet saadaan korjatuksi (ibid). Kenttä III taas on altis sisällissodalle tai terroriteoille, sillä siihen sijoittuvissa valtioissa on usein alistettu uskonnollinen vähemmistö hakemassa tunnustusta ja oikeutusta (ibid).

Onko uskonto sitten kyennyt tekemään aitoa uutta nousua poliittisen kentällä, vai onko kyseessä uskonnon viimeinen taistelu, sen kuolinkamppailu? Oletan kyseessä olevan uuden aktivoitumisen, uusien uskontojen nousun ja vanhojenkin aktivoitumisen poliittisella kentällä. Toft ym. (2013, luku 3, The Rise of Politically Assetive Religion) väittää tärkeimmillä uskonnollisilla toimijoilla olevan enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa politiikkaan, kuin koskaan aiemmin. Aikojen saatossa uskonnolliset toimijat ovat saaneet lisättyä valtaansa pääasiassa kahdella tavalla (ibid). Toftin (ym. 2013, luku 3, The Rise of Politically Assetive Religion) mukaan ensinnäkin irtautumalla ja itsenäistymällä valtion rakenteista mm. buddhalaiset, muslimit ja kristityt toimijat ovat saavuttaneet suurempaa vaikutusvaltaa suhteessa valtioon. Toisekseen monet uskonnolliset toimijat ovat vaihtaneet passiivisen toimintalinjansa aktiiviseen (ibid). Monelle uskonnolliselle toimijalle lienee luontevaakin, ja oikeastaan myös jumalallisen auktoriteetin määräämää, pyrkiä muokkaamaan politiikan agenda toteuttamaan heille ilmoitettua jumalallista tahtoa (ibid). Kirjoittajien mukaan nämä kaksi muutosta; uskonnollisten toimijoiden irtautuminen valtion rakenteista ja aktiivisen toimintalinjan omaksuminen, ovat myötävaikuttaneet niiden poliittisen vaikutusvallan lisääntymiseen niin kansallisesti, kuin kansainvälisestikin (ibid).

Kuten jo mainittua, ennen tätä uskonnon uuden nousun aikakautta, se pyrittiin ainakin länsimaisessa kehityksessä alistamaan valtion vallan alle voimallisesti aina 1700-luvun valistuksen ajasta pitkälle 1900-luvulle (Toft ym. 2013, luku 3, *Liberté, Egalité, and the State's Hostile Takeover of Religious Actors*). Vapaasti toimiva kirkko nähtiin tällä aikakaudella usein poliittisen epävakauden levittäjänä ja valtion vallan vastustajana, kilpailijana (ibid). Ranskan vallankumouksesta kehittynyt radikaalin sekulaari linjaus piti kirkkoa suorastaan suurimpana vastustajanaan (ibid). Niinpä radikaaleille sekularisteille kirkon ja valtion eroon ei ollut riittävä, uskonnolliset instituutiot tuli joko alistaa täysin valtion alaisiksi tai sitten hävittää kokonaan (ibid). Näiden sekularistien silmissä uskonnolliset toimijat olivat menettäneet ideologisen auktoriteetin aseman valtiolle (ibid). Sekulaarius nähtiin historiallisena edistyksenä ja siitä versosi sellaisia aatteita kuin nationalismi ja internationalismi, jotka edelleen edistivät kirjoittajien mukaan poliittista sekularismia (ibid). Monet näkivät universaalien humanismien toimivan uskontoa paremmin (ibid). Vuosien 1870 – 1910 välillä kirkollisuutta ja papistoa vastustavat puolueet pyrkivät ja onnistuivatkin vähentämään uskonnon roolia koulutuksessa ja kulttuurissa Länsi- ja Keski-Euroopassa, lisäksi he pyrkivät säätelemään uskontoa (ibid). Näitä radikaalisekulaareja puolueita nousi erilaisista taustoista. Niihin voidaan laskea marxilaiset, republikaaniset, positivistiset, liberaalit, realistiset, nationalistiset ja utilitaristiset puolueet (ibid). Näitä puolueita yhdisti halu päättää uskonnosta sosiaalisessa ja poliittisessa elämässä ja tarvittaessa eliminoida uskonto täysin yhteiskunnasta (ibid). Tämä poliittinen sekularismi levisi Ranskan vallankumouksen jälkeen laajalle Eurooppaan ja sai lisävoimaa maailmanvalloitukseen Venäjän vuoden 1917 vallankumouksesta (Toft ym. 2013, luku 3, *The Hostile Takeover Consolidated: The Middle of the Twentieth Century*). Ilmiö oli maailmanlaajuinen; Meksikossa katolinen kirkko julistettiin laittomaksi, bolševikit nousivat valtaan Venäjällä ja kemalistit ottivat vallan Turkissa (ibid). Muutenkin 1920-luvun vallankumouksissa valtaan nousi radikaaleja sekularisteja katolisen ja ortodoksisen kirkon, sekä muslimien ydinalueilla (ibid). 1900-luvun radikaalin sekularismin tärkein käymisvoima oli oikeiston ja vasemmiston vallankumouksellinen poliittinen aktivismi, joka nosti valtaan totalitaristisia järjestelmiä (ibid). Venäjällä ortodoksinen kirkko sulautettiin osittain osaksi järjestelmää ja osaksi likvidoitui, Turkissa Ottomaanien kalifaatti ja *sharia*-laki purettiin ja natsien hallitsemassa Saksassa kirkon oikeuksia rajoitettiin rajusti (ibid). Kiinan hallitsemassa Tiibetissä tuhottiin 1950-luvun lopulla Tiibetin buddhalainen teokratia ja Dalai Lama joutui pakenemaan maasta (ibid). Samaan aikaan

Egyptissä muslimiveljeskunnan toiminta kiellettiin. Vuosien 1917–1967 välillä ainakin 50 prosenttia maailman väestöstä eli valtioissa, joissa uskonnolliset toimijat joutuivat rajoitusten kohteeksi, eivätkä ne siten kyenneet vaikuttamaan yhteiskuntaan vapaasti (ibid).

Ensimmäisen maailmansodan kauhut johtivat osaltaan etenkin kristityssä maailmassa kansallisvaltioiden eroon kirkosta, etenkin kun Kansainliittoon tiivistynyt uskonnollisesta utopismista noussut internationalismi tuntui epäonnistuneen 20- ja 30-lukujen totalitaaristen yhteiskuntien nousun myötä (Toft ym. 2013, luku 3, *The Hostile Takeover Consolidated: The Middle of the Twentieth Century*). Natsien johtamassa Saksassa uskonto korvattiin poliittisella uskolla, uskolla yhteen johtajaan ja yhteen valtakuntaan. Poliittinen usko sai suorastan sakralisoidun muodon, sen päätyessä jopa kannattajan kuolinilmoitukseen: ”Hän kuoli uskossa Adolf Hitleriin ja Saksan ylösnousemukseen” (Murtorinne 1999, 43). Espanjassa taas kenraali Francisco Francon johtama kansallinen rintama otti johtaviksi aatteikseen patriotismin, traditionalismin, kansallisen syndikalismin ja katolisen uskonnon (Murtorinne 1999, 49). Francon Espanja oli siis Murtorinteen mukaan katolilainen totalitaarinen valtio (ibid). Francon Espanja poikkesikin sekä kansallissosialismista, että marxismi-leninismistä, modernin uuspakanuuden ja ideologian korvattua uskonnon jälkimmäisissä, Franco taas pyrki legitimoimaan valtansa katolisen kirkon avulla (Murtorinne 1999, 54). Isänmaakultin sijaan Franco tukeutui perinteiseen uskontoon (ibid). Francon valintaa on helppo ymmärtää, onhan Espanja syvästi katolilainen maa, eikä hänen näin ollen tarvinnut luoda vaihtoehtoista uskontoa valtansa varmistamiseksi.

Maailma järjestyikin tästä lähtien osapuoliin, jotka määriteltiin sekulaarein termein: liittoutuneet vs. akselivallat toisessa maailmansodassa ja kylmän sodan Yhdysvaltain johtama läntinen blokki Neuvostoliiton johtamaa itäblokkia vastaan (Toft ym. 2013, luku 3, *The Hostile Takeover Consolidated: The Middle of the Twentieth Century*). Useat kylmässä sodassa puolueettomuuteen pyrkineet valtiot liittyivät sekulaarin kansainvälisyyden nimissä Sitoutumattomien maiden liikkeeseen (Non-Aligned Movement, NAM), joka on edelleen toiminnassa (ibid).

1960-luvun lopulla Toft ym. (2013, luku 3, *The Rise of Politically Assertive Religion*) mukaan kaikki uskoivat sekulaarin politiikan voittokulkuun. Uskonnon nähtiin tukevan poliit-

tisia auktoriteetteja siinä määrin, että se tulisi lopulta tuhoamaan itsensä (ibid). Joka tapauksessa sekulaarin politiikan moottori alkoi yskähdellä samoihin aikoihin tarjoten tilaisuuden uskonnon uudelle tulemiselle. Kolonialismista vapautuneet valtiot havaitsivat saaneensa johtoonsa despootteja, tämä johti vallankumouksiin ja -kaappauksiin. Neuvostoliiton johtama sosialistiblokki alkoi myös näyttää tuhon merkkejä Neuvostoliiton ja Kiinan välirikon, vuoden 1968 Prahan kevään tukahduttamisen ja lopulta Afganistanin sodan 1979 takia (ibid). Vuodesta 1870 lähtien voittoisa kommunistinen liike vaikutti kuluttaneen ideologisen polttoaineensa loppuun (ibid). Toinen Vatikaanin kirkolliskokous (1962–65) uudisti varsin radikaalisti katolista kirkkoa, kun siellä taattiin uskonnonvapaus muillekin kuin katolilaisille (ibid). Lisäpontta uudistuksiin toi suosittu paavi Johannes Paavali II, jonka valtaisia osallistujamääriä keränneet messutilaisuudet Puolassa osaltaan vaikuttivat maan vapautumiseen kommunistien vallasta (ibid). Intiassa hindunationalistit järjestäytyivät poliittiseksi puolueeksi, joka haastoi menestyksekkäästi kongressipuoluetta saavuttaen pääministeripuolueen aseman 1977 vaaleissa (ibid). Iranin islamilaisen tasavallan perustaminen vuonna 1979 taas inspiroi muslimeja ympäri maailmaa huomaamaan mahdollisuuden vaikuttaa politiikkaan (ibid). Ylipäänsä lähes kaikissa maailman valtauskonnoissa herättiin huomioimaan myös poliittiset tavoitteet toiminnassa (ibid). Yhtenä syynä tähän heräämiseen Toft kumppaneineen pitää sekulaarien yhteiskuntien kyvyttömyyttä tai haluttomuutta lopullisesti kitkeä uskontoja pois pelikentältä (ibid). Modernisaation mukanaan tuomat vapaus, rationaalisuus ja kosmopoliittisuus eivät kyetneet hävittämään uskontoja, vaan uskonnot pääsivät hyödyntämään modernin ajan keksintöjä ja kosmopoliittisuutta toiminnassaan (ibid). Lisäksi vaikka useat valtiot lopettivatkin uskonnollisten yhteisöjen tukemisen, modernin mukana syntynyt pikkuporvaristo nousi tukemaan tärkeinä pitämiään uskonnollisia yhteisöjä (ibid). Toisekseen demokratian leviäminen tarjosi myös uskonnolle mahdollisuuden kilpailla poliittisesta vaikutusvallasta eri kanavia pitkin (ibid). Toft tutkijatovereineen käyttää Freedom Housen asteikkoa määrittämään valtion demokraattista kehitystä (ibid). Sen mukaan ”vapaiden” ja ”osittain vapaiden” maiden määrä nousi 93:sta (vuonna 1975) aina 147 vuoteen 2005 mennessä (ibid). Kolmas mahdollinen selitys uskontojen nousulle on taitava globalisaation hyödyntäminen kannattajien saavuttamiseksi, vaikutusvallan kasvattamiseksi ja resurssien keräämiseksi (ibid). Useat ihmiset kun suosivat omaa uskontoaan yleisen humanismin kustannuksella ja ovat yhteydessä saman uskonnon jakaviin ihmisiin ympäri maailman (ibid). Vuodesta 1789 vuoteen 1967

poliittinen sekularismi ajoi uskonnot puolustuskannalle, mutta tämän käännekohdan jälkeen suhde on kääntynyt lähestulkoon pääläelleen (ibid).

Uskonnollisten toimijoiden suhde poliittisiin auktoriteetteihin on kirjoittajien (Toft ym. 2013, luku 3, Tracking Religions Political Ascendancy) mukaan kehittynyt seuraavasti. Länsimaissa ennen vuotta 1789 valtio ja kirkko olivat yhteisymmärryksessä yhteen kietoutuneet ja paitsi toisiaan tukevat, myös toisistaan riippuvaiset (ibid). Kuitenkin tämä suhde alkoi jo 1500-luvulla siirtyä valtion dominoimaksi ja vuodesta 1789 alkaen näiden kahden suhde oli edelleen integroitunut mutta lähinnä konfliktiin taipuvaisesti (ibid). Kirkko siis rimpui valtion tiukassa syleilyssä, mutta vaikutti häviävän kamppailun valtion ulottaessa lonkeronsa uskonnollisten toimijoiden puolelle ja sysätessä ne kumppanista alamaiseksi (ibid). Ranskalaisen tasavaltaisuuden ja marxismin viettelemät valtiot kokivat uskonnolliset toimijat uhkana omalle toiminnalleen ja pyrkivät kitkemään nämä kilpailevat toimijat alueeltaan (ibid). Monet uskonnolliset toimijat kävivätkin vastaiskuun kääntämällä passiivisen poliittisen teologiansa aktiiviseksi (ibid). Läntisessä Euroopassa tämä kanavoitui esimerkiksi kristillisdemokraatteihin, jotka nytkin ovat Saksan suurin puolue (ibid). Suurin muutos nähtiin kuitenkin 1960-luvulla, kun valtio ja uskonnolliset toimijat ovat irtaantuneet integroituneesta suhteestaan ja uskonnollisilla toimijoilla on tila ja vapaus toimia vailla valtion vallan ja ideologian vaikutusta (ibid). Uskonnolliset toimijat ovat kyenneet lisäämään itsenäisyyttään joskus kamppailun, joskus konsensuksen kautta (ibid). Näin itsenäisyyttään kasvattaneet uskonnolliset toimijat ovat nousseet valtion kilpailijoiksi, eikä niitä tulla helposti integroimaan valtioon (ibid). Tätä uskonnollisten toimijoiden itsenäisyyden kasvua, sekä poliittisesti aktiivista teologiaa Toft ja kumppanit pitävätkin syynä niiden uuteen nousuun (ibid).

2.1. Uskonnollisia toimijoita politiikan areenalla 1960-luvulta tähän päivään

Yhä useammat uskonnolliset toimijat ovat nousseet poliittisesti aktiivisiksi 1960-luvulla alkaneen uuden nousun jälkeen (Toft ym. 2013, luku 4). Mikä tärkeintä, uskonnolliset toimijat saavat liikkeelle ihmisiä lokaalisti ja globaalisti, niiden kansainväliset verkostot ovat joustavia ja uskonnolliset johtajat ja organisaatiot ovat saapuneet samalle näyttämölle valtioiden kanssa (ibid). Miksi uskonnolliset toimijat sitten ovat heränneet unestaan ja aktivoituneet? Mitä tavoitteita niillä on? Toft kumppaneineen väitti aiemmin uuden

nousun johtuvan uskonnollisten toimijoiden laajentuneesta autonomiasta ja näiden toimijoiden poliittisesta teologiasta (ibid). Mutta mitä tällä vaikutusvallalla aiotaan tehdä?

Toft tutkijatovereineen (2013, luku 4) näkee uskonnollisten toimijoiden vauhdittaneen demokratiakehitystä ympäri maailmaa. Eri uskonnolliset toimijat eri puolilla maailmaa ovat kuitenkin lähestyneet demokratiaa eri kulmista (ibid). Demokratian ja uutta renessanssia kokevan uskonnon suhde on merkityksellinen ja siihen liittyen he nostavat esiin neljä seikkaa (Toft ym. 2013, luku 4, *When Faith meets Freedom: What's at Stake*). Ensinnäkin demokratian ja uskonnon suhteen ymmärtäminen on osa suurta demokratian historiaa (ibid). Demokraattisten valtioiden määrä on kasvussa autoritääristen valtioiden kustannuksella ja tämä kasvu on tutkijoiden mukaan ollut samanaikaista uskonnon uuden nousun kanssa (ibid). Onko uskonnon nousu siis osa tätä demokratiakehitystä? Voidaan myös nähdä demokratian lisääntymisen antaneen uskonnollisille toimijoille suuremmat toimintavapaudet (ibid). Toisaalta Toft kumppaneineen tuo esiin kiinnostavan faktan: niissä demokraattisimmissa maissa, joissa oli suuri muslimiväestö, 48 %:ssa vaaleissa esiintyi islamilainen puolue (ibid). Kun taas vähemmän demokratisoituneissa maissa islamilainen puolue löytyi vain 28 %:sta (ibid). Demokratia siten lisää heidän mukaansa uskonnollisten toimijoiden mahdollisuuksia toimia myös puoluepolitiikan kentällä (ibid). Toisekseen uskonnon ja demokratian keskinäinen suhde on oleellinen uskonnon uuden poliittisen tulemisen osa. (ibid). Kolmanneksi tätä suhdetta tarkastelemalla voidaan valaista koko maailmanpolitiikan kenttää, sillä uskontojen aktivoituminen ja demokratian voittokulku ajoittuvat samaan ajankohtaan (ibid). Tämä on tärkeää etenkin jos havaitaan useiden uskonnollisten toimijoiden olleen aktiivisia demokratian edistäjiä. Neljänneksi uskonnon ja demokratian suhdetta ymmärtämällä voidaan osallistua maailmanlaajuisesti moderniin poliittiseen keskusteluun demokratian edistämiseksi (ibid).

Uskonnollisilla toimijoilla onkin Toftin ja kumppaneiden mukaan valittavanaan useita mahdollisia toimintatapoja yhteiskunnan alkaessa avautua demokratiakehitykselle (ibid). Neljää näistä tavoista he pitävät erityisen merkityksellisinä. Ensinnäkin uskonnollinen toimija saattaa tarttua uusiin toimintamahdollisuuksiin, mutta ei "vapaamatkustajana" tee mitään niiden edelleen laajentamiseksi (ibid). Toiseksi on mahdollista, että uskonnollinen toimija vauhdittaa toiminnallaan demokratiakehitystä, vaikka ei ollutkaan siinä aloit-

teellinen, vaan lähinnä ”tukeva toimija” (ibid). Kolmas mahdollisuus uskonnolliselle toimijalle on ottaa ”johtava rooli” demokratiakehityksen edistäjänä ja turvaajana. Neljänneksi on mahdollista, että uskonnollinen toimija heittäytyy demokratiakehityksen jarruksi, joko asettumalla tukemaan autoritääristä valtaa tai vastustaen demokraattisten instituutioiden perustamista (ibid). Maailmanlaajuinen demokratiakehitys on kuitenkin tutkijoiden mukaan aivan viime vuosina pysähtynyt, parlamentaarisia demokratioita on maailman valtiosta noin 60 prosenttia (ibid). Tämä saakin kirjoittajat pohtimaan, josko demokratian sisältö on joillekin perinteisille uskonnoille vaikeaa nieltävää kun siihen kuuluu sellaisia aspekteja kuten, sukupuolten välinen tasa-arvo ja vähemmistöuskontojen edustajien oikeudet (ibid).

Toft ym. (2013 luku 4, The Landscape, Religious Actors and Global Democratization) listaavat viisi toimenpidettä joita he pitävät mahdollisina uskonnollisten toimijoiden demokratiaa edistävinä toimina. Heidän teoriassaan demokratiaa edistävän uskonnollisen toimijan statuksen saa, kun pystyy täyttämään yhdenkin näistä listan kohdista. Uskonnollinen toimija voi siis edistää demokratiaa seuraavin tavoin 1) protestoi tai organisoi vastarintaa autoritääristä valtaa vastaan, 2) uskonnollinen seremonia tai ohjelma jossa autoritäärisen hallinnon vastaista vihjailua, 3) koordinointi ja yhteistyö ylikansallisten tai kansainvälisten toimijoiden kanssa autoritäärisen hallinnon heikentämiseksi tai demokraattisen hallinnon vahvistamiseksi, 4) aktiivinen paikallisen opposition rohkaisu ja auttaminen, ja 5) neuvottelijan tai rauhanvälittäjän rooli eri ryhmien välillä mahdollistaen siirtymän kohti demokraattisempaa hallintoa (ibid). Kuinka ollakaan Toftin ja kumppaneiden mukaan selvä enemmistö, 62 % maailman demokratisoituvista maista on sellaisia, joissa ainakin jokin uskonnollinen toimija on täyttänyt jonkun edellisen listan kohdista. Usein uskonnolliset toimijat ottivat myös johtavan roolin (40 % tapauksista vuosien 1972 ja 2009 välillä) demokratian edistämässä (ibid). Aasiassa uskonnolliset toimijat olivat johtavassa roolissa yli 50 % tapauksista (ibid). Selvästikin uskonnolliset toimijat kokevat demokratian merkitykselliseksi, mahdollisesti mielestäni siksi, että demokratia takaa toteutuessaan myös uskonnollisille toimijoille suuremmat toimintavapaudet.

Minkälainen uskonnollisen toimijan täytyy sitten olla palvellakseen demokratiakehitystä? On vaikea kuvitella Talebanin tai Al Quaidan puolustavan demokratiaa, niin uskonnollisia

toimijoita kuin ovatkin. Modernin demokratian yhtenä edistäjänä nähdään läntinen kristillisyys ja sen sisällä etenkin protestanttiset ja katoliset uskonnolliset toimijat (Toft ym. 2013, luku 4, *Explaining When Faith Serves Freedom*). Tarkastelemalla aihetta maailmanlaajuisesti Toft kollegoineen tulee kuitenkin tulokseen, ettei yksikään uskonto ole merkittävästi toista aktiivisempi demokratianedistäjänä (ibid). Maantieteellisesti laajimmalle ovat löytäneet protestanttiset toimijat, jotka ovat edistäneet demokratiaa kaikilla mantereilla, mutta useimmissa maissa, siis määrällisesti eniten demokratian esitaistelijana ovat vuosien 1972 ja 2009 välillä toimineet katoliset toimijat (ibid). Toft ym. nostaa katoliset toimijat esiin paitsi niiden suuren määrän takia, myös niiden toiminnan tehokkuuden takia (ibid). Useimmissa tapauksissa katoliset uskonnolliset toimijat ovat ottaneet johtavan roolin demokratian edistämiseksi (ibid). Katolilaisten toimijoiden suurta määrää voidaan selittää niiden levinneisyydellä useisiin maihin, vuosisatojen lähetystyön tuloksena. Hindulaisuus on puolestaan keskittynyt Intiaan ja Nepaliin, vaikka pieniä hinduyhteisöjä löytyy muistakin maista, eikä niillä ole ollut samalla tavoin resursseja osallistua demokratian rakentamiseen yhtä monessa maassa (ibid). Toisaalta Toft tutkijatovereineen tuo esiin, että vaikka islaminuskoisia on lähes kaksi kertaa niin paljon kuin protestantteja ja molemmat ovat levinneet jotakuinkin yhtä laajalle, ovat protestanttiset toimijat olleet selvästi islamilaisia vastaparejaan aktiivisempia demokratian esitaistelijoita (ibid).

Freedom Housen taulukoista loistaa poissaolollaan kuitenkin yksi vanha kirjauskonto (Toft ym. 2013, luku 4, *Explaining When Faith Serves Freedom*). Juutalaiset toimijat eivät vuosien 1972–2009 välillä edistäneet demokratiaa laisinkaan, ainakaan näiden tulosten valossa (ibid). Syynä tähän on toki se, että Israel, ainoana juutalaisenemmistöisenä valtiona, on ollut demokratia perustamisestaan (1948) lähtien (ibid). Lisäksi juutalaisväestö on keskittynyt maapallon sellaisiin osiin, jotka ovat jo demokratisoituneet, eikä juutalaisilla uskonnollisilla toimijoilla ole juuri ollut mahdollisuutta osallistua demokratian edistämiseen (ibid). Buddhalaisen toimijoiden poissaoloa onkin vaikeampaa selittää.

2.2. Islam ja politiikka Lähi-idässä

Noin neljäsosa maailman väestöstä on muslimeja, muslimienemmistöisiä valtioitakin on kymmeniä ja kaikki maailman muslimit jakavat islamin viisi peruspilaria. Historia ja kulttuurierot ovat toki aiheuttaneet eroavaisuuksiakin muslimiväestön välille. Näin suuren ihmisjoukon mielipiteitä on vaikeaa ohittaa. Ja vaikka muslimien välillä onkin paljon eroa-

vaisuuksia, ovat yhtäläisyydet suurempia. Siksi onkin tärkeää pohtia miten islam suhtautuu politiikkaan ja yhteiskuntaan.

Useimmille islam ja politiikka tuovat välittömästi mieleen kaksi tapahtumaa, jotka molemmat voidaan nähdä islamin uuden nousun ilmentyminä: Iranin vallankumous 1979 ja syyskuun 11. päivän terrori-iskut vuonna 2001 (Toft ym. 2013, luku 1). Islamin uuden nousun airuita ovat paitsi poliittiset puolueet, myös sosiaaliset liikkeet (ibid). Islam tunkeutuu usein yhteiskunnan jokaiselle osa-alueelle, television uutisankkuri päättää lähetyksen rauhan ja Jumalan armon toivotuksiin ja joidenkin arabilentoyhtiöiden matkat alkavat rukouksella koneen kaiuttimista (Palva 1999, 187). Jo islamin syntymästä lähtien se on kytkeytynyt politiikkaan (Palva 1999, 188). Muhammedista sukeutui Medinaan siirtymisensä jälkeen ”uskonnollis-poliittinen johtaja ja valtiomies” (ibid). Tästä Muhammedin auktoriteettiasemasta johtuen Koraani alettiin ottaa islamilaisessa yhteisössä suorana Jumalan sanana, jota ei sopinut kyseenalaistaa (ibid). Siksi Palvan mukaan (1999, 189) ”Koraaniin vetoavien poliittisten liikkeiden perusideologiaa on hankala vastustaa avoimesti,” sen sijaan arvostelun kohteeksi voi ottaa niiden toimintatavat ideologisen pohjan sijaan.

Islamin alkuvuosina se levisi pakkokeinoin arabiheimojen keskuuteen, mutta niemimaan ulkopuolella yksijumalaisten uskontojen kannattajat saivat pitää vanhan uskontonsa (Palva 1999, 189). Juutalaiset, kristityt ja zarathustralaiset olivat suojeltuja, *dhimmejä*, tosin tämä asema piti vielä lunastaa erityisellä verolla ja heidän uskonnonvapauttaan rajoitettiin joiltain osin (ibid). Islamilainen valtio ei siis pyrkinyt käännättämään valtaamisensa alueiden asukkaita, vaan hallitsemaan heitä (Hämeen-Anttila, 2004, 32). Hämeen-Anttilan mukaan (2004, 32) varhaiset muslimihallitsijat tyytyivät poliittiseen valtaan hallitsemillaan alueilla, ja kuten todettua antoivat monoteististen uskontojen edustajien jatkaa uskontojensa harjoittamista ankarampia veroja vastaan. Islamin alkuperäisyhteisö oli teokratia, mutta siitä Palvan mukaan (1999,191) etäännyttiin kohtalaisen pian eikä Palvan mukaan Lähi-itään syntynyt tuolloin islamilaista valtiota. Hämeen-Anttila (2004, 33) puhuu kuitenkin islamilaisesta valtiosta, vaikka huomauttaa kyllä islamilaisen väestön alueen arabien hallitsemalla alueella olleen varsin pitkään pääosin kristittyä. Hämeen-Anttila (2004, 36) katsoo, että 600- ja 700-lukujen kalifit edustivat yhteisössä sekä maallista, että uskonnollista valtaa. Myöhemmin, 800-luvulta alkaen hallinnosta ja toimeenpanovallasta vastasi

kalifi virkamiehineen ja lain tuntijat *ulama* islamin tulkinnasta (ibid). Tulkinnat kuitenkin keskittyivät lähinnä perhe- ja yksityisoikeuteen, joten maallinenkin laki kehittyi tarpeen mukaan (ibid). Nykyisillä islamilaisilla valtioilla (joissa on suurelta osin tai osittain käytössä sharia-laki) ei siis ole esikuvia islamin historiassa (ibid). Sharia-lakia ei ole koskaan kodifioitu, vaan sitä voidaan määritellä monenlaisin tulkinnoin, siksi islamilaista yhteiskuntajärjestystä ajavat liikkeet joutuvat esittämään omat tulkintansa siitä (ibid). Kun islamissa koraanilla on jumalallinen valta, mutta säädökset jättävät tulkinnan varaa, putoavat ne vääjäämättä ajastaan ja muuttuvat joukoksi historiallisia tarinoita (Hämeen-Anttila 2004, 38). Näin islamin auktoriteetti, eli uskonoppineet on sidottu Hämeen-Anttilan mukaan historiaan ja auktoriteetti on pakosti jämähtänyt (ibid). Samalla kuitenkin Hämeen-Anttila väittää islamin luonteen teokraattisena demokratiana vahvistuneen, sillä yksinvaltaisen hallitsijankin tulee alistua *ulam*an tulkintaan (ibid). Näin maallinen valta tarvitsee uskonoppi-neita, mutta pyrkii toisaalta säätelemään heidän toimiaan mahdollisuuksiensa mukaan (ibid). Islamilainen valtioteoria jakoi keskiajalla maailman kahteen alueeseen; islamin alu-eseen ja sodan alueeseen (Hämeen-Anttila 2004, 33). Sodan alueella tuli oleskella aino-astaan väliaikaisesti, vaikkakin myöhemmin tunnustettiin myös sopimuksen alue, käsittä-mään niitä alueita joilla pieniä määriä muslimeita asui suhteellisen pysyvästi (ibid). Oleellista on tuntee islamin jakautuminen kahteen päähaaraan, sunnalaisuuteen ja šiialli-suuteen. Šiialainen suuntaus ei hyväksynyt sunnalaista kalifaattia, vaan kelpuutti johtajak-seen ainoastaan Muhammedin vävyn Alin jälkeläisiä, jotka olivat heidän uskonnollisia joh-tajiaan (Palva 1999, 191). Šiialaisuuden keskuukseksi kehittyi Persia, suunnilleen nykyisen Iranin alue, sunnalaisuudesta sen erottaa muukin, kuin alkuperäinen kiista islamin johta-juudesta (ibid). Šiialaisten juristi-teologiien keskuudessa vallitsee tarkka hierarkia, jonka huipulla on ”yksinoikeus uskonnollisen lain alkuperäislähteiden itsenäiseen tulkintaan” (Palva 1999, 192). Sunnalaisilla ei tätä uskonnollista valtarakennetta ole lainkaan (ibid).

Islam sai kehittyä rauhassa Lähi-idässä ja levisi muuallekin maailmaan, lähinnä Afrikkaan ja Aasiaan. Länsimaiden kanssa käytiin kauppaa ja keskusteltiin toisinaan myös miekkojen välityksellä, mutta valtapiirit pysyivät selkeinä aina 1800-luvulle saakka. Seuraavassa esi-tellään historiakatsauksen kautta islamin ja politiikan suhdetta ja yhteyksiä eräissä Lähi-idän maissa.

Napoleonin sotaretki Egyptiin (1798–1801) havahdutti maan johtajat huomaamaan takapajuisuutensa Ottomaanien valtakunnan osana (Palva 1999, 192). Oikeuslaitos oli pitkään ollut sharia-tuomioistuinten varassa, mutta oikeusjärjestelmää alettiin rakentaa uudelleen ranskalaisen mallin mukaiseksi (ibid). Samalla Egypti alkoi irtaantua Ottomaanien valtakunnasta ja nousi hiljalleen arabiankielisten alueiden poliittiseksi ja kulttuurilliseksi keskuksiksi ohi Istanbulin (Palva 1999, 193). Suezin kanava valmistui länsimaiden tuella 1869. Kuitenkin se ja muut kunnianhimoiset hankkeet ajoivat Egyptin konkurssiin ja poliittisen sekasorron valtaan joutunut maa joutui Iso-Britannian miehittämäksi 1882 (ibid). Länsimaiset ihanteet saivat 1800-luvulla Egyptissä valta-aseman ja maa oli irrallaan muusta arabimaailmasta, tosin maan vapaammat olot vetivät puoleensa älymystöä etenkin Syyriasta (ibid).

Vaikka islam ei 1800-luvulla ollutkaan Palvan (1999, 194) mukaan näkyvästi Lähi-idän maiden politiikassa, oli sillä edelleen keskeinen asema yhteiskunnan rakenteissa ja ihmisten ajatusmaailmassa. Kuitenkin 1800-luvulla kylvettiin siemenet arabinationalismille (ibid). Jamal al-din al-Afghani pyrki perustelemaan kolonialismivastaisuuttaan niin uskonnollisesti, kuin kansallisestikin ja näki ratkaisun dynaamisessa yhteiskunnallisessa islamissa (ibid). Hänen oppilaistaan Saad Zaghlul perusti Egyptiin maltillisen kansallisen wafd-puolueen ja Muhammad Abduh kehitti islamista modernistista mallia (ibid). Abduh'n mallissa islamia voidaan tulkita oman aikakauden lähtökohdista Jumalan antamaa järkeä soveltaen (ibid). Abduh'n oppilaista merkittävin oli puolestaan Rashid Rida, joka näki sharia-lain olevan ainoa oikea laki muslimeille ja siksi Egyptiinkin olisi saatava islamilainen hallitus (ibid 201). Ridan opit kokonaisvaltaisesta islamista ottivatkin tulta, kun yhteiskunnan täydellistä islamisointia ajava Muslimiveljeskunta perustettiin 1928 (ibid). Hasan al-Banna, veljeskunnan perustaja piti puheita niin moskeijoissa, kuin kodeissa ja kerhohuoneissakin ja organisoï ympärilleen puolisolitaalliset joukot (ibid). 1930-luvulla Muslimiveljeskunta kasvoi, keräsi rahaa mm. moskeijoiden rakentamiseen ja ”teki sosiaalista työtä, harjoitti omaa yritystoimintaa, julkaisi lehtiä ja järjesti konferensseja” (ibid). Veljeskunnan kymmenet tuhannet jäsenet kannattivat lainsäädännön islamilaistamista ja hyökkäsivät länsimaisia kulttuurivaikutuksia vastaan päämääränään islamilainen poliittinen järjestelmä (ibid). Vuodesta 1939 lähtien Muslimiveljeskunta määritteli itsensä myös poliittiseksi puolueeksi ja 1940-luvun kuluessa se nousi vakavaksi haastajaksi hallitukselle (ibid 202). Mus-

limiveljeskunta ei kuitenkaan suostunut poliittiseen vastuuseen, ennen kuin yhteiskunta olisi islamilaistunut riittäväksi (ibid). Tämä yhteistyöstä kieltäytyminen ja yhteenotot hallituspuolue wafd'n kanssa johtivat veljeskunnan kieltämiseen 1948 ja eräs sen nuorista jäsenistä ampui pääministeri al-Nuqrashin (ibid). Pian salaisen poliisin agentit ampuivat kostoksi Muslimiveljeskunnan johtajan al-Bannan (ibid). Vapaat upseerit nousivat valtaan 1952 rakentaen Egyptin tasavaltaa sosialismin ja yhteisen arabialaisen kansallisaatteen pohjalle (ibid). Muslimiveljeskunta kiellettiin taas 1954 ja se oli pakotettu toimimaan salassa aina vuoteen 1970, jolloin Nasser kuoli ja Anwar Sadat nousi valtaan (ibid 203–204). Vuoden 1971 uudessa perustuslaissa islam määriteltiin valtion uskonnoksi ja lainsäädännön perustaksi otettiin *sharian* periaatteet (ibid 204). Presidentti Sadat otti käyttöön uskonnollisia tunnuksia ja hän esiintyi hurskaana muslimina (ibid). Israelia vastaan 1973 käydyn Lokakuun sodan jälkeen 1977 tehty rauha Israelin kanssa raivostutti Arabiliiton ja Egypti erotettiin sen jäsenyydestä (ibid 205). Egyptin katsottiin täydellisesti pettäneen muslimiveljensä tehdessään rauhan kaikkien arabien perivihollisen kanssa (ibid). Samaan aikaan Egyptissä poliittisesti aktiiviset islamilaiset ryhmät saivat toimia vapaasti ja Muslimiveljeskuntaa haastamaan nousi radikaalimpia ryhmiä (ibid 206). Nämä radikaalit islamistiryhmät pyrkivät lietsomaan vallankumousta terrori-iskuilla, joissa kohteeksi joutuivat sekä hallituksen edustajat, että koptikristitty vähemmistö (ibid). Vallankumoukselliset voimat murhasivat presidentti Sadatin 1981, mutta vallankumoushanke ei kuitenkaan edennyt (ibid). Sadatin seuraaja Hosni Mubarak jatkoi Sadatin linjalla lisäämällä poliittisia vapauksia ja laajentamalla parlamentin valtaa (ibid). Mubarak kuitenkin syöstiin vallasta arabikevään kansannousuissa helmikuussa 2011 (HS, Kairo repesi kansanjuhlaan Mubarakin eroilmoituksen jälkeen, 2011).

Vaikka suuri osa Lähi-idästä ja arabimaista joutuivat imperialististen länsimaiden haltuun 1800- ja 1900-luvuilla, Arabian niemimaan sisäosat ja islamin pyhä maa selvisivät koskemattomina (Palva 1999, 196). Puritaaninen islamilainen liike wahhabilaiset pyrki 1700-luvulta lähtien kitkemään islamista mm. pyhimysten palvonnan ja muut siihen kuulumattomat piirteet (ibid). Wahhabilainen Saudin dynastia nousi valtaan Arabian niemimaalla 1920-luvulla ja islamiin, erityisesti wahhabilaisuuteen perustuva Saudi-Arabia perustettiin 1932 (ibid). Islamilaisille erittäin tärkeän Kaaban pyhäkön suojelijana Saudi-Arabian hallitsija on usein korostanut panislamilaisten hankkeiden merkityksellisyyttä ja korostaa ase-

maansa pyhiinvaeltajien suojelijana (ibid). Saudi-Arabiassa *ulama* (lain tuntijat) ovat osa valtion virkamieskuntaa, joten Palva (1999, 197) uskoo *ulaman* pysyvän lojaalina kuninkaalle, kunhan hän vai pitää sharian voimassa. Saudi-Arabiassa wahhabilainen puritaaniisuus näkyy Palvan (1999, 198) mukaan selvästi. Uskonnollinen poliisi valvoo islamin rituaalien ja moraalin noudattamista, alkoholikielto ja seurustelusäännöt ovat tiukassa valvonnassa (ibid). Saudi-dynastian valta perustuu islamiin ja siksi sharia-laki on käytössä, tosin maallinen lainsäädäntö täydentää sen jättämät, nykyään yhä suuremmat aukot lainsäädännössä (ibid). Saudien dynastia on kuitenkin pitänyt vallan tiukasti omissa käsissään Saudi-Arabian perustamisesta lähtien.

Shaahin johtama Iran oli Yhdysvaltojen uskollinen liittolainen kylmän sodan aikana, ja sekularisaatioteesin mallikappale (Toft ym. 2013, luku 1, The Case of Iran). Silloisessa Iranissa uskonto oli tiukasti yksityisen puolella eli kodeissa ja moskeijoissa, pitkälti samalla tavoin, kuin kemalistisessä Turkissa (ibid). Lyhyiden opposition mielenosoitusten jälkeen shaahi luopui vallasta ja Iran kehittyi nopeasti teokratiaksi (ibid). Uskonnolla oli jälleen merkitystä maailmanpolitiikassa (ibid).

Syyriassa määrääväksi ideologiaksi nousi baath-puolueen ajama samanniminen ideologia, joka perustuu arabimaiden liittämiseen yhdeksi valtioksi ja sosialistisen yhteiskuntarakenteen muodostamiseen tähän valtioon (Palva 1999, 208). Baath'n pääideologi oli syyrialainen ortodoksikristitty Michel Aflaq, joka toki muisti arabien selvän enemmistön olevan muslimeja – puolueen arvoihin islamia ei silti luettu (ibid). Kelvollinen baath-ideologian kannattaja on säälimätön nationalisti, niin itseään kuin vihollisiaan kohtaan (ibid). Toki moinen ehdottomuus johtaa helposti väkivallantekoihin. Väkivalta nähtiinkin niin baath'ssa kuin Algerian Kansallisen vapautusrintaman pääideologin Frantz Fanon' ajatuksissa ”puhdistavana voimana, joka antaa kolonialismin sortamalle ihmiselle vapauden” (ibid). Syyriassa baath nousi valtaan 1961 ja Irakissa 1968 (ibid 209). Molempien maiden perustuslait olivat baath-ideologian mukaisia ja jättivät siten islamin mainitsematta (ibid). Samoin uskontopolitiikka on hoidettu taitavasti sitouttamalla islamilaiset johtajat ja toimijat valtioon (ibid). Iranin vallankumouksen innoittamana Syyrian muslimiveljeskunta aloitti aseellisen kapinan, joka johti kapinallisten valtaansa ottaman Haman kaupungin tuhoamiseen 1982 (ibid) Hallituksen järeässä iskussa tuhansia muslimeja menehtyi ja kumourintama hajosi (ibid). Tuolloin vallassa oli Hafiz al-Assad nykyisen presidentin Basar al-

Assadin isä. He edustavat maan islamilaista alawiittivähemmistöä, johon kuuluu noin 11 % kansasta. Syyrian nykyisessä sisällissodassa on mielestäni kuultavissa kaikuja näistä 1980-luvun tapahtumista.

Irakin väestöstä enemmistö tunnustaa samaa 12-siaalaisuuden haaraa kuin valtaosa iranilaisista (Palva 1999, 211). Iranin vallankumousvuonna 1979 Irakissa nousi valtaan Saddam Hussein, joka halusi välittömästi tehdä selväksi valtansa oikeutuksen kosiskelemalla näitä 12-siaalaisia puolelleen (ibid). Kuitenkin Irania vastaan käydyn sodan aikana 1988 Saddam Hussein tuomitsi iranilaisten 12-siaalaisuuden vääräksi islamin tulkinnaksi, kun taas Irakissa harrastettiin oikeaa islamia (ibid). Näin Irakissa Iranin teokratian johtaja ajatollah Khomeini esitettiin puhtaasti maallisenä poliittisena johtajana ja Saddam Husseinista leivottiin uskonnollinen johtaja (ibid 211–212). Irakissa politiikka otti tiukan otteen uskonnosta ja vain Saddamilla oli oikeus puhua uskonnosta (ibid 212). Vuonna 1989 kuolivat sekä Khomeini, että baathin pääideologi Aflaq, kun sitten vielä kommunistiset regiimit alkoivat hajota, Saddamin uskonnollinen ajattelu ja retoriikka muuttuivat (ibid). Sekularismin aika oli selvästi ohi ja korostaakseen sitä baath ilmoitti Aflaq'n kääntyneen islamiin ennen kuolemaansa (ibid). Saddam asemoikin pian retoriikassaan arabit vastavoimaksi kapitalistiselle Lännelle ja kommunistiselle Idälle ja ainoaksi voimaksi joka voisi johtaa maailman kuiville näiden aiheuttamasta kriisistä (ibid). Saddamin terrorintäyteinen valtakausi päättyi Yhdysvaltain interventioon ja lopulta hänet teloitettiin.

Palestiinan alueesta länsivallat erottivat Israelin omaksi valtiokseen 1948 ja vastareaktiona arabimaat ottivat päämääräkseen juutalaisvaltion tuhoamisen ja palestiinalaisten oikeuksien palauttamisen (Palva 1999, 213). Arabijohtajan tuli tuntee solidaarisuutta palestiinalaisia kohtaan, panarabismien hengessä tuli julistaa tuhoa Israelille (ibid). Palestiinassa toimivat vapautusjärjestöt taas syyttivät arabiveljiään tyhjistä puheista, olihan Israel sentään arabimaiden ympäröimä (ibid). Näistä vapautusjärjestöistä tärkeimmäksi nousi Fatah, joka oli kansallinen sotilaallinen järjestö, jossa oli mukana niin muslimeja kuin kristittyjäkin (ibid 214). Palestiinan vapautusjärjestö (PLO) perustettiin yhteistyöelimeksi vapautusjärjestöille ja sen johtajana toimi pitkään Fatahin Jasser Arafat (ibid). Islamilaiset tunnukset Palestiinan asian ajamiseksi nousivat tärkeiksi vuoden 1973 sodan jälkeen, olihan Jerusalem islamin kolmanneksi pyhin kaupunki ja sen vapauttaminen nähtiin koko islami-

laisen yhteisön *umman* tehtävänä (ibid). Israel nähtiin lännen islamvastaisuuden edustajaksi (ibid). Kun Israel sitten miehitti Libanonin eteläosan, šiialliset perustivat Iranin tukeamana Hizbollahin taistelujärjestökseen (ibid). Ensimmäinen *intifada* – palestiinalaisten kansannousu alkoi 1987, siinä olivat tärkeässä roolissa niin PLO, jonka alaiset järjestöt olivat kokoontuneet yhden johdon alaisuuteen, kuin islamistien pyrkimyksiä ajava Hamas (Palva 1999, 215). PLO tunnustettiin useissa arabimaissa Palestiinan edustajaksi, mutta menetti suuren osan rahoituksestaan otettuaan Irakin puolen Persianlahden sodassa Saudi-Arabian ja Kuwaitin vedettyä tukensa (ibid). PLO onkin ottanut Israelia vastaan sovittelevamman asenteen ja Hamas edustaa edelleen radikaalia linjaa (ibid).

Jordaniassa perustettiin Muslimiveljeskunta jo 1934, eikä sitä lakkautettu 1957, vaikka poliittiset puolueet kiellettiinkin tuolloin (Palva 1999, 216). Palvan mukaan (ibid) Jordanian kuningas onkin osannut hyödyntää Muslimiveljeskuntaa omien tarkoitusperiensä saavuttamiseksi. 1980-luvulla Muslimiveljeskunta vaati kuninkaalta sharia-lain käyttöönottoa ja haastoi myös kuninkaan legitimitetin hallitsijana, sillä muslimien laillisena hallitsijana hänen tulisi hallita islamin lakien mukaan (ibid). Kuningas reagoi odotetun voimakkaasti ja useita ”järjestön johtajia pidätettiin ja erotettiin viroistaan” (ibid 217). Monipuoluejärjestelmässä Muslimiveljeskunta on päässyt nauttimaan myös hallitusvastuuta ja islamin laki on määritelty maan lainsäädännön lähteeksi, vaikkei veljeskuntakaan vaadi maan islamilaistamista välittömästi (ibid).

Kuten nähdään ja Toftin ym. (2013) teoria kertoo, useissa Lähi-idän maissa uskonnolliset lähinnä islamilaiset toimijat ovat aktivoituneet vuoden 1979 Iranin vallankumouksen innoittamina. Toki uskonnollisilla toimijoilla on monissa maissa pitkät perinteet, mutta toiminta nousi 80-luvulla uudelle tasolle Jordaniassa, sekulaari johto otti islamilaisen retorikan käyttöön Irakissa ja vallankumoukselliset voimat pyrkivät valtaan niin Egyptissä kuin Syyriassakin. Islamistinen liike on selvästi voimistunut Lähi-idässä radikaalienkin toimijoiden takia. Palvan mukaan (1999, 225) kolonialismin kyllästävät nuoret alkoivat hakeutua luonnollisille juurilleen islamiin. Harvassa maassa islamilaiset voimat kuitenkin ovat päässeet maistamaan valtaa, näin kuitenkin kävi Egyptissä vuoden 2011 kansannousun ja parlamenttivaalien 2012 jälkeen, tosin Muslimiveljeskunnan voitto jäi lyhytaikaiseksi. Useimmiten islamilaisten voimien valtaa on menestyksekkäästi torjuttu vetoamalla itsekin

islamin arvoihin ja siten hämärtämällä eroa valintatilanteissa (Palva 1999, 225). Islam on Palvan (1999, 226) mukaan hyvinkin monikäyttöinen, sillä sille ”voidaan esittää loputon määrä toisistaan poikkeavia poliittisia tulkintoja”.

Maissa, joissa modernisaatio ei ole edennyt pitkälle ja demokratia on lapsen kengissä, uskonnolliset organisaatiot saattavat kokea voimattomuutta, kun agenda ei voida edistää demokraattisin keinoin (2013, luku 3, *The Rise of Politically Assertive Religion*). Tällöin organisaatio, jolla on voimakas agenda ja resursseja käytettävissään, saattaa suuntautua väkivaltaiseen militanttiin toimintaan (ibid). Siksi etenkin Arabimaissa ja pohjoisessa Afrikassa on syntynyt sellaisia liikkeitä kun Hizbollah ja Al-Qaida (ibid). On kuitenkin huomattava, että Freedomhousen mukaan (Toft ym. 2013, luku 4 *The Landscape: Religious Actors and Global Democratization*) niistä 78 maasta, joissa demokratia on vuosien 1972 ja 2009 välillä ottanut edistysaskeleita lähes 20 % on muslimienemmistö. Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka eivät siis ole demokratialle tuntematonta aluetta. Toisekseen arabikevään aikainen liikehdintä pyrki lisäämään demokratiaa

3. ISLAMISMI JA SEKULARISMI TASAVALTAISESSA TURKISSA

Mahtavan Ottomaanien valtakunnan perillisen, tasavaltalaisen, kemalistisen Turkin historia voidaan nähdä islamin ja sekulaarin kamppailuna. Lisäksi voidaan 1990-luvun lopulla havaita muutos kohti kahden eri sekulaarin kamppailua, ainakin jos uskomme Ahmet T. Kurun kirjoituksia aiheesta. 2010-luvulla taas näyttää siltä, että sekulaari Turkki on taistelussa häviöllä, mutta kaksi eri islamilaista ryhmää kamppailevat keskenään. Referoin seuraavassa tätä fraktioiden välisen taistelun Turkin tasavallan historiaa.

Perustettaessa Turkin tasavalta oli ensimmäinen sekulaari muslimienemmistöinen valtio (Kuru, 2007, 141). Kuru määrittelee sekulaarin valtion kahdella ominaispiirteellä, ensinnäkin oikeus- ja tuomioistuimet ovat uskonnollisen kontrollin ulottumattomissa ja toisekseen perustuslaissa ei nimetä virallisia uskontoja (ibid). Sekularismi ei kuitenkaan ole kiiveen hakattu konsepti, vaan sen sisällä voidaan tehdä useampia jakoja. Kuru jakaa sekularismin kahtia, assertiiviseen ja passiiviseen sekularismiin. Passiivinen sekularismi antaa uskonnolle mahdollisuuden toimia julkisuudessa, siinä valtio sallii uskonnollisten yhteisöjen toiminnan, muttei aktiivisesti tue niitä. Assertiivinen sekularismi sulkee uskonnon pois julkisuuden kehältä sulkien uskonnon ja sen harjoittamisen yksityisasiaksi. (Kuru, 2007, 141.)

Tasavaltaisessa Turkissa on harjoitettu assertiivista, jäykkää sekularismia. Sen puolustamiseksi varhaisen tasavallan päättäjät antoivat asevoimille tehtäväksi valvoa mahdollisia sisäisiä uhkia (Hendrick, 2009, 347). Tämä armeijalle annettu valta johti Turkissa usein asevoimien vallankaappauksiin ja niiden yrityksiin (ibid). Tasavallan isän, Mustafa Kemal Atatürkin, seuraajat eli kemalistit ovat hartaasti kannattaneet tätä suuntausta. Suuntauksen kannattajiin kuuluu Kurun (2007, 142) mukaan myös oikeus- ja kehityspuolue (*Adalet ve Kalkınma Partisi*) AKP:n valtakaudella oppositioon ajettu tasavaltalainen kansanpuolue (*Cumhuriyet Halk Partisi*) CHP, asevoimien kenraalikuunta, enemmistö korkeimman oikeuden tuomareista ja useita suuria mediataloja. Jäykkää sekulaaria linjaa tukee myös TÜ-SIAD (Turkkilaisten liikemiesten ja teollisuuden edustajien järjestö). Turkissa perustuslakituomioistuin on määritellyt assertiivisen sekularismin viralliseksi ja muuttumattomaksi sekularismin määritelmäksi. Sen mukaan sekularismi on ”uskonnon erottamista kaikilta sosiaalisen elämän osa-alueilta, koulutuksesta, perhe-elämästä, taloudesta, laeista, ta-

voista jne.” (Turkin perustuslakituomioistuin, 1997). Uskontoa onkin pidetty tasavaltaisessa Turkissa pitkälti yksityisenä omantunnon asiana. Islam on kuitenkin osa valtiota siinä mielessä, että kaikki imaamit ovat valtion virkamiehiä ja valtio rahoittaa uskonnollista opetusta (Kuru 2007, 142). Toimintaa koordinoi *Diyamet İşleri Başkanlığı*, valtion virasto, jonka tehtävänä on tarjota Turkin kansalaisille uskonnollisia palveluja ja määritellä hyväksyttävät islamin tulkinnat turkkilaisessa yhteiskunnassa (Hendrick 2009, 347). Hendrickin mukaan *Diyametin* auktoriteetti korvasi Kalifaatin, joka oli määritellyt islamin yksiselitteisenä auktoriteettina 1300 vuotta ennen kuin se 1924 lakkautettiin, samoin uskonnolliset yhteisöt (*cemaatlar*) ja Sufi-lahkot (*tarikatlar*) kiellettiin seuraavana vuonna. Hendrickin mukaan Atatürkin CHP-regiimin päätökset politisoivat islamin ja loivat väistymätöntä jännitettä useiden tulevien sukupolvien kannettavaksi (ibid). Kurun (2007, 143) mukaan tässä nähdään selvä pyrkimys pitää islam tiukasti valtion ohjauksessa. Yksityinen uskonnonopetus onkin Turkissa kiellettyä, lisäksi Kurun mukaan valtio voi koneistonsa kautta luoda islaminuskosta yksilökeskeisen version, joka on olemassa vain yksityiskotien seinien sisäpuolella ja ihmisten sisimmässä. Valtio on myös kieltänyt uskonnolliset säätiöt, joten se on pakotettu maksamaan imaamien palkat itse. Kaiken tämän päälle valtio on aiemmin rajoittanut aktiivista uskonharjoittamista muun muassa kieltämällä huivien käytön julkisissa instituutioissa (Kuru 2007, 143). Huivinkäyttökielto yliopistoissa kumottiin vuonna 2008 AKP:n aloitteesta (Migdalovitz 2010, 4).

Tasavallan aikana assertiivista sekularismia on Kurun (2007, 143) mukaan vastustanut kaksi tahoja; keskustaoikeistolaiset konservatiivipuolueet (Demokraattinen puolue, Oikeuspuolue, Isänmaapuolue, Oikea tie puolue) ja islammyönteiset konservatiiviliikkeet, kuten Milli Görüş ja Gülen-liike. Vuoteen 1945 CHP oli ainoa sallittu puolue Turkissa. Demokraattinen puolue (*Demokratik Parti*, DP) perustettiin vuonna 1946 ja jo vuoden 1950 parlamenttivaaleissa se saavutti 53 % äänistä ja enemmistön parlamenttipaikoista (Zürcher 2004, 217). DP:n talouspolitiikka oli lähellä CHP:ta, mutta sen poliittinen ohjelmajulistus, jossa yhdistyivät Islam, vapaa yrittäjyys ja sosiaalinen liikkuvuus, vakuutti Anatolian sydänmailla (Hendrick, 2009, 348). Samaan väestönosaan, tuohon Turkin modernisaatiossa marginaaliin joutuneeseen, vaikuttivat myös Said Nursin ajatukset, joissa pyrittiin sisäiseen kasvuun ja vastustettiin materialismin ja moraalisen rappion korruptoivaa vaikutusta (Hendrick 2009, 349). DP saikin Nursin seuraajista vakaan kannattajakunnan, mielestäni

samaan tapaan kuin Gülen-liikkeen kannattajat myöhemmin tukivat AKP:n valtaannousua. DP pysytteli vallassa vuosikymmenen, mutta Hendrickin (2009, 348) mukaan vallan korruptoiva vaikutus kaatoi puolueen ja lopullisesti sen valtakauden päätti vuoden 1960 sotilasvallankaappaus. Puolueen johtaja Adnan Menderes teloitettiin. Turkin asevoimien mukaan DP:n suosio ei ollut aitoa, vaan juontui uskonnollisten tuntemusten eksploitaatiosta ja epädemokraattiseen klientelismiin (Heper 1985, 85).

Kurun mukaan (2007, 143) 1990-luvun loppupuolelle asti islammyönteiset konservatiiviliikkeet Milli Görüş ja Gülen-liike suuntasivat kiinnostuksensa eri asioihin. Gülen-liike keskittyi uskon palveluun (*iman hizmeti*) ja vältti osallistumista puoluepoliittiseen keskusteluun (ibid). Milli Görüş puolestaan edusti poliittista islamismia ja sen pohjalta rakennettiin useita poliittisia puolueita. (Kuru, 2007, 143) Molempien konservatiiviliikkeiden perustaminen ajoittuu 1970-luvulle. Tälle työlle merkityksellisemmän Gülen-liikkeen historiaa käsitellään tarkemmin luvussa 4, vaikka luvussa 1 sitä käytiin myös läpi M. Fethullah Gülenin henkilöhistorian kautta. Necmettin Erbakan perusti Milli Görüş-liikkeen ja sen pohjalta useita puolueita 1970-luvulta lähtien (ibid). *Milli Nizam* oli näistä ensimmäinen ja ehti toimia vain vuodet 1970–71 ennen lakkauttamistaan, sitä seurasi *Milli Selamet* (1972–80) (ibid). Molemmat puolueet miellettiin Turkin sekulaarin tasavallan vastaisiksi ja ne hajotettiin vuosien 1971 ja 1980 sotilasvallankaappausten seurauksena (Kuru 2007, 143). Niiden seuraajaksi perustettiin Hyvinvointipuolue (*Refah party*) vuonna 1983, joka menestyi hyvin ja voitti vuoden 1994 paikallisvaaleissa sekä Istanbulin, että Ankaran pormestarinpaikat (ibid). Kansallisissa vaaleissa huippuhetki sattui vuodelle 1995, kun 21,4 %:n kannatus riitti nousuun suurimmaksi puolueeksi (Kuru, 2007, 143–144). Kuru (2007, 144) näkee hyvinvointipuolueen tärkeimpänä tukipilarina olleen islamilaisen porvariston, joka on onnistunut yhdistämään henkilökohtaisessa maailmankatsomuksessaan liiketaloudellisen eduntavoittelun ja islamin moraalikoodin. Aluksi nouseva uskonnollinen porvaristo lahjoitti kernaasti omaisuuttaan sosiaalisille projekteille, mutta myös poliittinen vaikutustyö veti puoleensa (Hendrick, 2009, 350). Tämän islamilaisen porvariston taloudellinen tuki oli tärkeä voimavara Milli Görüşin menestykselle 1990-luvun alussa (ibid). Sama islamilainen porvaristo on toiminut myös Gülen-liikkeen voimakkaana taloudellisena tukijana. Vaikka Erbakanin Hyvinvointipuolue alkoikin samoihin aikoihin häivyttää islamia ja korvaamaan

sitä ”moraalisilla arvoilla”, vapaakaupalla ja demokratialla, pidettiin puoluetta edelleen suurimpana uhkana sekulaarille Turkille (ibid).

Kuru (2007, 144) näkee Kahden liikkeen välisen jännitteen olleen suurimmillaan 1990-luvun puolivälissä. Tuolloin Gülen-liike alkoi kansainvälistyä ja ajaa uskontojenvälistä vuoropuhelua. Lisäksi liike otti osaa julkiseen keskusteluun Gülen-liikkeen perustaman Kirjoittajien ja journalistien järjestön GYV:n (*Gazeteciler ve Yazarlar Vakfi*) illallistilaisuuksissa (ibid). Milli Görüş puolestaan suhtautui kielteisesti globalisaatioon, Turkin EU-jäsenyyteen ja uskontojenväliseen vuoropuheluun (ibid). Liikkeen johtaja Erbakan, joka tuolloin oli myös Turkin ensimmäinen islamistitaustainen pääministeri, toteutti islamistista ulkopoliittikkaa (Kuru, 2007, 144). Erbakan pyrki marginalisoimaan Gülen-liikkeen ja muut islamistikalpailijansa väittämällä kaikkien, jotka eivät hänen puoluettaan kannata, kuuluvan ”perunan uskontoon” islamin sijasta (Kuru, 2007, 145). Erbakan näki edustavansa ainoaa oikeaa tulkintaa poliittisesta islamista. Kurun mukaan Erbakan ajoi Turkin poliittisen regimin muutosta ja oli valmis jopa vuodattamaan verta sen muutoksen aikaansaamiseksi (ibid). Asevoimien sisäinen junta päätti toimia ennaltaehkäisevästi Erbakanin suhteen ja niinpä 28.2.1997. asevoimat suoritti ”postmodernin vallankaappauksen” (ibid). Useat tahot, myös Gülen, vaativat Erbakanin eroa (ibid). Tuosta kriisistä alkoi paitsi uusi vaihe Turkin poliittisessä historiassa, myös uusi vaihe kahden liikkeen välillä (ibid).

Erbakan taipui eroamaan kesäkuussa 1997 ja Hyvinvointipuolue lakkautettiin perustuslakituomioistuimen päätöksellä seitsemän kuukautta myöhemmin (Kuru 2007, 145). Pian sen parlamentaarikot perustivat Hyvepuolueen (*Fazilet Parti*). Kurun mukaan hyvepuolueen sisältä paljastui kuitenkin pian erimielisyyksiä Erbakanin johtaman vanhan sukupolven ja uuden sukupolven, jonka johtajia olivat tulevat AKP:n nokkamiehet Recep Tayyip Erdoğan, Abdullah Gül ja Bülent Arınç, välillä (ibid). Milli Görüşin uuden sukupolven hahmoilla oli Kurun mukaan paremmat henkilökohtaiset suhteet Gülen-liikkeeseen (ibid). Erdoğan piti jopa pääpuheenvuoron GYV:n tapaamisessa ja Arınç oli ensimmäinen Güleniä puolustanut poliitikko, kun assertiivista sekularismia kannattava media käynnisti lokakampanjan Güleniä kohtaan (ibid). Kaiken kaikkiaan Kuru näkee FP:n nuori kaartin olleen hyvin lähellä Gülen-liikettä ulkopoliitiikassa ja hengellisesti (ibid). Yhteydenpito näiden kahden ryhmän välillä tapahtui pääasiassa GM:n mediaverkoston ja GYV:n tapaamisten kautta. Tämän yhteistyön kautta syntyi uutta demokraattista ja liberaalia sekularismia ko-

rostava ihmisryhmä (ibid). Tämän uuden diskurssin omaksuneet olivat kriittisiä sekä Erbakanin poliittista islamismia, että kemalistien assertiivista sekularismia kohtaan. (Kuru, 2007, 145–146.) Hendrick (2009, 348) näkee Erbakanin onnistuneen islamilaisen poliittisen identiteetin luomisessa, mutta hänen partisaaniset strategiansa epäonnistuivat individualistisesti orientoituneen uskonnon elvytyksen vaalimisessa. Tämä vastuu jäi näin ollen maan alla toimineille uskonnollisille yhteisöille (*cemaatlar*), joiden pitkäaikaiset yhteydet olivat syvemmät ja hämäämättä kuin Erbakanin puolueen, lisäksi cemaatit keskittyivät enemmän sosiaaliseen ja kulttuuriseen elvytykseen, kuin poliittisen vallan tavoitteluun (Hendrick 2009, 349).

Kuten kaikki edeltäjänsäkin, Hyvepuolue lakkautettiin lopulta antisekularistisena vuonna 2001 (Kuru 2007, 146). Erbakanin johdolla vanha kaarti perusti onnellisuuspuolueen (*Saadet Party*, SP), joka suhtautui kriittisesti Euroopan unioniin ja oli avoimen islamistinen (ibid). Nuori kaarti (Erdoğan, Gül ja Arınç) perusti Oikeus- ja kehityspuolueen AKP (*Adalet ve Kalkınma Partisi*), joka puolestaan suhtautui myönteisesti Turkin EU-jäsenyyteen ja kieltäytyi määrittelemästä itseään islamistiseksi (ibid). SP ei menestynyt vuoden 2002 parlamenttivaaleissa, kun taas AKP kaappasi suurimman puolueen aseman ja jopa 34,3 % äänistä (ibid). Nuoren kaartin miehet valloittivat parlamentin tärkeimmät paikat Recep Tayyip Erdoğanista tuli pääministeri, Abdullah Gülistä varapääministeri ja ulkoministeri, parlamentin puhemieheksi nousi Bülent Arınç (Kuru, 2007, 146).

Kurun mukaan (2007, 146) AKP katkaisi välinsä Milli Görüş-liikkeeseen pian valtaannousunsa jälkeen. AK-puolue ilmoitti kannattavansa passiivista sekularismia, joka ”säilyttää rauhan eri uskojen, ajatussuuntien ja näkökulmien välillä ja hylkää sellaisen sekularismin käsityksen, joka on vihamielinen uskontoja kohtaan”. AK-puolue pitää ideologiaansa konservatiivisena demokratiana. AKP sanoo suojelevansa tärkeitä arvoja ja perinteitä, mutta hakevansa samalla edistystä. AKP ei hyväksy uskonnon käyttämistä politiikan välineenä. (Kuru 2007, 146).

Vuonna 2007 AK-puoluetta vastaan nostettiin syytteet, sillä sen väitettiin pyrkivän hajottamaan sekulaarin valtion (Migdalovitz 2010, 1). AKP kuitenkin selvisi syytteistä, mutta kohtasi uusia vaikeuksia jo seuraavana vuonna (Migdalovitz 2010, 4). Perustuslakituomio-

istuin tutki syytöksiä, joiden mukaan AKP on valtion sekulaariuden tuhoamiseen tähtäävien pyrkimysten keskus. Sekularistienemmistöinen perustuslakituomioistuin ei kuitenkaan saavuttanut AKP:n lakkauttamiseen vaadittavaa 7/11 enemmistöä. AKP:n toimintaa pidettiin sekulaaria valtiota uhkaavana, mutta toiminnan uhkaavuuden aste jakoi tuomareita. Puolue välttikin hajottamisen niukasti, sillä hajottamisen puolesta äänesti lopulta kuusi yhdestätoista tuomarista. Tämän jälkeen ajohajdin suunta vaihtui, ilmeisesti henkilövaihdosten seurauksena. Turkin oikeuslaitos on toistuvasti ottanut kohteekseen armeijan korkeaa johtoa, ultranationalisteja ja sekulaareja, jotka kritisoivat AK-puoluetta. Heitä on syytetty useissa oikeudenkäynneissä vallankaappauksen suunnittelusta. Migdalovitzin mukaan tämä kertoo turkkilaisen yhteiskunnan syvästä jakautumisesta, enkä voi olla eri mieltä. Sekulaarit ja uskonnolliset voimat kilpailevat vallasta ja AKP:n johtamat uskonnolliset ovat selkeästi voittamassa tätä kamppailua. (Migdalovitz 2010, 1, 4.)

AK-puolueen ja Gülen-liikkeen masinoimiksi väitetyt oikeudenkäynnit asevoimien johtoa ja sekulaareja ultranationalisteja vastaan ovat nähdäkseni oleellinen osa tätä kamppailua. AKP kävi vastahyökkäykseen ultranationalisteja ja sekularisteja vastaan heti vuonna 2007, selvittyään siihen kohdistuneista syytöksistä. Kotietsintä Istanbulissa heinäkuussa 2007 johti useisiin pidätyksiin vuoden 2008 tammikuussa (Migdalovitz 2010, 5). Pidätettyjen joukossa oli kaksi eläköitynyttä neljän tähden kenraalia, sekä muita nationalisteja ja sekularisteja. Pidätettyjä yhdisti AKP:n ja sitä edeltäneen islamistisen Hyvinvointipuolueen vastustaminen. Kahdeksaakymmentäkuutta ihmistä vastaan asetettiin syytteet mm. kuulumisesta aseelliseen terroristiryhmään ja vallankaappauksen suunnittelusta. Syytevyvyhti nimettiin *Ergenekoniksi*. Syytekirjelmä oli yli 2500 sivua pitkä ja sisältää lähes kaikki viime vuosina Turkissa tapahtuneet poliittiset rikokset. Tammikuussa 2009 syytettyjen penkille mahdutettiin vielä lisää AKP:n vastustajia, muiden mukana jo eläkkeellä olevia kenraaleja ja aiemmin AKP:ta vastaan pääsyyttäjänä toiminut mies. Terrorismi- ja vallankaappaus-syytteiden ansiosta tavalliset oikeusasteet voitiin ohittaa ja asettaa erikoisoikeusistuin, jonka nimitti sisäministeriö. Migdalovitzin (2010, 6) mukaan AKP kykeni näin suoraan kontrolloimaan oikeudenkäyntiä. Maaliskuussa 2009 esitettiin toinen syytekirjelmä, lähes 2000-sivuinen opus sekin ja jonka syytteet kohdistuivat 56 henkilöön. Kolmas syytekirjelmä oli pituudeltaan ainoastaan 1400 sivua ja syytti salaliittoon osallistuneita mm. pääministeri Recep Tayyip Erdoğanin murhan suunnittelusta. Huhtikuussa 2009 ilmestyneen

neljännen syytekirjelmän pituus oli varsin maltillinen 300 sivua, mutta siinä syytettiin 17 merivoimien upseeria Ergenekon-jutun syyttäjien salamurhien suunnittelusta suuren räjähdä-erän löydyttyä (Migdalovitz 2010, 6-7) Maaliskuussa 2010 Erzurumin erikoissyyttäjä nosti syytteet kuuttatoista ihmistä, joukossa kolmannen armeijankunnan komentaja Saldiray Berk, vastaan osana Ergenekon-tutkintaa (Migdalovitz 2010, 7). Ryhmää syytettiin salaliitosta Gülen-liikkeeseen kuuluvia henkilöitä ja fundamentalismia vastaan. (Migdalovitz 2010, 5–7).

Tutkinnan edetessä on paljastunut muitakin väitettyjä salajuonia, joista eniten huomiota on saanut ”Operaatio Sledgehammer”, joka tähtäsi syytteiden mukaan vallankaappaukseen pian AKP:n tultua valtaan 2003 (Migdalovitz 2010, 7). Todistusaineistona on asevoimien mukaan käytetty harjoittelusimulaatioiden suunnitelmia ja useiden analyytikoiden (katso mm. Gareth Jenkinsin artikkeli *Between Fact and Fantasy: Turkey’s Ergenekon Investigation*, 2009) ja journalistien (kuten Joshua Hendrick) mukaan todistusaineisto on pitkälti väärennettyä (Migdalovitz 2010, 7). Sledgehammer-jutussa tuomittiin syyskuussa 2012 vankeuteen yli kolmesataa upseeria (Guardian, 2013).

Ergenekon-oikeudenkäynti on lukuisten vaiheiden jälkeen saatu päätökseen elokuussa 2013, kun lopulta lähes kolmellesadalle syytetylle luettiin tuomiot (Kaleva 2013, 11). Turkin asevoimien entinen komentaja Ilker Başbug tuomittiin useiden muiden upseerien ohella elinkautiseen vankeuteen (ibid). Yhteensä elinkautisen tuomion sai 19 syytettyä, kun 21 syytettyä vapautettiin (Hürriyet Daily News, 2013). Suurin osa syytetyistä tuomittiin pitkiin vankeustuomioihin, joukossa upseeristoa, toimittajia, oppositiopuolueiden jäsenistöä ja älymystöä (Kaleva 2013, 11). Oikeudenkäynnin aikana kuultiin yli 130 todistajaa, joista peräti 31 oli salaisia todistajia (Hürriyet Daily News, 2013).

Ergenekon-oikeudenkäyntiä on kiitelty Turkissa, sillä sen on katsottu vähentäneen asevoimien valtaa ja vaikuttavan positiivisesti myös maan demokratiakehitykseen. Kuitenkin Turkin sekulaari oppositio, CHP etunenässä, on vahvasti kritisoinut oikeudenkäyntiä ja pitää sitä ainoastaan poliittisena ajojahtina. Näyttääkin siltä, että erikoisoikeusistuinten aloittamat tutkimukset, nostetut syytteet ja oikeudenkäynnit tähtäävät sekulaarin Turkin puolustajien poistamiseen avainviroista ja yhteiskunnan keulapaikoilta. Migdalovitzin (2010, 8) mukaan oikeudenkäyntien tarkoituksena on mustata AKP:n vastustajien mainet-

ta ja joidenkin analyytikkojen, kuten Jenkinsin, mukaan suurin osa syytteistä on tekaistuja. Jos näitä analyytikoiden väitteitä väärennetyistä, istutetuista ja tekaistuista todisteista on uskomisen, AKP ja sen silloinen liittolainen Gülen-liike pyrkivät pysymään vallassa eliminoimalla vastustajansa. Vallanhalun lisäksi yhtenä AKP:n motiivina moiseen toimintaan voidaan pitää kosta konservatiivi-islamistien vainoamista tasavaltaisen Turkin aikana. Väliaikatuloksena voidaan pitää Turkin kahtiajaon vahvistumista edelleen. Vuodesta 2012 lähtien Gülen-liikkeen ja AKP:n välit ovat viilenneet ja Recep Tayyip Erdoğan on tiukentanut otettaan AK-puolueesta. Samalla välit Gülen-liikkeeseen ovat tyystin katkenneet ja Fethullah Gülen seuraajineen on nostettu valtion suurimmaksi viholliseksi liittolaisen asemasta. Erdoğan on saavuttanut suurimman vallan Turkissa, eikä halua sitä jakaa. Siksi hän on kääntynyt entistä liittolaistaan vastaan. Välikon syistä lisää kappaleessa 4.1.4.

4. GÜLEN-LIIKKEESTÄ

Väitetysti Turkin suosituin ja vaikutusvaltaisin islamilainen yhteisö, nykyään julkisesti liberaalia demokratiaa ja uskontojenvälistä vuoropuhelua korostava Gülen-liike on Suomessa vielä varsin tuntematon. Suomessa tosin on toiminut vuodesta 2004 Finland Dialog Association, jonka kolmihenkisessä hallituksessa yhdistyksen sivujen mukaan toimii myös professori Jaakko Hämeen-Anttila (Finnish Dialog Association, 2014). Yhdistystä ei löydy yhdistysrekisteristä. Gülen-liikkeen kannattajat kutsuvat sitä usein myös nimellä *hizmet* tai vapaaehtoisliike. Gülen-liike henkilöityy vahvasti sen keskushahmoon, imaami M. Fethullah Güleniin. Siksi liikkeen historia on pitkälti myös Gülenin henkilöhistoriaa, jota onkin jo käsitelty ensimmäisessä luvussa. Käsittelen liikettä useiden eri lähteiden, mutta pääasiassa tohtori Alp Y. Aslandoğanin luentolitteroinnin (2009), tohtori Muhammed Cetinin (2010) artikkelin ja Ahmet T. Kurun artikkelin (2007) avulla. Alp Y. Aslandoğan on professori ja Alliance for Shared Values–yhdistyksen presidentti, yhdistys on osa Gülen-liikettä. Aslandoğan tosin antaa luentonsa alussa vastuuvapauslausekkeen, jonka mukaan luennolla esitetyt asiat edustavat vain hänen omaa mielipidettään. Aslandoğanin mielipide kuitenkin edustaa mielestäni yleisesti Gülen-liikkeen kantaa ja virallista versioita. Ahmet T. Kuru on valtio-opin apulaisprofessori San Diegon valtionyliopistossa, joka on tutkinut uskonnon ja politiikan suhdetta. Tohtori Cetin taas luennoi East Stroudsburg Universityssä, Yhdysvaltain Pennsylvaniassa.

Imaami Fethullah Gülen käynnisti nimeään kantavan liikkeen 1960-luvun lopulla Izmirin lähellä, jossa hän toimi saarnaajana. Liike alkoi paikallisena palveluryhmänä, johon kuului opiskelijoita, opettajia, vanhempia ja pienyrittäjiä. Toiminta keskittyi seminaarien, kyselytilaisuuksien ja kahvilakokousten ympärille. Liikkeen alkuvaiheessa myös *Kestene Pazarin* opiskelija-asuntola Izmirissä oli tärkeä liikkeen kehittymiselle, Gülen oli tuon asuntolan/valmennuskeskuksen johtajana. Yksi liikkeen varhaisvaiheessa heränneistä ideoista oli hyvään, tervehenkiseen koulutukseen sijoittaminen. (Aslandoğan 2009.)

Seuraavina vuosikymmenenä Gülen-liikkeen instituutiot syntyivät Gülenin rohkaisun avulla. Varsinaisia toimijoita olivat liikkeen jäsenet, opetusalan ammattilaiset ja pienyrittäjät (Aslandoğan 2009). Liikkeen sisällä perustettiin kouluja ja opiskelija-asuntoja 1970-luvun lopulta alkaen (Hendrick 2011, 41). Toiminta laajeni samalla eri puolille Turkiaa, alkuun

suuriin kaupunkeihin. Gülenin rohkaisu johti seuraavaksi oman mediatalon perustamiseen. Konserniin kuuluu kustantamoja, sekä aikakauslehtiä ja sanomalehti *Zaman* sisarjulkaisuineen. Gülen-liike vaikutti kuitenkin keskittyvän koulutukseen ja vältti poliittista debattia, seuraten tässä Said Nursin tietä: *”Islamista 99 prosenttia on etiikkaa, palvontaa, tuonpuoleista ja hyveitä ja vain yksi prosentti politiikkaa. Etsin Jumalalta pelastusta saatavalta ja puoluepolitiikalta”* (Nursi Kurun ja Kurun mukaan 2008, 99). Fethullah Gülen ei viihtynyt julkisuudessa, vaan saarnasi entiseen tapaan niin moskeijoissa kuin GM:n omien lehtien pääkirjoitussivuilla. Aslandoğanin mukaan mediavaikuttaminen jatkoi liikkeen tavoitetta massojen kouluttamiseksi. (Aslandoğan 2009.)

1990-luvun alkupuolelta Gülen-liike otti suuren askeleen kohtia kansainvälistymistä. GM avasi ensin koulujaan turkkilaiseen kulttuuripiiriin kuuluviin entisiin neuvostotasavaltoihin niiden itsenäistyttyä. Laajentuminen jatkui Aasiaan, Eurooppaan, Afrikkaan ja Pohjois-Amerikkaan ja koulutustoimintaa on nyt yli sadassa maassa, joissa toimii puoli tuhatta koulua. Samalla liikkeen mediaverkosto kasvoi kansainväliseksi, *Zaman* ilmestyi pian kymmenessä maassa ja liikkeellä on myös oma televisiokanava *Samanyolu Televizyonu* (STV). Mitä kansainvälisempi Gülen-liikkeestä tuli, sitä avoimemmin se puhui globalisaation puolesta. Gülen-liikkeestä tuli Turkin EU-jäsenyyden vankka kannattaja, ja se käyttää nyt omia kanaviaan tämän pyrkimyksen saavuttamiseksi. Samanaikaisesti institutionalisoinnin ja kansainvälistymisen kanssa liikkeen johtaja Fethullah Gülen aloitti henkilökohtaisesti uskontojen välisen vuoropuhelun edistämiskurssin ja tapasi niin paavi Johannes Paavali II:sta, patriarkka Bartholemeusta, kuin israelilaista sefardijuutalaisten päänäköistä Eliyahu B. Doria. Gülenin mukaan tähän on kaksi pääasiallista syytä, teologinen ja kontekstuaalinen. Kirjan uskonnot; juutalaisuus, kristinusko ja islamilaisuus ovat varsin lähellä toisiaan ja niillä on yhteiset juuret. Toisekseen Gülen on ottanut vakavasti Samuel Huntingtonin näkemykset kylmän sodan jälkeisestä maailmasta, jossa sivilisaatioiden yhteentörmäyksiltä ei voida välttyä. Näitä yhteentörmäyksiä Gülen pyrkii välttämään uskontojen välisellä vuoropuhelulla. (Aslandoğan 2009; Kuru 2007, 144.)

Gülen-liikkeen toinen suuri askel 1990-luvun puolivälissä oli muutos suhteessa muihin toimijoihin. Perustamansa Journalistien ja kirjailijoiden säätiön (GYV) välityksellä liike järjesti illallistilaisuuksia Istanbulin ja Ankaran viiden tähden hotelleissa. Illallisille osallistui

useita poliitikkoja, journalisteja ja akateemikkoja. Gülen itse piti pääpuheenvuorot noissa tilaisuuksissa, korostaen demokratian, suvaitsevaisuuden ja vuoropuhelun tärkeyttä. Sekularistinen eliitti suhtautui Gülenin avauksiin varsin positiivisesti. (Kuru, 2007, 145). Kurun mukaan (2007, 150) Gülen-liikkeestä tuli passiivisen sekularismin kannattaja 1990-luvun lopulla.

Mikä sitten mahdollisti Gülen-liikkeen laajan menestyksen ja leviämisen? Mustafa Akyolin mukaan (2007, 22) paras lähtökohta maltillisen islamilaisen liikkeen olemassaololle on maa, jota länsimaat eivät koskaan ole kolonisoineet. On nähtävissä, että länsimaiden sotilaalliset interventiot eri muslimimaissa ovat johtaneet varsin radikalisoituneiden järjestöjen perustamiseen. Esimerkkeinä vaikka Taleban, Al Quaida ja ISIL. Gülen-liikkeen synty-miseen Turkissa vaikutti Ottomaanien valtakunnan perintö, suuntautuneisuus moderniin ja avoimuus länsimaiselle sekularismille. Ottomaanien valtakunta antoi jo 1800-luvulla kristityille ja juutalaisille täydet kansalaisoikeudet. Ekumeenisen suhtautumisen muihin uskontoihin kantoi tasavaltaiseen Turkkiin asti, ainakin joidenkin oppineiden mielissä. Akyol mainitsee tästä esimerkkeinä Said Nursin ja Fethullah Gülenin.

Fethullah Gülen ei koskaan tavannut Said Nursia, vaikka hän saikin vaikutuksia Nurperinteestä ja Gülen-liikettä voidaan pitää Nur-ilmion varsin menestyksekkäänä sivuhaarana (Hendrick 2009, 349). Kuitenkin Gülenin seuraajat pyrkivät erottamaan nämä kaksi vaikutusvaltaista uskonnollista johtajaa toisistaan. Hendrick pitää tätä harhaanjohtavana, mutta Gülen-liikkeelle tarpeellisena, jotta he voivat torjua vastustajien hyökkäykset. GM:n vastustajat kutsuvat sen kannattajia termeillä *Nurcu*, *Gülenci*, ja *Fethullahcı*, jotka vähätellen leimaavat henkilöitä Nursin ja Gülenin kannattajiksi ja vihjaavat näillä termeillä kutsuttujen henkilöiden kuuluvan harhaoppiseen salaseuraan (Hendrick, 2009, 349, 363). Hendrickin mukaan suurin ero Nursin ja Gülenin välillä on löydettävissä Gülenin seuraajien 2000-luvun passiivisessa vallankumouksessa käyttämistä strategioista (em. 349).

Gülen-liikkeessä vetoavinta Aslandoğanin (2009) mukaan on ollut ensinnäkin henkisen kasvun tarjoaminen Gülenin oppien kautta. Toisekseen ihmisiin vetoaa suuremman hyvän palveleminen, tätä pystytään toteuttamaan liikkeen kautta. Kolmas tärkeä aspekti on koulutuksen tarjoaminen ratkaisuksi moniin turkkilaisia puhuttaneisiin ongelmiin, kuten köy-

hyyteen, epätasa-arvoon ja välinpitämättömyyteen. Jokaiselle kuitenkin löytyy oma paikkansa liikkeessä näiden ongelmien poistamiseksi. Neljänneksi kärjeksi Aslandoğan nostaa epäluottamuksen valtioon. Valtiolta ei odoteta mitään, vaan pyritään tarjoamaan valtiolle Kennedyn kuuluisan lausuman hengessä. Viidenneksi, liikkeen jäsenistön tulee olla läsnä kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla ja valtion instituutioissa. Kuudenneksi, Gülen on Aslandoğanin mukaan onnistunut yhdistämään uskonnon, tieteen, patriotismin, demokratian, modernin maailman, taiteen ja sekularismin. Hänen tarjoamansa yhdistelmä uskoa, henkisyttä ja tiedettä, kuvastaa osuvasti turkkilaista käsitystä islamista – ja tuntuu nähdäkseni purevan muuallakin. Viimeisenä aspektina Aslandoğan nostaa esiin liikkeen avarakatseisuuden ja mukaan ottamisen. Yhteisötasolta tullaan liikkeeseen, kansainväliseen liikkeeseen ja lopulta koko ihmiskunnan tasolle. (Aslandoğan, 2009.) Edelleen Aslandoğan (2009) pitää liikkeen menestykselle ehdottoman tärkeänä sitä, että se vetoaa valtavirtaan. Gülen-liikkeen jäsenet eivät merkittävästi eroa ”tavallisesta” turkkilaisesta etnisyyden, kulttuurin, uskonnon, sosiaalisen aseman tai väkivaltaan asenoitumisen suhteen. Aslandoğan väittää myös liikkeeseen liittymisen ja siitä poistumisen olevan vapaaehtoista, vaikka aiheesta on toisenlaistakin tietoa.

Tohtori Helen Rose Ebaugh on myös tutkinut Gülen-liikettä kirjassaan *The Gülen Movement, A Sociological Analysis of a Civic Movement Rooted in Moderate Islam* (2010). Hän esittää (2010, 2) Gülen-liikkeen olevan ”islamilainen ryhmittymä, joka on halukas rauhalliseen rinnakkaiseloon muiden uskontokuntien edustajien kanssa, kannattaa demokratiaa, vaalii ajatuksen ja koulutuksen vapautta, tunnustaen samalla uskonnon ja uskon roolin, sekä lisäksi tuomitsee islamin nimissä suoritetun väkivallan”. Pidän Ebaugh’n määritelmää varsin hyvänä.

4.1 Gülen-liike nyt

Gülen-liike ei ole yksi järjestö tai instituutio, vaan niiden verkosto. Hendrick (2009, 355) näkee Gülen-liikkeen ”joustavana ja mukautuvana autonomisten instituutioiden kokoelmana, jotka kollektiivina ’voittavat’ useiden ihmisten kannatuksen, sillä ne tarjoavat laadukkaita palveluja markkinatalouden alaisuudessa”. Gülen-liike on siis miljoonien ihmisten yhteisö, jossa toimii useita vapaaehtoisjärjestöjä. Fethullah Gülenin saarnoista ja puheista inspiroituneita järjestöjä ja instituutioita toimii koulutuksen, kustantamisen, median ja uskontojenvälisen vuoropuhelun aloilla. Gülen-liikkeellä ei ole keskustuimistoa, eikä

jäsenrekisteriä. Se ylläpitää yksin Turkissa satoja kouluja ja sen piirissä toimii satoja oppilaitoksia viidellä mantereella. Lisäksi jokaisessa Turkin provinssissa toimii joko koulutus- tai kulttuuri-instituutio, joka on saanut inspiraationsa Gülenistä ja hänen kirjoituksistaan ja teoistaan (ibid). Nämä instituutiot ovat liikkeen virallisen kannan mukaan desentralisoituja. Kuten sanottu, Gülen-liikkeellä ei ole keskustoimistoa, vaan jokaista organisaatiota koordinoidaan itsenäisesti. Lisäksi Aslandoğanin mukaan (2009) jokainen instanssi rahoittaa oman toimintansa jäsentensä lahjoituksilla. Aslandoğan myöntää kuitenkin, että samalla alueella toimivat järjestöt saattavat organisoida toimintaa keskenään päällekkäisten tapahtumien ehkäisemiseksi ja toiminnan tehostamiseksi. Paikalliset yrittäjät tukevat kouluja, samoin omistautuneet vanhemmat (Aslandoğan 2009). Cetinin (2010, 126) mukaan jokainen GM:n organisaatio noudattaa sijaintimaansa lakeja ja asetuksia. Jokainen projekti tai organisaatio on Cetinin mukaan autonominen, vaikka niiden välillä tapahtuukin koordinoitua monien järjestöjen välillä sukuloivien yksilöiden ansiosta. Ihmiset toimivat organisaatioiden välisinä siteinä. Gülen-liike onkin nähdäkseni ihmisten verkosto, jossa henkilöt toimivat eri projekteissa ja organisaatioissa tarjotakseen parempia palveluita toisille ihmisille. Vaikka tuntuu absurdilta väittää, että miljoonia ihmisiä käsittävä verkosto voisi tukeutua organisaatioiden keskinäisessä koordinaatiossa ainoastaan solujen välillä sukuloiviin yksilöihin ilman minkäänlaista keskusjohtoa, näin Gülen-liikkeen jäsenet vakuuttavat.

Hendrickin (2009) mukaan Gülen-liike onnistui tarttumaan tilaisuuksiin oikea-aikaisesti, ensinnäkin 1980-luvun neoliberaali rakenneuudistus loi mahdollisuuksia vaikutusvallan lisäämiseen kaupan kautta, toisekseen anatolialaiset sosiaaliset ja talousverkot – jotka tulivat toimeen ilman valtion tukea – käyttivät taitavasti hyväkseen avaukset koulutuksen, median ja kaupan aloilla. Samalla valtion asenne anatolialaiseen islamiin hölleni vapauttaen uskonnon kilpailuareenaksi yhteisöjen uskollisuudesta. Tähän tilaisuuteen Gülen-liike tarttui, se laajensi verkostojaan kaikilla mahdollisilla areenoilla hyödyntäen Anatoliassa tapahtuvan rakennemuutoksen. Näin tapahtui sitten kansallinen siirtymä islam-aktivismista konservatiividemokratiaan, *Milli Görüş* vaihtui AK-puolueeseen. (Hendrick 2009, 362.) Vaikka välirikko AK-puolueen kanssa tuntuu nykytilanteessa selvältä, on Gülen-liikkeen vaikeaa löytää toista poliittista puoluetta tukijakseen. Mahdollinen repeämä AKP:n sisällä voisi tarjota Gülen-liikkeelle poliittisen siiven.

Cetinin (2010, 131) mukaan Gülen-liike on onnistunut maltillisessa islamissaan tarjoamaan kolmannen vaihtoehdon sekularismin ja radikaalin islamin janalla. Suurin osa liikkeen koulutetuista jäsenistä ei toimi ammatikseen uskonnon parissa, vaan koulutuksen, liiketalouden ja tieteiden kentillä. GM ei tarpeettomasti korosta islamin merkitystä toiminnassaan, vaikka kaikki onkin lähtenyt liikkeelle imaamin saarnoista ja ajatuksista. Siksi GM ei aiheuta vahvaa torjuntareaktiota ihmisissä, vaan liikkeellä on runsaasti hiljaisia tukijoita. Lisäksi Gülen-liikkeen palveluverkoston kautta yksilöt voivat saavuttaa tavoitteita, tavoittaa mielenkiinnon kohteitaan ja tulla osaksi sellaisia verkostoja, joihin heillä ei olisi lainkaan mahdollisuuksia ilman GM:n tarjoamia mahdollisuuksia. (Cetin 2010, 131–133.)

4.1.1. Gülen-liikkeen koululaitokset ja opiskelija-asuntolat

Gülen-liikkeellä arvioidaan olevan yli tuhat oppilaitosta viidellä mantereella. Ensimmäiset liikkeen yksityiskoulut perustettiin 1982 Izmiriin ja Istanbuliin, kun opiskelijamajoitukset muutettiin kouluiksi ja rekisteröitiin yksityisyrietyksiksi (Hendrick 2009, 353). Koululaitosten johtoon määrättiin liikemiehistä koostuva hallitus, eivätkä vallassa olleet sotilaat voineet ottaa kouluja haltuun, sillä ne olivat yksityisyrietyksiä (ibid). Tämä malli jatkui tulevissa Gülen-liikkeen kouluissa ja on käytössä edelleen, ennen koulua perustetaan yritys, jonka alla koulutustoimintaa pyöritetään (ibid). Gülen-liikkeen kouluissa opetetaan aina niiden sijaintimaan opetussuunnitelmien mukaan, eikä niissä opeteta korostetusti uskontoa tai Turkin kieltä ja kulttuuria. Koulutusta järjestetään kaikilla asteilla peruskoulusta yliopistoon. Koulutuksen katsotaan edistävän liikkeen päämääriä tehokkaasti ja yhdysvaltalaiset diplomaattisähkeet pitävät koulutuslaitoksia Gülen-liikkeen ytimenä (09ANKARA1772, 2009; 08ANKARA1331, 2008). Huomattavaa on, että Gülen-liikkeen koulujen lukukausimaksut ovat noin 10 000 Yhdysvaltain dollaria vuodessa. Tämä on vähemmän kuin useimmilla muilla yksityiskouluilla, mutta tulokset ovat silti verrattain erinomaisia (08ANKARA1331, 2008). Liike jakaa stipendejä lahjakkaille oppilaille ja pyrkii Turkissa poimimaan mukaan erityisesti taloudellisesti heikommin toimeentulevien perheiden lapsia ja nuoria. Muiden maiden Gülen-liikkeen kouluissa opiskelee usein paikallisen eliitin jälkikasvu (08ANKARA1331, 2008). Lahjakkaat nuoret toimivat usein opettajina valmistumisensa jälkeen. Gülen-liikkeen koulutustoimintaa ei kuitenkaan katsota hyvällä kaikkial-

la, sillä Venäjä karkotti kaikki gülenistit 1990-luvulla (09ANKARA1772, 2009). Lisäksi ainakin Syyria ja Iran ovat kieltäneet liikkeen koulut maissaan (08ANKARA1331, 2008).

Turkin Gülen-kouluissa saavutetaan mainioita tuloksia, opetuskielenä on usein englanti ja lukukausimaksut ovat useimmiten edullisemmat kuin muissa yksityiskouluissa (08ANKARA1331, 2008). Gülen-liikkeeseen yhdistetyt koulut pärjäävät loistavasti myös tiedekilpailuissa, matematiikan, kemian, fysiikan ja tietotekniikan aloilla (Yazar, 2012). Hendrickin mukaan (2009, 353) Turkin koulutusjärjestelmä, joka korostaa koulujen välistä kilpailua, on auttanut Gülen-liikkeen menestyksessä. Ankaran *Samanyolu*-lukio liitetään vahvasti Gülen-liikkeeseen ja sen opiskelijat saavuttavat yhdysvaltalaislähteiden mukaan loistavia tuloksia (08ANKARA1331, 2008). Koulun opiskelijoista monet ovat Turkin syrjäseuduilta ja opiskelevat stipendin turvin, heille *Samanyolu* toimii sisäoppilaitoksena. Opettajat olivat saaneet kansainvälistä kokemusta opettamalla muissa maissa sijaitsevilla Gülen-liikkeen kouluissa ja he korostivat näiden koulujen noudattavan täysin sijaintimaidensa opetussuunnitelmia. Monissa kouluissa toimii myös paikallisia opettajia, jotka eivät välttämättä kuulu Gülen-liikkeeseen. Lähetystön haastattelemat *Samanyolun* opettajat uskovat, että Gülen-liikkeen koulujen menestyksen taustalla on opettajien omistautuminen työtehtävälleen. Jopa ulkomailla opettaessaan he tutustuvat oppilaidensa perheisiin ja paikalliseen kulttuuriin kyetäkseen opettamaan paremmin. Tansanialainen vaihto-oppilas kertoo Gülen-liikkeen koulujen opettajien olevan rauhallisia ja kärsivällisiä ainakin verrattuna tansanialaisiin korruptoituneisiin opettajiin, jotka eivät päästäneet koikeista läpi ilman maksullista yksityisopetusta. (08ANKARA1331, 2008)

Joshua D. Hendrickin mukaan (2011, 42) Ulkomailla toimii Gülen-liikkeen kouluja yli sadassa maassa. Gülen-liikkeen koulut ulkomailla eivät ole virallisesti yhteydessä Turkin valtion paikallisiin edustajiin, vaan toimivat aina riippumattomina (08ANKARA1331, 2008). Turkin valtiolla on useissa maissa, kuten Afganistanissa omia kilpailevia koululaitoksia (ibid). Yhdysvaltaisten diplomaattilähteiden mukaan Turkin hallinto viittaa GM:n kouluihin ulkomailla termillä ”turkkilaiset NGO-koulut” ja laskee nämä mukaan kehitysaputilastoihinsa (ibid). Ainoastaan Pohjois-Irakin kurdialueella Turkin valtio on osoittanut suurempaa kiinnostusta Gülen-liikkeen kouluja kohtaan, niissä kun opiskelevat Massoud Barzanin ja Jalal Talabanin lapsenlapset (ibid). Azerbaidzanissa Gülen-liikkeen koulut ovat

suosittuja niiden tarjoaman laadukkaan koulutuksen ansiosta (08BAKU731, 2008). Turkki-lainen *Chag Oyretim*-yhtiö ylläpitää Khazarin yliopistoa Bakussa ja sen epäillään maksavan ”toimintamaksuja” Azerbaidžanin hallinnolle, joka yleisesti suhtautuu nihkeästi muista maista saapuville islamilaisille vaikutteille (ibid). Vuonna 2014 Azerbaidžanin hallinto on vaihtanut Gülen-liikkeen useiden koululaitosten johtoportaana (Daily Sabah, 2014a). Syynä tähän Azerbaidžan on ilmoittanut gülenistien tunkeutumisen valtion instituutioihin (ibid). On kuitenkin huomioitava, että Daily Sabah on tiukasti AKP:n talutusnuorassa ja sen uutisiin on syytä suhtautua kriittisesti.

Joshua D. Hendrick (2009, 354) tuntee hyvin Gülen-liikkeen toiminnan, joten tukeudun hänen kuvaukseensa liikkeen asuntoloista. Gülen-liikkeen koulujen virallisen opetuksen lisäksi liike tarjoaa lisäopetusta ”majakoissaan” (*ışık evleri*), jotka ovat yliopisto-opiskelijoille tarjottua tuettua majoitusta, joissa asuu neljästä kuuteen ”kultaiseen sukupolveen” rekrytoitua opiskelijaa. Kultainen sukupolvi on Gülenin projekti uuden, paremman Turkin luomiseksi koulutuksen avulla. Asuntoloissa asuvat opiskelijat osallistuvat tilaisuuksiin, *sohbet*, joissa resitoidaan Fethullah Gülenin ja Said Nursin kirjoituksia, sekä keskustellaan niistä. *Sohbet*-ryhmät tarjoavat mahdollisuuden verkostoitumiseen ja yhdistävät ihmisiä ja tietoa liikkeen sisällä. Ensimmäisen vuoden opiskelijat päätyvät usein näihin asuntoloihin güleniläisen valmennuskurssin opettajan suosituksesta, siten opiskelijat tutoroivat nuorempiaan, osallistuvat *sohbet*-ryhmiin ja asuntolaan syntyneen miniyhteisön toimintaan. Lopulta hänet rekrytoidaan Gülen-liikkeeseen. Gülenin (1998, 12) mukaan kultaisen sukupolven edustajat oppivat asuntoloissa arvostamaan modernin maailman haasteita ja uskonnon roolia henkilökohtaisessa elämässään. Asuntoloissa ihmisen inhimilliset puutteet korjataan ja niissä laaditaan pyhiä suunnitelmia ja projekteja, niissä kasvatetaan rohkeita ja uskollisia ihmisiä. Hendrick (2009, 355) uskoo asuntoloiden toimivat Gülen-liikkeen pääasiallisena sosialisoinnin muotona. (Hendrick 2009, 354–355.)

Hendrickin (2009, 355) suorittamista kenttähaastatteluista selviää liikkeen kannattajan ajatus GM:n opiskelija-asuntoloista. Majakat nähdään samanmielisten ihmisten yhteisönä, kukaan ei juo alkoholia, ei katso juurikaan televisiota, rukoilee ja lukee Said Nursin ja Fethullah Gülenin kirjoituksia. Vastakkaisena tälle esitetään ”perinteinen” opiskelija-asuntola, jossa nautitaan runsaasti alkoholia, katsotaan pornografisia videoita ja harraste-

taan haureutta. Gülen-liikkeen kultaiseen sukupolveen valitut erotetaan muista opiskelijoista, heidän moraaliaan vaalitaan ja hengellisen paremmuuden tunnetta pidetään voimakkaasti yllä. Tämä on kuitenkin vain se kuva, minkä GM haluaa antaa majakkatoiminnastaan, todellisuus voi olla aivan toinen, kun Hendrick artikkelissaan kertoo. Itsekin pidän hyvin mahdollisena, että henkilö X voi tyhjentää Gülen-liikkeen pajatson luopumalla yksilöllisyydestään ja esittämällä harrasta muslimia saaden vaihdossa rajattomat työllistymismahdollisuudet ja muut liikkeen tarjoamat laajan verkoston edut. On kuitenkin luultavaa, että henkilö X kokee sympatiaa liikettä kohtaan ainakin jollain tasolla. Hendrick (2009, 355–56) kertookin Lale-nimisestä opiskelijasta, joka pysyi mukana niin kauan kuin hän sai mielestään enemmän etuja, kuin osallistumisesta oli haittaa. Lopulta haitat nousivat kuitenkin etuja suuremmiksi. Toinen opiskelija, Yusef, kertoi Hendrickille opportunistisia vapaa-matkustajia olevan useita. Hendrick (2009, 356) uskoo liikkeen olevan niistä tietoinen, mutta samalla GM arvelee näiden siipeilijöiden lopulta suhtautuvan liikkeeseen myönteisesti. (Hendrick 2009, 355–356.)

On mielestäni selvää, että Gülen-liike pyrkii jatkamaan ”kultaisen sukupolven” tarinaa uusissa lapsissa ja nuorissa, vaikka jotkut siihen värväytyt opiskelijat ovatkin valheellisia. Liikkeen jäsenet poimivat lahjakkaimmat koululaiset ja opiskelijat, sekä tarjoavat heille stipendin liikkeen kouluun, ellei perheellä ole varaa lukukausimaksuun. Tämä tarkoittaa usein opiskelijan muuttoa suureen kaupunkiin, pois perheen parista Gülen-liikkeen opiskelija-asuntolaan. Kommuunissa asuvista opiskelijoista tulee lopulta liikkeen jäseniä, monet liittyvät ”koulutusosastoon” ja lähtevät ulkomaille opettajiksi (08ANKARA1331, 2008). Gülen-liikkeellä on Turkissa arvioiden mukaan yli 300 koulua ja ainakin yksi lähes jokaisessa provinssissa (08ANKARA1331, 2008). Liikkeellä ei lähetystön tietojen mukaan ole ole-massa suunnitelmaa kouluverkon laajentamisesta, vaan paikalliset liikemiehet mahdollistavat uuden koulun perustamisen, prosessi on ilmeisen mutkaton (08ANKARA1331, 2008).

4.1.2. Güleniläiset medialaitokset

Gülen-liikkeen medialaitokset toimivat tehokkaasti ja laajasti. Etenkin vuoden 2002 jälkeen, jolloin AKP nousi valtaan ja uusi laki salli yksityisten mediayhtiöiden laajentua monialayrityksiksi (Hendrick 2009, 359). Perinteisen printtimedian lisäksi on useita Gülen-vaikutteisia televisiokanavia, Internet-sivustoja ja radiokanavia. Gülen-liikkeen kiinnostus

medialaitosten omistukseen selittyi aluksi halulla levittää Gülenin ajatuksia laajemmalti, mitä moskeijoiden rajalliset tilat eivät mahdollistaneet (em. 360). Myöhemmin, 1990-luvun puolivälissä eräät istanbulilaisessa majakassa tavanneet opiskelijat matkustivat Gülenin neuvosta Yhdysvaltoihin opiskelemaan journalismia, palattuaan he uudistivat *Zamanin*. Nykyään nämä miehet ovat määräävässä asemassa *Feza Gazetecilik* printtimediapuo- lella ja Hendrickin (2009, 360) mukaan jotkut sisäpiiriläiset uskovat näiden miesten vas- tanneen Gülen-liikkeen uudistetusta tavasta tuoda itseään esiin. Uudistuksen tavoitteena on ilmeisesti ollut AKP:n konservatiividemokraattisen koalition nostaminen vanhan oli- garkian ohi demokratian ylimmäksi puolustajaksi (Hendrick 2009, 361). Vuoden 2007 par- lamenttivaalien aikaan *Zamanin* kolumnistit loivat vastakkainasettelun, jossa toisella puo- lella oli etninen nationalismi ja toisella puolella kunnioitukselle ja suvaitsevaisuudelle ra- kentuva veljesyhteisö – samalla GM:n media asettui selkeästi tukemaan AK-puoluetta ja julisti vaalien jälkeen demokratian voittoa (ibid).

Gülen-liikkeen printtimedia pitää itseään liberaalina ja demokratian tukijana, etenkin ver- rattuna muihin turkkilaisiin uutistuottajiin (Hendrick 2009, 361). GM:n journalistit pyrkivät vetoamaan globaaliin yleisöön voittaakseen ”yleisen mielipiteen” diskurssin hallinnan it- sellen. *Zaman* tukee vahvasti AKP:n konservatiivista demokratiaa, mutta peittää samalla jälkensä GM:n suuntaan, jottei liikettä voida syyttää politikoinnista. Gülen ei koskaan kir- joita *Zamaniin* itse ja GM irtautuu sanoin lehdestä – samalla tavalla *Zamanin* toimittajat toimivat AKP:n kanssa, kieltävät tuen, vaikka julkisesti antavat sitä, selvät yhteydet kielle- tään naama peruslukemilla (Hendrick 2009, 361–362). Hendrickin mukaan GM:n legitimi- teetti globaalin ja turkkilaisen yleisön silmissä kasvaa *Zamanin* ja muun Güleniin liitetyn median käyttäessä valtaansa taitavasti. Niinpä Gülenin edustama maltillinen islam on var- sin kysytty artikkeli maailman aatteiden markkinoilla keräten tukea ja arvostusta vaiku- tusvaltaisilta mielipidejohtajilta niin Euroopassa kuin Yhdysvalloissakin. (Hendrick 2009, 361–362.)

Gülen-liikkeeseen liitettyä mediaa pyörittää suurimpana tekijänä *Çalık Group*, jonka pää- johtaja Ahmet Çalık on pääministeri Recep Tayyip Erdoğanin vävy (Hendrick, 2009, 359). Ilmoille nousikin syytteitä nepotismista, kun *Çalık Group* hankki omistukseensa Turkin val- tion takavarikoiman ATV-Sabah-mediamonialayhtymän vuonna 2007 1,1 miljardilla dolla-

rilla. Rahoituksesta 750 miljoonaa USD tuli Hendrickin (2009, 359) mukaan valtion lainaamina. Ennen kun valtio otti ATV-Sabahin haltuunsa, se oli Turkin toiseksi suurin mediaimperiumi. Ahmet Çalık sattuu olemaan myös Gülen-liikkeen pankin, Bank Asyan suurin osakkeenomistaja (Hendrick 2009, 360). Ennen AKP:n valtaannousua *Çalık Group* ei ollut mitenkään tunnettu yritys, mutta AKP:n tultua valtaan se on laajentanut toimintaansa ja osallistunut mm. kaasuputkiprojekti TAPCO:n suunnitteluun. *Çalık Group* saa myös runsaasti palstatilaa *Feza Gazetecilik*:n medioissa, joihin kuuluu Turkin laajalevikkisin päiväsanomalehti *Zaman*, sen englanninkielinen sisarjulkaisu *Today's Zaman*, sekä laajalevikkisin aikakauslehti *Aksiyon*. Fezan toimitusjohtaja *Ali Akbulut* on myös *Bank Asyan* ylin tilintarkastaja ja pankin osakkeenomistaja. Hendrickin (2009, 360) mukaan Akbulut ja Çalık voivat yhdessä kilpailla Turkin vanhoja mediamoguleita vastaan tuottaakseen turkkilaisen yhteiskunnan myötämielisyyden milloin mitäkin aihetta kohtaan. (Hendrick 2009, 359–360.)

Mainittakoon vielä, että Gülenin inspiroima on myös hyvin aktiivinen ja kansainvälisesti laajalla toimiva pelastus- ja humanitäärisen avun järjestö *Kimse Yok mu*. Liikkeen piirissä toimii myös sairaaloita ja klinikoita, ammattijärjestöjä ja liiketoimintayhdistyksiä. (Aslandoğan 2009.)

4.1.3. Gülen-liikkeen rahoitus

Lukuisten organisaatioiden, koulujen ja klinikoiden rahoittaminen herättää usein kysymyksiä ulkopuolisissa. Hendrickin (2009, 358) mukaan Gülen-liikkeen varainkeruu perustuu pitkälti sen jäsenten säännöllisiin lahjoituksiin. Liikkeeseen kuuluvat instanssit pyrkivät torjumaan valtion avustukset ja ulkomaisista järjestöistä tarjottavan tuen. Yleisin varainkeruumekanismi tunnetaan nimellä *himmət*, (lahjoitussitoumus), joka on merkki sitoutumisesta liikkeeseen. Näin kerätyt varat sijoitetaan liikkeen verkostojen kautta useisiin GM:n yrityksiin koulutuksen, terveydenhuollon ja median alalla (Hendrick 2011, 42). Osalla varoista tuetaan kansainvälistä lobbaustyötä, tutkimuksia ja hätätilapalveluita (ibid). Järjestö pitää myös hyväntekeväisyysillallisia, usein ramadanin aikaan, jolloin rahalahjoitukset katsotaan arvokkaammiksi henkilölle hänen uskonnollisessa kilvoittelussaan. Tohtori Helen Rose Ebaugh on tutkinut laajasti Gülen-liikkeen rahoitusta kirjassaan *The Gülen Movement, A Sociological Analysis of a Civic Movement Rooted in Moderate Islam* (2010). Usein liikkeeseen kuuluvat naiset järjestävät erityistilaisuuksia vaikkapa opiskeli-

joiden lukukausimaksujen maksamiseksi kakkumyyjäisillä ja vastaavilla tapahtumilla. Useat järjestöt toimivat muutenkin vapaaehtois pohjalta ammattilaisten harjoittaessaan ammatiaan pro bono. Liikkeen jäsenet antavat myös omia kotejaan liikkeen käyttöön, kokosten ajaksi tai vieraiden majoittamiseksi. (Ebaugh 2010.)

Tyypillistä Gülen-liikkeeseen kuuluville on kuitenkin lahjoittaa osa palkastaan liikkeen hyväksi. Tämä käytäntö kuuluu Ebaugh'n mukaan (2010, 66–67) turkkilaiseen islamin perinteeseen. Jokainen antaa kykynsä mukaan, mutta useimmiten viidestä jopa kahteenkymmeneen prosenttiin palkastaan (Ebaugh 2010, 112). Liikkeeseen kuuluvien varakkaiden liikemiesten lahjoitukset voivat nousta vuodessa miljooniin euroihin. Liikemiesten odotetaan myös vierailevan kollegoidensa luona esittelemässä liikkeen projekteja ja rohkaista näitä lahjottamaan rahaa liikkeen hyväksi. Ketään ei Aslandoğanin (2009) mukaan kuitenkaan pakoteta antamaan rahaa. Islaminuskoon kuitenkin kuuluu hyväntekeväisyyteen lahjoittaminen, joten hyvän uskovaisen on nähdäkseni vaikea kieltäytyä lahjoittamasta. Kaikista lahjoituksista pidetään kuitenkin kirjaa siinä järjestössä, jolle lahjoitus on tullut. Koska Gülen-liikkeellä ei kuitenkaan ole keskusjohtoa, eikä koottua kirjanpitoa, kaikkien lahjoitusten yhteismäärää ei voida selvittää.

Uudet turkkilaiset yrittäjät eli islamilainen porvaristo yhdistivät taloudelliset kunnianhimonsa islamin etiikkaan ja moraaliin. Tuotot sijoitettiin uskonnollisten verkostojen kautta sosiaaliohjelmiin, yksityiskouluihin jne. Lopulta rahoille löytyi sijoituskohteeksi poliittisesti tietoinen ryhmä (AKP). Tätä kaikkea ohjasi Fethullah Gülen jonka opetuksessa uuden sukupolven liikemiehet ja muut merkittävät hahmot olivat olleet (Hendrick, 2009, 350). Gülen-liikkeeseen kuuluvat liikemiehet kokevat Hendrickin (2009, 357) kenttähaastatteluiden mukaan olevansa kilpailijoitaan kaksi askelta edellä, sillä Gülen-liikkeeseen kuuluu maailmalla 10 miljoonaa ihmistä, jotka tuntevat tämän liikemiehen luonteen, (sillä perusteella, että tämäkin on GM:n jäsen) siksi nuo 10 miljoonaa potentiaalista asiakasta kääntyvät tämän nimenomaisen liikemiehen puoleen tarpeineen. Gülen-liikkeeseen kuuluvien liikemiesten ja näiden pyörittämien yritysten menestyksen voidaan katsoa rakentuvan ystävyyteen pohjautuvalle kaupankäynnille, jossa hyvinvointia kohdistetaan uudelleen sosiaalisten verkostojen kautta. Hendrick (2009) kertoo Gülen-liikkeen keräävän varoja yritysten kautta, jotka toimivat yhteistyössä ja investoivat toisiinsa, kun yritys tai koulu pystyy

selviämään omillaan, ei *himmət*-rahoitusta enää tarvita. Hendrick (2009, 359) näkee Gülen-liikkeeseen kuuluvien yritysten tuottavan arvonlisäystä niiden investoimissa toisiinsa. Yritysten ja liikelaitosten välillä on kuitenkin niin paljon paitsi taloudellisia, myös sosiaalisia yhteyksiä, että Hendrickin (2009, 359) mukaan Turkin konservatiivi-demokraattinen koalitio on turvannut rahoituksensa vaikutusvaltansa kasvattamiseksi.

4.1.4. Gülen-liikkeen ja AK-puolueen välinen yhteistyö ja sen tuho

Gülen-liike on Sarah El-Kazaz'n (2015, 3) mukaan aina löytänyt liittolaisia Turkin hallinnosta, 1980-luvulla Turgut Özalista ja ennen liittoa AKP:n kanssa, sen edeltäjästä Hyvinvointipuolueesta (*Refah Partisi*). AKP ja Gülen lähestyivät toisiaan, kun AKP ensimmäistä kertaa esiintyi parlamenttivaaleissa 2002 (El-Kazaz, 2015, 4). Silloin AKP määritteli itsensä konservatiiviseksi puolueeksi, jossa yhdistyvät uskonnollinen hurskaus, demokratia ja markkinasuuntautuneisuus (ibid). Näin ollen AK-puolueen ja Gülen-liikkeen kannattajat ovat pitkälti samanlaisia ja samoja henkilöitä, kummankin kova ydin muodostuu konservatiivisista anatolialaisista liikemiehistä. Nämä yrittäjät ovat myös kummankin tahon tärkeitä rahoittajia (Migdalovitz 2010, 2). Useat AKP:n äänestäjät lähettävät lapsiaan Gülen-liikkeen ylläpitämiin oppilaitoksiin. Hendricks (2011, 41) näki vuonna 2011 Gülen-liikkeen ja AKP:n toimivan yhdessä ”uuden Turkin koalition”. Kurun mukaan (2007, 147) Gülen-liike ja AK-puolue painottivat molemmat demokratiaa ja passiivista sekularismia. Yhteisöillä on ollut muitakin yhteisiä mielenkiinnon kohteita. Ensinnäkin molemmat ovat globalisaatiomyönteisiä, ainakin siinä mielessä, että molemmat pyrkivät hyödyntämään globalisaation tarjoamat mahdollisuudet parhaalla mahdollisella tavalla. Kummatkin puoltavat Turkin EU-jäsenyyttä, AK-puolue parlamentaarisella areenalla ja Gülen-liike medioissaan levittämän EU-myönteisyyden avulla. Molemmat myös syleilevät kapitalistista maailmantaloutta; AKP on pyrkinyt yksityistämään Turkin valtionyhtiöitä ja lisäämään ulkomaisia investointeja Turkkiin. Güleniläinen media tukee AKP:n yksityistämisyrittämiä ja liikkeen jäsenet perustivat teollisuus- ja liikemiesten liiton (TUSKON), lisäksi güleniläinen pankki Bank Asya toimii aktiivisesti. (Kuru, 2007, 147.)

Toinen Gülen-liikettä ja AKP:tä yhdistävä tekijä on uskontojen välisen vuoropuhelun tärkeyden korostaminen. Gülen-liike toimii asiassa aktiivisesti etenkin ulkomailla, mutta puolustaa myös toisuskoisten vähemmistöjen oikeuksia Turkissa. AKP taas on yrittänyt harjoittaa hyväntahtoista politiikkaa Turkin ei-muslimivähemmistöjä kohtaan. Muilla uskon-

noilla on nykyään oikeus avata jumalanpalveluspaikkojaan AKP:n tuottaman lakimuutoksen ansiosta. Samoin 42 vuotta vähemmistöuskontoihin kuuluneita kansalaisia valvonut elin lakkautettiin 2004 AKP:n aloitteesta. AKP:n toimenpiteet heijastelevat passiivisen sekularismin omaksumista. AKP on pyrkinyt edistämään uskontojenvälistä dialogia myös ulkopoliitikassaan. Turkin EU-jäsenyyttä AKP on retorisesti kuvannut kahden sivilisaation avioliitoksi. (Kuru, 2007, 147–148.)

Hendrickin (2009, 351) mukaan AKP ja GM ovat vuonna 2009 onnistuneet saavuttamaan kaksi yhteistä tavoitettaan; ensinnäkin sosiaalisen konservatismiin ja kansainvälisen neoliberalismin yhdistämisen – populääri islam on yhdistetty demokratiaan, vapaaseen kauppaan ja ihmisoikeuksiin – ja toiseksi AKP:n strategisen syvyyden ulkopoliitikan (hyvät bilateraaliset suhteet naapurimaiden ja Aasian, sekä Afrikan nousevien talouksien kanssa) ja GM:n pyrkimykset syventää Turkin kulttuurisia ja taloudellisia suhteita kehittyvien maiden kanssa. Yhdessä GM ja AKP johtivat Turkin konservatiividemokratiaa ja toistensa tuella ne kävivät valtataistelua Turkin juurtunutta valtaeliittiä vastaan (ibid). Tavoitteet on kyetty saavuttamaan lähinnä sen ansiosta, että nämä kaksi tahoa kykenevät muodostamaan ja muokkaamaan yleistä mielipidettä koulutuksen, median ja politiikan areenoilla ja ovat saavuttaneet tietyn legitimiuden (ibid). Hendrick näkee, ettei GM:n ja AKP:n yhdessä suorittama passiivinen vallankumous pyri niinkään islamisoimaan Turkkiä, vaan synnyttämään kapitalismin, jota määrittää turkkilais-islamilaisten etiikka. Tämä kapitalismin haara, joka on sosiaalikonservaatiivi ja talousliberaali, ja jonka avulla lisätään ja oikeutetaan tunustavien muslimien valtaa Turkin politiikassa ja taloudessa. Hendrick uskoo (2009, 351) konservatiividemokratian saavuttavan voiton Turkissa, vaikka jännitteet vanhojen eliittien kanssa ovatkin voimakkaat. Hendrick (2011, 41) uskoo GM:n ja AKP:n päällekkäisyyksille keskeistä olleen nimenomaan Turkin ”uusien kapitalistien” tarjoama taloudellinen tuki.

Gülen-liike on vältellyt yhden puolueen tukemista toisten kustannuksella, vaikka sillä olivat läheiset suhteet Turgut Özaliin 1990-luvun alussa ja Bülent Ecevitin saman vuosikymmenen lopulla. Tästä politiikasta on nyt kuitenkin luovuttu ja GM näytti tukevan AK-puoluetta yksiselitteisesti vuoden 2007 parlamenttivaaleista lähtien aina vuoteen 2012 asti. Kurun mukaan Gülen-liikkeen kannattajat saatiin AKP:n taakse kertomalla sen äänestämisen tarkoittavan demokratian tukemista autoritääristä valtaa vastaan. Güleniläinen

sanomalehti Zaman kritisoi laajasti kemalisteja, asevoimia, sekä perustuslakituomioistuinta vuoden 2007 presidentinvalintaan liittyen. Assertatiivista sekularismia kannattavat voimat pyrkivät estämään AKP:n Gülin valinnan presidentiksi. Asevoimat uhkasivat verkkosivuillaan jopa interventiolla, jota CHP ilmoitti tukevansa. Gül valittiin presidentiksi ja Kurun mukaan Turkin politiikka polarisoitui täysin. Kuilun toisella puolella asemiinsa kaihautuvat assertatiivista sekularismia kannattavat asevoimat, CHP ja kemalistit. Heitä vastassa ovat passiivisen sekularismin kannattajat; AKP ja Gülen-liike. (Kuru, 2007, 148–150.)

Gülen-liikkeen ja AKP:n päällekkäisyys näkyy myös turkkilaisten valtioninstituutioiden henkilökunnassa. Yhdysvaltalaisten diplomaattilähteiden mukaan ministeriöt ja virastot ovat täyttyneet AKP:n puolueaktiiveista siitä lähtien kun puolue nousi valtaan, monet heistä kuuluvat myös Gülen-liikkeeseen (09ANKARA1691, 2009). Erityisesti kansallista poliisia pidetään gülenistien valtaamana, etenkin korkeimpien virkojen osalta (ibid). Vuodelta 2009 peräisin oleva diplomaattisähke (09ANKARA1691) viittaa AKP:n pyrkimyksiin nimittää sille suotuisia tuomareita mm. *Ergenekon*-oikeudenkäyntiin (kts. myös luku 3, jossa *Ergenekonista* enemmän).

Hendrickin (2009, 245) mukaan Turkissa oli vuonna 2009 käynnissä kamppailu gramscilaisesta sosiaalisesta hegemoniasta, jossa AKP ja GM olivat samalla puolella. GM otti vastuun taistelun siviilipuolesta tukeutuen etulyöntiasemaansa koulutuksessa, liiketaloudessa, mediassa ja PR-asioissa, kun taas AKP johti kamppailua parlamentissa, presidentt instituutiossa ja virastoissa (Hendrick, 345). Yhdessä nämä kaksi tahoa kamppailivat anatolialaisen porvariston puolesta, Istanbulin maallistunutta porvaristoa vastaan (ibid). Hendrick näki tämän yhteiskuntaluokan sisäisenä kamppailuna vanhan ja nousevan, uuden eliitin välillä (ibid).

Uuden eliitin sisäinen yhtenäisyys ja sitä yhdistäneet politiikat kestivät lopulta vain vuosikymmenen. El-Kazaz'n (2015, 4) mukaan Gülen-liikkeen nationalistit eivät tukeneet AKP:n aloittamia rauhanneuvotteluja kurdien terroristijärjestöksi leimatun työväenpuolue PKK:n kanssa ja pidättivät kansallisen tiedustelun päällikön Hakan Fidanin 2012 helmikuussa. El-Kazaz (2015, 7) katsoo Gülenin nationalistiksi, joka haluaa säilyttää Turkin yhtenäisyyden integroimalla kurdit turkkilaisiksi. AKP vastasi rauhanneuvottelujen pysäyttämiseen uh-

kaamalla sulkea Gülen-liikkeen yksityiset koulutuskeskukset, *dershanet*, joissa järjestetään yliopisto-opintoihin valmentavia kursseja. Uhkaus toteutettiin ja helmikuussa 2014 tehdyn parlamentin päätöksen nojalla viimeisetkin *dershanet* suljetaan syksyllä 2015 (Anadolu Agency, 2014). Gülen-liike vastasi tuomalla julkisuuteen joulukuussa 2013 pääministeriin ja hallitukseen kohdistuvat korruptioepäilyt kohtuullisen vakuuttavine nauhoituksineen (El-Kazaz, 2015, 4). Jokunen ministeri Erdoğanin hallituksesta joutui eroamaan syytösten seurauksena, mutta ”sulttaani Erdoğan” pysyy edelleen vallassa. Lisäksi Erdoğan syytti Gülen-liikettä rinnakkaisvaltioksi ja väitti näiden yrittävän vallankaappausta (ibid). Maaliskuun 2014 paikallisvaalien edellä Erdoğan lupasi pistää viralta kaikki valtionhallintoon soluttautuneet gülenistit terveemmän hallinnon saavuttamiseksi. Tätä pääministerin uhkausta on helppo pitää lainvastaisena ja tyrannimaisena. Vastaavaa olisi jos pääministeri Sipilä poistaisi Suomessa valtionhallinnon tehtävistä johonkin herätysliikkeeseen tai kansalaisjärjestöön kuuluvat ihmiset. Daily Sabah'n mukaan (2014b) gülenistejä palvelee eniten poliisivoimissa, väitetysti sen takia, että poliisikoulun pääsykoe olisi säännöllisesti vuodettu niille liikkeen jäsenille, jotka opiskelivat GM:n valmentaville kursseilla. Lisäksi Daily Sabah väittää gülenistien vallanneen ministeriöiden IT- ja HR-osastot (ibid). Nämä ovatkin oleellisia paikkoja valtauksen jatkamiseksi. Vuoden 2014 paikallisvaaleissa AKP saavutti edelleen menestystä ja myöhemmin Recep Tayyip Erdoğan valittiin Turkin presidentiksi Abdullah Gül'in jälkeen. El-Kazaz'n mukaan (2015, 5) AKP luotti näiden vaalivoittonsa jälkeen puoluekoneistoonsa ja hallintonsa vahvuuteen niin paljon, että jatkoi taas aktiivisempaa hyökkäystä Gülen-liikettä ja sen johtohahmoa vastaan. ”Rinnakkaisvaltiota” vastaan hyökättiin pidättämällä lukuisia media-alan työntekijöitä ja poliiseja (Guardian, 2014).

On selvää, että Gülen-liikkeen ja AK-puolueen hedelmällinen yhteistyö on ainakin nyt päättynyt. AK-puolueen sisälle mahtuu useita eri painotuksia ja näkökulmia. Gülen-liike on mielestäni homogeenisempi. Jo pääministerinä Recep Tayyip Erdoğan oli heittäytynyt itsevaltiaan sulttaanin roolin, eikä tilanne parantunut hänen noustessaan presidentiksi. Entinen presidentti Gül ei voinut pehmeämmällä linjallaan täysin taltuttaa poliittiseen eliittiin kohdistuvaa arvostelua ollessaan vallassa, vielä vähemmän nyt. Erdoğan puhuu usein myös ”rinnakkaisesta valtiosta”, joka viittaa Gülenin tukijoihin, vaikkei pääministeri sitä suoraan ilmaisekaan. Tämä voidaan nähdä eräänlaisena jatkeena nationalistiselle

asevoimien ”syvälle valtiolle”, jonka AKP onnistui *hizmetin* tuella tuhoamaan (El-Kazaz 2015, 6). Erdoğan etsii sisäisiä vihollisia, joko johtaakseen kansan katseen pois epäonnistuneesta ulkopolitiikasta tai omien pelkojensa takia. Gülenin kannattajilla tiedetään yleisesti olevan vahva asema niin poliisissa kuin oikeuslaitoksessakin. Fethullah Gülen on kiistänyt (ks. esim. BBC, 2014) osallisuutensa korruptiotutkimukseen, mutta on hyvin mahdollista, että liikkeeseen kuuluvat ihmiset toimivat hyvin oma-aloitteisesti asiassa. Kannattajat poimivat herkällä korvalla Gülenin puheista toivomuksista ja rientävät toteuttamaan jo puolikkaasta sanasta. Gülen otti kantaa korruptiotutkimuksiin BBC:n haastattelussa ja kielsi voivansa vaikuttaa moisiin tutkimuksiin. Sen sijaan Gülen korosti vahvaa näyttöä korruption olemassa olosta ja ettei kellään enää ole valtaa peitellä sitä (BBC 2014). Gülen korosti poliisin ja oikeuslaitoksen tekevän vain työtään, kun taas hallitus ei näytä pitävän lahjusten ottamista ja korruptiota laittomina toimina. Hallitus vastasi uudelleensijoittamalla ja erottamalla satoja poliiseja, syyttäjiä ja muita oikeuslaitoksen työntekijöitä. Tämä ei ollut uusi keino, massiivisia työntekijöiden siirtoja on suoritettu lähivuosina enemmänkin suurten tutkimusten, kuten *Ergenekonin* yhteydessä. Kaikki siirretyt eivät Gülenin mukaan kuulu hänen liikkeeseensä, vaan näiden joukossa on myös mm. nationalisteja. Gülen uskoo myös, että *hizmet* yritetään näyttää vaikutusvaltaisempana ja laajemmalle levinneenä kuin se onkaan. Tämä siksi, että yleinen mielipide kääntyisi liikettä vastaan. (BBC 2014.)

Erdoğan johtaa maataan arrogantisti niin sisä- kuin ulkopolitiikan areenoilla. Hän nojaa usein vaalitulokseen, joka hänen maailmassaan oikeuttaa vähemmistön diktatuuriin. Erdoğan näkee vihollisia kaikkialla ja Turkissa heitellään herkästi ilmoille salaliittoteorioita. Hurjimpana esimerkkinä eräs pääministerin avustaja väitti, että Erdoğan yritettiin murhata telekineesillä. Kukaan presidentin lähipiiristäkään ei huhujen mukaan kykene hillitsemään hänen oikkujaan. Erdoğanista on hyvää vauhtia tulossa sellainen autoritäärinen hallitsija, joita hän on muissa Lähi-idän maissa halveksunut. Vaikka vuoden 2015 parlamenttivaaleissa enemmistö äänestäneistä kannattikin AK-puoluetta, AKP ei kyennyt saamaan enemmistöä parlamenttiin (HS, 2015). Oppositio puolueet ovat kuitenkin edelleen varsin heikkoja maassa, eivätkä ole osanneet hyödyntää AKP:n hetkellistä heikkoutta. CHP:n agendalla ei kyetä hakemaan laajempaa kannatusta. Nationalistinen MHP on vielä heikommassa asemassa ja vaikka kurdien HDP onnistuikin nousemaan 10 prosentin äänikyn-

nyksen yli, sen kannatus tuskin kykenee kasvamaan. Hallituksen muodostamisen epäonnistuttua Erdoğan onkin määrännyt uudet parlamenttivaalit lokakuun alkuun 2015 (HS, 2015). Presidentin tavoitteena on turvata AKP:n enemmistö parlamentissa, jotta Turkki voisi siirtyä samanlaiseen presidenttivaltaisempaan järjestelmään.

4.1.5. Mitä yksilö hyötyy Gülen-liikkeestä?

Gülen-liikkeeseen liittynyt yksilö pääsee osaksi uskonnollisesti värittyä sosiaalista verkostoa, joka mahdollistaa yksilöiden, ajatusten ja rahan liikkumisen Turkissa ja lisääntyvässä määrin ympäri maailmaa (Hendrick 2011). Liikkeen uudet jäsenet tulevat Cetinin (2010, 129) mukaan enimmäkseen vanhojen jäsenten lähipiireistä. Liikkeessä ei ole muodollista jäsenyyttä, vaan siinä toimitaan osallistumalla eri projekteihin ja järjestöihin henkilön mielenkiinnon mukaan (ibid). Jäsenet ovat syvästi integroituneita Gülen-liikkeen yhteisöön, eikä GM siten pyri houkuttelemaan ihmisiä mukaan marginaaleista (ibid). Gülen-liikkeen jäsenistö koostuu suurimmilta osin hyvätuloisista ja vähintäänkin keskiluokkaisista ihmisistä (Cetin 2010, 130). Tämä tietenkin takaa GM:lle mainiot tulot, kun tapana on rahoittaa toimintaa jäsenistöltä kerätyillä varoilla. Cetinin mukaan halu osallistua lähtee ihmisestä itsestään, halusta ohjata elämäänsä oikeaan suuntaan (ibid).

Lapsi aloittaa koulutiensä Gülen-liikkeen koulussa, jossa koululuokat ovat turkkilaisia julkisia kouluja puolet pienempiä oppilasmäärältään. Englannin opiskelu alkaa jo lastentarhassa, kun julkisissa kouluissa opetus aloitetaan neljännellä luokalla ja myöhemmin voi valita muitakin vieraita kieliä. Hän saa tasokasta opetusta ja siirtyy ylempään koulutukseen Gülen-liikkeen yliopistovalmennuksen kautta. Saatuaan opiskelupaikan yliopistossa, hän majoittuu Gülen-liikkeen opiskelija-asuntolassa, jossa hänen elämäänsä aletaan kontrolloida. Elämiseen kuuluvat rukoukset, tarkka menemisten seuranta ja lisäopiskelu valvovan ”isoveljen” seurassa. Valmistuttuaan henkilölle tarjotaan työmahdollisuuksia liikkeen kautta, opiskelualasta riippuen. Työtä voi löytyä Gülen-liikkeeseen kuuluvien liikemiesten yrityksissä tai opetustyötä liikkeen kouluissa ympäri maailmaa. Palkastaan henkilö antaa kuukausittain 5-20 prosenttia liikkeen käyttöön lahjoituksena. Lisäksi henkilö voi työskennellä liikkeelle ilmaiseksi ammatistaan riippuen tai osallistua muuten vapaaehtoistyöhön.

Liikkeeseen voi toki tulla mukaan muissakin vaiheissa. Alp Y. Aslandoğan pitää mahdollisena väylänä esimerkiksi sosiaalista interaktiota jonkun liikkeeseen kuuluvan kanssa, joka

kutsuu henkilön viikoittaisille teekutsuille, joilla keskustellaan hengellisistä aiheista. Yliopisto-opiskelija saattaa tulla mukaan opiskelijatovereidensa houkuttelemana. Liikkeen ammattijärjestöjen toimintaan tutustuminen voi johtaa syvempään interaktioon liikkeen kanssa. Aslandoğan myöntää myös median vaikutuksen ihmisiin ja uskoo Gülen-vaikutteisten medioiden altistavan ihmisiä liikkeeseen liittymiseen. Katastrofityöhön osallistuminen GM:n Kimse Yok mu:n kautta voi samoin olla reitti mukaan liikkeeseen.

On toki mahdollista, että liikkeessä ollaan mukana vain sen tarjoamien hyötyjen takia, ikään kuin vapaamatkustajana. Gülen-liikkeen toimintamalli vaikuttaa olevan, että kunnianarvoisa opettaja *hocaefendi* Gülen linjaa ja rohkaisee asiaan A, jonka jälkeen liikkeen jäsenet toteuttavat A:n.

5. GÜLENIN POLITIIKKAKÄSITYKSISTÄ

Seuraavassa analyysiluvussa pyrin avaamaan M. Fethullah Gülenin politiikkakäsityksiä hänen omien tekstiensä englanninkielisten käännösten pohjalta. Pearls of Wisdom-kirjaa (2000) pidän ohjeistuksena ihmisille, mutta ennen kaikkea Gülen-liikkeen jäsenille. Ensin käsittelen Güleniä sielunpaimenena ja liikkeensä inspiraation lähteenä, sitten tutkailen hänen kasvatustilfilosofiaansa. Toisessa osassa käydään läpi Gülenin maailmankuvaa. Mitä Gülenillä on sanottavaa yksilöstä ja perheestä, naisen asemasta, yhteiskunnasta ja uskonnon ja tieteen yhteensopivuudesta? Gülen on useaan otteeseen irtisanoutunut ”päivänpolitiikasta”. Myös Yilmazin ja Salurin (2010, 143) mukaan Gülen pyrkii korostamaan henkisyttä ja hurskautta poliittisten asioiden sijaan. Gülen ei hyväksy uskonnon ja päivänpolitiikan sekoittamista, vaan lainaa Said Nursia sanoessaan islamin pelastavan niin saatantal-ta kuin päivänpolitiikaltakin (ibid).

5.1. Gülen sielunpaimenena ja inspiraation lähteenä

Gülen on helppo nähdä karismaattisena johtajana, harva ihminen pystyy luomaan ympärilleen vastaavan liikkeen. Max Weber pitää karismaattisia johtajia ainutlaatuisina, sillä he nousevat esiin aina jonkun kriisin seurauksena (Shamir ja Howell, Hendrickin mukaan 2009, 351–352). Kriisin puutteessa karismaattinen johtaja luo illuusion kriisistä liioittele-malla olemassa olevia puutteita tai uhkia (ibid). Weberin mukaan karismaattisen johtajan odotetaan tekevän ihmeitä kriisin, keksityn tai aidon ratkaisemiseksi, lisäksi hänen on tuotava hyvinvointia seuraajilleen (Weber 1978 [1922], 1114). Hendrick (2009, 352) näkee Gülenin todistavan karismaattisen johtajuutensa valvomalla Gülen-liikkeen laajentumista, jonka hänen seuraajansa näkevät hänen ylvytensä ja ainutlaatuisuutensa osoituksena. Liikkeen elinvoimaisuus kuvastaa tavallaan Gülenin suuruutta. Hendrickin Gülenin seuraajille tekemissä kenttähaastatteluilissa selvisi, että Fethullah Gülenin seuraajat uskovat miehellä olevan suorastaan jumallähtöisiä voimia ja häntä oppineempaa miestä maan päältä heidän mukaansa tuskin löytyy (ibid). Gülenin seuraajat suhtautuvat siis Hendrickin (2009) haastattelujen perusteella varsin kriitikittömästi johtotähteään kohtaan.

Hendrick nostaa esiin myös Gülenin seuraajien halun erottaa Gülen-liike kaikista aikaisimmista liikkeistä ja korostaa sen ainutlaatuisuutta. GM:n kannattajien mukaan liike ei ole jatkoa millekään aiemmalle projektille tai vastaliike millekään muulle liikkeelle (Hendrick 2009, 352). Gülen on kuitenkin arvioinut modernia Turkkiä seuraavasti: ”Jo vuosisa-

tojen ajan yhteisömme on vaikuttanut olevan kuin haaksirikkoutunut. Se on etsinyt vaihtoehtoista järjestelmää ja ajatusjärjestelmää koulutuksesta, taiteesta ja etiikasta. Antakaa kun kysyn teiltä rehellisesti, miten voisimme päästä tästä moraalien rappiosta - - ja miten voisimme voittaa nämä kriisit jotka muodostavat meihin päivä päivältä voimakkaamman ja syvemmän pyörteen?” (Gülen 2005, 105–106.) Gülen näkee turkkilaisen yhteiskunnan etsineen vaihtoehtoista järjestelmää jo vuosisatojen ajan ja hänen ”kultaisen sukupolvensa” nyt tarjoavan sille tämän vaihtoehdon. Kultainen sukupolvi on Gülenin mukaan aiempien profeettojen seuraajista koostuva joukko, joissa yhdistyvät näiden profeettojen ja loimmat piirteet. Kun nämä piirteet yhdistyvät ryhmässä, muodostuu niistä väistämättä niin suuri vallan lähde, että he ”tarttuvat maailmaa suitsista kiinni”. Hänen huomassaan luotu kultainen sukupolvi imitoi siten profeetta Muhammedin täydellisyyttä ja luotsaa Turkin kohti valoisampaa tulevaisuutta (Hendrick 2009, 252). Tämän sukupolven luomiseksi Gülenin seuraajien on kuitenkin oltava hurskaita ja pyyteettömiä, sekä tehtävä kaikkensa sen synnyttämiseksi (ibid). “omistautuneet sielut - - jotka vaeltavat kuin arkkienkelit - - puhaltavat pian trumpettiin valmistaakseen kuolleet sielut Tuomiopäivään - - tätä on pidettävä viimeisenä yrityksenämme - - kansakunnat jotka ovat kärsineet kriiseissä ovat odottaneet tätä toivon tuulahdusta - - kuinka onnekkaita ovatkaan ne, joiden rinnat ottavat sen henkäyksen vastaan”. (Gülen 2004, 105–110.)

Kunnollisen uskonnollisen johtajan mallin mukaisesti Gülen ennustaa maailmanloppua tulevaksi. Kultaisen sukupolven ansiosta sekin on mahdollista voittaa, tai ainakin matkata paratiisiin maailmanlopun koittaessa. Hendrick huomauttaa artikkelissaan (2009, 352) Gülenin keksivän kriisin (maailmanlopun ja Turkin valtion kriisi), jota hän liioittelee, ja johon hän aikoo tuoda ratkaisun (kultainen sukupolvi). Toki nykyisellään Turkin valtion voidaan kyllä katsoa olevan kriisissä, liekö sitten Gülenistä sen pelastajaksi. Hendrickin mukaan Gülen on ympäröinyt itsensä lojaalilla lähipiirillä, joiden avulla hän voi kontrolloida liikettä ja legitimoida sen kasvun, tässä Gülen toimii kuten muutkin karismaattiset johtajat. Weber kutsuu tätä karismaattisen johtajan lähipiiriä liikkeen aristokratiaksi, jonka pitää yhdessä veljeys opetuslapsuudessa ja uskollisuus johtajaa kohtaan. Lähipiirikin valitaan karismaattisen pätevyyden perusteella (Weber 1978 [1922], 1119). Hendrick (2009, 352-3) kertoo Gülenin koonneen oman lähipiirinsä jo varhain, Izmirissä ja Istanbulissa 1970- ja 80-luvuilla Gülenin varhaisissa opiskelija-asuntoloissa opiskelleista yksilöistä. Nykyään

monet heistä ovat Hendrickin mukaan menestyksekkäitä journalisteja, kirjailijoita ja liikemiehiä. Gülenin rooli tämän sisemmän *cemaatin* johtamisessa on enemmänkin neuvojen ja ohjauksen tarjoaminen, kuin varsinainen hallinnointi (ibid). Hendrickin kenttähaastattelusta ilmenee, ettei Gülen suoranaisesti kehota tekemään jotain yksittäistä tekoa, vaan vihjailee asian X olevan oikein hyvä asia, seuraajat sitten toteuttavat tämän asian X. (Hendrick 2009, 352–353). Gülen hallitsee seuraajiaan siis retoriikallaan, hänen puheitaan kuunnellaan tarkalla korvalla ja niistä syntyy vaikuttavia tekoja.

Gülen-liike on Hendrickin mukaan tukenut AKP:n politiikkaa ja auttanut puoluetta pysymään vallassa. Ja näin olikin vuodesta 2002 vuoteen 2012 (ks. luku 4.1.4). Vaikka vuoden 2007 vaaleissa Gülen julistikin demokratian olleen oikea voittaja, Hendrickin mukaan on yleistä tietoa, että noin 95 % Gülenin kannattajista äänesti tuolloin AKP:ta. Tästä ei kuitenkaan Hendrickin mukaan keskustella, sillä liike pyrkii pysymään päivänpolitiikan ulkopuolella. AKP:n äänestäminen tavallaan naamioitiin demokratian edistämiseksi. Tämä on toisaalta ymmärrettävää, sillä edes vienosti uskonnolliset puolueet on ollut tapana kieltä Turkissa. (Hendrick 2009, 361.) ”Jotka ymmärtävät politiikan poliittisiksi puolueiksi, propagandaksi, vaaleiksi ja taisteluksi vallasta, ovat erehtyneet,” Gülen sanoo (2005, 89). Hänen mukaansa politiikka on hallinnon taitoa, joka perustuu laajaan aikaperspektiiviin, huomioiden tämän hetken, huomisen ja sen jälkeisen, ja joka ”pyrkii ihmisten mielihyvään ja hakee Jumalan hyväksyntää” (ibid). Gülen siis hylkää puolueet politiikan välineinä ja pyrkii hallitsemaan niiden ulkopuolelta, käsittääkseen liikkeensä avulla.

Gülen on imaami ja siten kuolemanjälkeisen elämän portinvartija. Pastoraalivaltaansa käyttäen hän kykenee ohjaamaan ihmisiä mielestään hyviin ja tarpeellisiin tekoihin ja *hizmet* tarjoaa tähän mainion mahdollisuuden. Miksi kukaan lähtisi etsimään aktiivisesti muuta väylää hyvien tekojen toteuttamiseen, kun arvostettu saarnaaja ja opettaja sellaisen kätevästi tarjoaa? Pappismiehelle voimakas työkalu on tietenkin ihmisen kaipuu ikuisuuteen tai iankaikkiseen elämään, onhan hän vastuussa näiden seuraajiensa tuonpuoleisesta elämästä. Jumalan luokse voi Gülenin mukaan (2000, 62) kuitenkin päätyä vasta, kun mieli on puhdistettu ateismista ja materialismista. Gülenin moraalikoodissa nostetaan erittäin korkealle myös uskollisuus: ”Älä koskaan petä ketään, vaikka sinut petettäisiin - - vaikka se toisi sinulle tappion, pysy silti uskollisena” (Gülen 2000, 25). Kun liikkeen jäsenet

noudattavat tätä neuvoa, se saadaan pidettyä yhtenäisenä ja lujana, vaikka joku lipeäisi-kin ruodusta. Tämä vaikuttaa olevan varsin yleinen toimintatapa uskonnollisissa yhteisöis-sä. Vaikeneminen on kultaa myös Gülen-liikkeessä. ”Liika puhe kielii henkisestä ja hen-gellisestä epätasapainosta ja on huono piirre ihmisen persoonallisuudessa. - - mitä enemmän sanoja käytät, sitä helpompi puheistasi on löytää ristiriitoja” (Gülen 2000, 28–29). Lörpöttely on siis *hizmetissä* pannassa, kaikkien puhetekojen tulisi Gülenin mukaan (2000, 29) liittyä ongelmien ratkaisemiseen tai kysymyksiin vastaamiseen. Samalla koros-tetaan kuuntelun merkitystä, etenkin itseään viisaampien kuuntelu nostetaan arvoonsa. Tarkoittaako Gülen tällä sitten itseään ja/tai sisempää *cemaat'*ia, niin pidän sitä täysin mahdollisena.

Moraalin yhteydessä Gülen puhuu myös velvollisuudesta: ”Velvollisuus on Jumalan käsky ja profeettojen viesti kaikille muille” (2000, 26). Velvollisuuden, hyvien tekojen ja uskollisuuden rinnalle nostetaan myös nöyryys. Nöyrät ja vaatimattomat ovat arvossaan Luojan silmissä ja nämä hyveet osoittavat myös ihmisen kypsyyttä (Gülen 2000, 27). Liikkeen si-säistä hierarkiaa osoittaa nähdäkseni Gülenin ohje: ”Ne jotka eivät tavoittele arvostusta yhteisössään saavuttavat ennemmin tai myöhemmin korkean aseman ja heitä kunnioite-taan” (ibid). Oman hännän nostamista ei siis Gülen-liikkeessä katsota hyvällä ja ylem-myyskompleksin saaneet suljetaan pois liikkeestä. Nöyryyteen liittyy myös oman aseman-sa tunteminen, vaikka henkilö olisikin korkeassa asemassa yhteisössään, ei hänen tule yl-pistyä (Gülen 2000, 28). Gülen-liikkeessä pääsee imaamin neuvojen mukaan etenemään siis tekemällä hyviä tekoja, olemalla nöyrä ja pitämällä suunsa.

Pearls of Wisdom-kirjassaan Gülen varoittaa ansoista, joihin liikkeen jäsen saattaa lange-ta. Äärimmäisen vaarallista on vajota tyytyväisyyteen, sillä se voi johtaa nöyryytykseen. Onkin pysyttävä jatkuvasti liikkeessä ja aktiivisena. Jo taipumus mukavuudenhaluun on tuomittavaa. Gülenin mukaan nämä mukavuudenhaluiset rintamakarkurit tulevat koh-taamaan aivan muuta mitä odottivat ja voivat jopa menettää kotinsa ja lapsensa. Tämä uhkaus on kovin suora; jos jätät liikkeen, joudut suuriin vaikeuksiin elämässäsi ja voit me-nettää kaiken mitä rakastat. Gülenin sanoo joidenkin liikkeen jättäneiden kritisoivan lii-kettä ja siinä jatkavia ystäviään, koska tuntevat syyllisyyttä hylättyään liikkeen. Samalla Gülen varoittaa tavoittelemasta kuuluisuutta ja korkeaa asemaa ennen kaikkea muuta,

sillä silloin yksilö ja yhteisö voivat vaarantua. Kunnianhimoisten ihmisten ambitiot onkin suunnattava harmittomiin kohteisiin, sillä heistä voi muuten koitua harmia. Gülen myös huomauttaa, ettei kaikkien ole helppoa palvelia liikettä täysin vilpittömästi ja heitä onkin arvioitava kokonaisuutena – jos hyvä heissä ylittää pahan heille on ilmeisesti paikka liikkeessä. Kilpailu liikkeen sisäisestä vallasta on kohtalokasta, sillä se jakaa liikkeen. Gülen toivoo selvästi liikkeen jäsenten ottavan auktoriteetin annettuna ja jättämään omat toiveensa liikkeen toiveiden taakse tai mieluummin hylkäämään omat ambitiot täysin. Vielä Gülen korostaa äärimmäisyyksiin menemisen vaarallisuutta niin sanoissa, ajatuksissa, kuin teoissakin. Imaami korostaakin kohtuullisuuteen kaikessa, sillä kaikki äärimmäisyyksiin meneminen on kuolettavaa myrkkyä. (Gülen 2000, 95–98.)

Enemmistön vastustaminen on Gülenin mukaan virhe silloin kun enemmistö edustaa totuutta, muuten myöntöväisyys enemmistön diktatuurille on virhe. Gülen näkee ihmiskunnan puuna, jonka oksia kansakunnat ovat. Kovat tuulet saavat oksat osumaan toisiaan vasten ja tästä seuraa ristiriitoja, joista itse ihmisyyden puu kärsii. Siispä ”mitä tahansa teemmekin, teemme sen itsellemme” toisin sanoen, minkä taakseen jättää sen edestään löytää. (Gülen 2000, 105–106.) Gülenin sanotaan ottavan vakavasti Francis Fukuyaman teesit kulttuurien välisistä konflikteista ja Gülen pyrkii toiminnallaan estämään näitä konflikteja.

Gülen-liikkeen eri yhteisöt toimivat usein projektimuodossa. Siksipä Gülen antaakin harkitsevuudesta kirjoittaessaan neuvoja etenkin projektihallintaan ja siihen miten halutut päämäärät saavutetaan. Gülen kannustaa ennaltaehkäisevään toimintaan, realistiseen suunnitelmaan ja riskien hallintaan (2000, 31). Kuten Waltarin Kaptah Gülen julistaa varmuuden olevan paras. Oikeiden päätösten saavuttamiseksi on tietysti toisinaan turvaututtua konsultaatioon. Gülen kehottaa hakemaan neuvoja ystäviltä ja viisaammilta. Tällä Gülen saattaa viitata liikkeen sisäpiiriin, ”isoveljiin” tai muuten liikkeessä korkeammalla oleviin. Päämäärän on aina oltava kirkaana mielessä, muuten *hizmet* joutuu vallankäytön kohteeksi. Gülen tiedostaa inhimillisten virheiden mahdollisuuden, jos jokaisen aktiivin mielessä ei ole ensimmäisellä sijalla Jumala ja hänen hyväksyntänsä hakeminen. Gülen nostaa vielä esiin mielenkiintoisen näkökulman. Uskonkamppailun nimissä voidaan sortua rikokseen ja hyväksikäyttöön, jos tuo mainittu tärkein unohtuu. Gülen siis tunnustaa vää-

rinkäytösten mahdollisuuden liikkeessä, toki hänestä riippumattomista syistä. Vaikka Gülenin mukaan totuus voidaan saavuttaa monin eri keinoin, ei lopputulos silti oikeuta pelaamaan väärin. Instituutioiden johtajien ja perustajien tulisikin pitää kirkkaina mielessä instituution perustamisen perimmäinen syy ja sen tavoitteet, jotta niistä ei harhaiduttaisi (Gülen 2000, 78–79).

5.2. Kasvatuksesta hallinnan välineenä

Aiemmin mainittiin, että Gülen näkee politiikan hallinnan taitona. Tärkeimmäksi Gülenin hallinnan keinoista näen kuitenkin kasvatuksen. Koti- ja koulukasvatuksen avulla kansakunnan herkintä aineistoa voidaan muokata suotuisaan suuntaan. ”Elämä kukoistaa lapsuudessa. Nuoruuden aikana se kasvaa sisäisten jännitteiden ja henkisen kamppailun kautta totuuden tielle” (Gülen 2000, 20). Gülen tiedostaa ihmisen herkäät ikävaiheet ja tuntee tarpeen vaikuttaa ihmiseen jo tuolloin koulutuksen kautta. Nuoret mielet ovat alttiita muokkaukselle. Niinpä Gülen rohkaiseekin henkilökohtaiseen kuriin niin älyllisesti kuin hengellisesti. Gülenin mielestä kurinalainen ihminen toimii johdonmukaisemmin ja harmonisemmin. Gülen näkee koulutuksen koko yhteiskuntaa kohottavana toimintana, itse asiassa hänen mukaansa yhteisön parantaminen on mahdollista ainoastaan koulutuksen kautta. Yhteiskunta luodaan suureksi panostamalla koulutukseen. Hän näkee nuoren mielen uskonnon, perinteen ja historiatietoisuuden siemenenä, jotka tulee idättää eli kasvattaa samalla tavoin maan joka puolella (ibid). Gülen siis kannattaa yhtenäistä, tasarvoista opetusta koko kansakunnan nuorille. Tässä hän nostaa esille myös opettajankoulutuksen ensisijaisen tärkeyden, kouluttamattomat opettajat kun hänen mukaansa ovat kuin lampuillansa muiden tietä valaisevia sokeita. Opettaja (*teacher*) ei ole Gülenille sama kuin kasvattaja (*educator*). Kasvatustehtävää hän pitää vaativampana, sillä siihen on liitettävä myös hyvän esimerkin ja hyvien tapojen opettaminen nuorille. (Gülen 2000, 26–40.) Ilmeisesti opettaja on Gülenille vain tiedon siirtäjä. Tosin Gülen-liikkeen kouluja kiitellään siitä, miten tavattoman huomioonottavia ja esimerkillisiä niiden opettajat ovatkaan. Siis ilmeisesti Gülenin kasvattajaihanteen kuvastimia.

Jotta Turkin kansakunta menestyy ja kasvaa suureksi, tulee Gülenin mukaan nuoret herättää kansalliseen henkeen ja tietoisuuteen, sekä kasvattaa heistä henkisesti täydellisiä. Tämän tärkeän ja vaativan tehtävän Gülen uskoo vanhemmille. Hän muistuttaa vanhempia, että paitsi lasten fyysisestä hyvinvoinnista, myös hengellisestä kasvatuksesta on pi-

dettävä huolta ja valmistettava lapsia taivaantakaisiin maailmoihin. Lapsia on opetettava olemaan hyödyksi itselleen ja yhteisölleen heidän kykyjään kehittämällä, muuten lapsista saattaa tulla kuin ”skorpioneja yhteisössään”. Vaikka Gülen kohdistaaakin lapsiin paljon odotuksia, hän muistuttaa myös lasten oikeuksista. ”Lapsensa hylkäävät ihmiset häviävät itsekin, ja jos menettää lapsensa vieraalle kulttuurille menettää oman identiteettinsä,” Gülen valistaa. Lapsiin kohdistettu panostus on Gülenin mukaan nähtävissä yhteisöissä 30–40 vuoden päästä, siksi tulevaisuudesta huolta kantavat huomioivat myös lapset. Näin ollen Gülen näkee nykyisten paheiden, hallinnon kyvyttömyyden ja sosiaalisten ongelmien juontuvan 30–40 vuotta sitten hallinneesta eliitistä. Kirjan kirjoittamisen aikaan vuonna 2000 Turkissa olivat edelleen vallassa vahvasti sekulaarit voimat, kuten oikeastaan koko tasavaltaisen Turkin ajan aina AKP:n voittokulkuun 2000-luvun alkupuolelle asti. Piikki on siis selkeästi kohdistettu sekulaarien suuntaan. Sosiaaliset ongelmat, kuten huumeiden käytön ja alkoholismien Gülen näkee johtuvan suoraan koulutuksen ja välittämisen puutteesta. (Gülen 200, 42–43.)

Kuten sanottua, Gülenille nuoret ovat kultaakin kalliimpia, hän näkee nuorissa tulevaisuuden. Siksi nuoria ei tulekaan jättää halujensa valtaan, vaan kasvattaa heidät hyveelliseksi ja ohjata heitä oikeisiin valintoihin (2000, 44). Gülenillä on selkeä kansallinen agenda, Turkin kansakunnan suureksi saattaminen ja se tulee kirkkaasti esiin hänen puhuessaan nuorista ja koulutuksesta, jotka hän näkee parhaimpina välineinä agendansa toteutumiseksi. Gülen sanoo yhteiskunnan olevan kuin malja johon nuoria kuvaavaa nestettä kaadetaan. Neste tietenkin omaksuu maljan muodon ja värin. Yhteiskunta siis vaikuttaa nuoriin valtavan merkitsevästi. Nuoret ovat kuin vallan, voiman ja älykkyyden taimia, joista oikein koulittuna muodostuu Turkin kultainen sukupolvi (Gülen 2000, 44).

Gülen näkee kasvatuksen ohella myös kulttuurin tärkeänä yhteisön kehittämisen välineenä. Kulttuuri on Gülenille mm. ”kieli, koulutus, perinne, taide, joista muodostuu yhteisön rakenne ja elämäntyö” (2000, 54). Kulttuuri on hänen mukaansa tärkeä resurssi kehitettäessä yhteisöä sopivaan suuntaan. Gülen vaalii perinteitä ja vierastaa muista yhteiskunnista saapuvia kulttuuri-elementtejä, niitä kun ei pitäisi hyväksyä suoraan, vaan suodattaa omaan kulttuuriin sopiviksi. Kulttuurin tulee kehittyä ”todellisen uskonnon, korkean moraalin, hyveiden ja hyvin sulatetun tiedon” huomassa. Jos yhteiskunta on kuitenkin epä-

onnistunut kulttuurin luomisessa, on se yhteiskuntana hänen mukaansa täysin hyödytön. (Gülen 2000, 54–55.)

Kuten aiemmissa luvuissa on mainittu, Gülen-liikkeellä on Gülenin kasvatusintoilun tuotoksena ja agendan toteuttamiseksi kouluja niin Turkissa, kuin ympäri maailmaa. Yhdysvaltain Turkin suurlähetystöstä 25.7.2008 lähetetty diplomaattisähke (08ANKARA1331) avaa Gülen-liikkeen koulujen filosofiaa. Gülen-liikkeen koulut ympäri maailmaa noudattavat aina sijaintimaansa opetussuunnitelmaa. Suurin ero liikkeen koulujen ja julkisten – Gülen-liikkeen koulut ovat siis aina yksityiskouluja – vaikuttaa olevan se, että niissä opettajat ovat äärimmäisen omistautuneita oppilailleen ja pyrkivät oppilaidensa menestykseen. Tämä voi osaltaan johtua siitä, että liikkeen koulujen opettajat tulevat usein muualta kuin kohdemaasta ja ovat siten täysin oppilaidensa käytettävissä. Toki on huomattava, etteivät kaikki koulujen opettajat kuulu Gülen-liikkeeseen. Kouluja hallinnoi useimmiten Gülen-liikkeeseen liittyvä säätiö tai järjestö, joka on etenkin Turkissa paikallisten aktiivien perustama. Koulujen toimintaa tuntuu ohjaavan yleishumanistinen filosofia. Mitään selkeää laajenemisstrategiaa liikkeen kouluille ei tunnu kuitenkaan olevan. Turkissa liikkeen kouluja on jokaisessa provinssissa ja nykyisellään yli 300. Gülen onkin sanonut: ”Avautuakseen ihmisyydelle, on oltava läsnä kaikkialla” (08ANKARA1331, 2008). Yhdysvaltalaiset diplomaattilähteet pitävät koululaitoksia, kampuksia ja liikkeen ylläpitämiä asuntoloita tärkeimpinä liikkeen rekrytointikanavina. Yhdysvaltalaislähteiden mukaan lahjakkaille lukiolaisille annetaan stipendi suuremman kaupungin yliopistoon, majoitetaan liikkeen asuntolaan ja kiitollisuudenvelassa nuori liittyy usein liikkeeseen. Asuntoloissa valvojat saattavat rajoittaa asukkaiden menemisiä, lukemisia ja jopa television katsomista. Myös Itävallan lähetystöstä on raportoitu liikkeen tarjoavan koulutusta, mutta hintana on jäsenen erottaminen muusta yhteiskunnasta (09VIENNA381). Samanlaisia kokemuksia on kuultu myös Gülen-liikkeen asuntoloista Azerbaidzaninissa (08BAKU731). Diplomaattilähteiden haastattelemat liikkeen jäsenet eivät näe Gülen-liikettä poliittisena liikkeenä, vaan enemmänkin elämäntapana. Liikkeen jäsenet uskovat vahvasti esimerkin voimaan, eikä uskontoa ylikorosteta kouluissa. Huomattavaa on, että liikkeen koulujen lukukausimaksut ovat usein edullisemmat kuin muissa yksityiskouluissa. Yhdysvaltalaiset diplomaattilähteet eivät ainakaan vuonna 2008 pitäneet Gülen-liikettä tai sen kouluja uhkana Turkin sekulaarille valtiolle, mutta ennakkoluuloja sitä kohtaan oli olemassa. Gülen-liikkeen ajama

muutos tulee amerikkalaisarvioidenkin mukaan sisältä, koulutuksen ja kasvatuksen kautta. (08ANKARA1331.)

5.3. Gülenin maailmankuvasta

Vuonna 2000 julkaistiin Gülenin kirjoittama kirja ”Viisauden helmiä” (Pearls of Wisdom), jossa Gülen antaa runsaasti aforisminomaisia neuvoja eri elämän osa-alueille. Jo kirjan esipuheessa korostetaan, ettei Gülen osallistu muodolliseen politiikkaan, vaan on puheineen, saarnoineen ja kirjoituksineen enemmänkin inspiraation lähde miljoonille hyväntekeijöille. Teos lieneekin tarkoitettu erityisesti ohjenuoraksi Gülenin seuraajille. Tämän teoksen ja muiden Gülenin tekstien kautta pyrin avaamaan Gülenin maailmankuvaa. Jyväskyläläisen valtio-opin perinteen mukaisesti pyrin lukemaan Güleniä poliittisesti ja etsimään politiikkaa ja sanomaa rivien välistäkin.

5.3.1. Yksilöistä ja perheestä

Gülen puhuu paljon yksilöstä, sekä osana yhteiskuntaa, että osana perhettä. Pearls of Wisdom-kirjan toisessa luvussa Gülen käsittelee laajasti henkilökohtaista elämää, rakkautta, nöyryyttä ja hyveitä. Yhdeksi tärkeimmistä ohjenuorista Gülen nostaa hyvien tekojen suorittamisen. ”Ihmisten sydänten valloittamiseksi on aina etsittävä mahdollisuuksia hyvien tekojen tekemiseen ja suorittaa ne viipymättä.” (Gülen 2000, 19). On selvää, että kun liikkeeseen värvätään uusia toimijoita jäsenten lähipiiristä, jäsenten hyvät teot madaltavat porrasta liikkeeseen. Toki tämä on myös islamin opetusten mukaista. Moraalista puhuttaessa Gülen korostaa toisten etujen asettamista omien edelle. Pyyteettömästi hyvää tekevät tulevat saamaan palkintonsa sitten Jumalan edessä. (Gülen 2000, 24.)

Kirjan kolmannessa luvussa Gülen käsittelee perhe-elämää ja koulutusta. Hän näkee avioliiton ainoaksi syyksi perheen perustamisen, jonka kautta varmistetaan kansakunnan jatkuvuus ja pysyvyys. Fyysinen nautinto on Gülenin mukaan ainoastaan Jumalan antama rohkaisu avioliittoon. Perheyksikkö on Gülenille kansakunnan perusta. Kun kodit ovat yhtä valaistuneita kuin koulut ja koulut yhtä lämpimiä kuin kodit, takaa se hänen mukaansa onnellisuuden useille tuleville sukupolville. Kansakunnan paras saavutetaan siis laittamalla kotien asiat kuntoon. Gülen kannattaa avioliittoa, sillä hän näkee sen luonnollisena jo Aatamin ja Eevankin esimerkistä. Avioliiton tärkein tarkoitus on tietenkin lisääntyminen, eikä avioliittoa muista syistä tule Gülenin mukaan hyväksyä, vaan se on ”väliaikaista viih-

dettä ja seikkailua”. Käsittääkseni Gülen tuomitsee epäsuorasti tässä myös samaa sukupuolta olevien avioliitot, sillä niissä lisääntymistä perinteisin keinoin ei tapahdu. Tulevat sukupolvet ovat siis riippuvaisia yksittäisistä ”terveistä” avioliitoista ja kansakunnan tulevaisuus riippuu täysin näiden sukupolvien koulutuksesta (Gülen 2000, 37–41.)

Nuoria Gülen kehottaa kunnioittamaan vanhempiaan, sillä se on lasten pyhä velvollisuus heitä kohtaan. Tässä Gülen (2000, 45) lähestyy jopa karman käsitettä sanoessaan, että ”jotka kohtelevat vanhempiaan huonosti, tulevat saamaan lopulta huonoa kohtelua osakseen”. Paitsi uskonnollinen velvollisuus, vanhempien kunnioitus on Gülenin mukaan myös itsestään selvä osoitus siitä kiitollisuudenvelasta, jota lapsen tulee kokea hänestä siirtämisen hetkestä huolehtineita vanhempiaan kohtaan. Suurempi kunnioitus vanhempiaan kohtaan heijastuu imaamin mukaan myös kunnioituksena Luojan suunnasta. Toisaalta vanhempien tulee huolehtia lastensa hengellisestä kasvatuksesta. Eikä sekään yksin riitä, sillä Gülen kannustaa vanhempia myös täyttämään nuoren mielen tieteellä ja tiedolla ennen kuin he antautuvat turhien asioiden pariin. Eli hengellisen kasvatuksen ohella, myös tie on Gülenin kasvatustilofosofiasa merkityksellinen. Gülen toistaa vielä ajatuksen siitä, että ”perhe on yhteiskunnan perusta ja että perheen sisäinen keskinäinen oikeuksien ja velvollisuuksien vastavuoroinen kunnioitus johtaa terveeseen ja vahvaan yhteiskuntaan” (2000, 45–51).

Vapauden sisältö on Gülenille varsin mielenkiintoinen, hänelle vapaus ei ole ensisijaisesti yksilön vapautta toimia haluamallaan tavalla. Gülenin mukaan vapaus tarkoittaa hengen vapaaehtoista rajoittumista vain yleisiin ajatuksiin ja tunteisiin, lisäksi tulee palvella ainoastaan hyveellisiä periaatteita. Gülenille vapaus on siis hyvin rajatun tason toimintaa, joka syntyy hyveiden palvelemisesta. Toisaalta todellinen vapaus on Gülenille sivistynyttä vapautta, jota kahlitsevat uskonto, moraalii ja järkipäriäinen ajattelu. Gülen myöntää kuitenkin, että niin kauan kun ihmiset ovat omistautuneita totuudelle, eivätkä vahingoita toisia, he voivat vapauden ansiosta toimia haluamallaan tavalla. Absoluuttista vapautta Gülen ei siis hyväksy, sillä siinä ihmisen vapaus asettuu eläinten vapauden kanssa samalle tasolle. Ihmisten on vapaudessaan kannettava moraalinen vastuunsa. (Gülen 2000 64–65.)

5.3.2. Naisen asemasta

Käsiteltyään ihmisyyttä ja ihmistä Pearls of Wisdom kirjassaan, hyppää hän mielenkiintoisesti naiseen, aivan kuin nainen olisi erilainen inhimillinen olento, joka tarvitsee erityistä tarkastelua. Gülen nostaa esiin etenkin naisten tehtävän lasten kouluttajina ja kodin harmonian ylläpitäjinä. Tässä modernissa maailmassa imaami haluaa sitkeästi muistuttaa tuosta naisten perinteisestä, Jumalan määrittämästä paikasta naisille. Gülen ylistää siveitä, hyvätapaisia ja kodillensa uskollisia naisia virheetömiksi timanteiksi. Naistenkin tulisi siis löytää valaistumisen polku, sillä siveetön nainen on tietenkin imaamille kauhistus. Huivin käyttöön Gülen ei ota Pearls of Wisdom kirjassa kantaa. Koti on yleisesti naisten valtakuntaa, Gülenin mukaan koti on Jumalan määräämä paikka naiselle, yhä nykyäänkin. Gülen kannustaa naisia sisäisen kauneuden vaalimiseen ja pitää naisten hengellisyyttä arvokkaana asiana. Tämä sen tähden, että ”naiset ovat kansallisen kunnian ja ylpeyden vankin perusta - - heidän panoksensa kunniakkaassa menneisyydessä on ollut yhtä tärkeä kuin sotureiden”. Naisten oikeuksien ajajien Gülen sanoo pilaavan naisten hengen keskittymällä vain fyysisiin riemuihin. Naisten tulisikin Gülenin ihanteessa pysytellä kotona, lisääntyä ainoastaan avioliitoissa, kasvattaa lapsista tieteestä kiinnostuneita, mutta hengellisesti terveitä ja tietenkin tukea miehiään. (Gülen 2000, 62–64.)

Gülen selvästi arvostaa naisia kasvattajina, etenkin kotona, mutta myös kouluissa. Kotioloissa naiset ovat Gülenille ensisijaisia ja luonnollisia lasten kasvattajia (2000, 62), lisäksi heistä voi tulla sitä myös koululaitoksiin. Tyttöjen koulutusta Gülen pitääkin tarpeellisena, sillä heistä voi tulla helliä lasten kouluttajia. Tosin samalla on toivottavaa, että heistä muotoutuu myös joustamattomia totuuden puolustajia. Gülen muistuttaa vielä, että naarasleijonakin on aina leijona. Naisista tulee siis kouluttaa kasvattajia omille lapsilleen ja muidenkin jälkikasvulle. (Gülen 2000, 40–41.) Tämä tietenkin tähtää Gülenin agendan edistämiseen, Turkin kansakunnan uuteen nousuun koulutuksen avulla, kultaisen sukupolven syntyyn.

5.3.3. Yhteiskunta, demokratia ja tasavalta

Yhteiskunnan ja yksilön suhde Gülenin ajattelussa tietenkin kiinnostaa, onhan Gülen liikkeensä kautta merkittävä mielipidevaikuttaja. Sanotaan, että islam on kokonaisvaltainen uskonto, joka on läsnä yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla. Gülenin mukaan moderni aika on vapauttanut yksilön (Muslim World 2005, 447). Kun yksilö oli aiemmin ”passiivinen, totte-

levainen osa yhteisöä,” on hän nyt vapautunut tästä vankilasta. Täysin rajoittumaton yksilöllisyys on kuitenkin Gülenin mukaan mahdotonta, sillä ihmiset ovat joko täysin moraalittomia tai sitten Jumalan uskollisia palvelijoita. Gülen näkee, että kahleista vapauteen ja yksilöllisyyteen päässet ihmiset hakevat turvapaikkaa Jumalasta, vain siten yksilöstä voi tulla ihanteellinen ihminen. Kuitenkin yksilö ei voi olla täysin irrallaan ja vain Jumalan varassa, yksilö on Gülenille aina perheen, yhteisön, kansakunnan ja lopulta koko ihmiskunnan jäsen. (Muslim World 2005, 447–448.)

Pearls of Wisdom-kirjan seitsemännessä luvussa Gülen käsittelee eritellen politiikkaa, hallitusta, tasavaltaa ja toki myös kansakuntaa. Gülen määrittelee politiikan ”siksi hallinnon taidoksi, jolla kansakunnan asiat järjestetään miellyttämään niin kansaa, kuin Jumalaa-kin”. Kuten todettua, Gülenille politiikka ei ole poliittisia puolueita, propagandaa, vaaleja ja kilpailua vallasta, vaan hallinnan taitoa. Hänen hallinnan taitonsa perustuu menneisyyden, tämän hetken ja tulevaisuuden huomiointiin. Gülen toimii siis laajasti aikaperspektiivissä. Hallituksen menestyksekkään politiikan rajoiksi Gülen määrittää kyvyn suojella kansaa pahalta ja puolustaa sitä sorrolta. Hyvässä hallinnossa taas on ensiarvoisen tärkeää sijoittaa oikeat ihmiset oikeille paikoille. Gülen väläyttää myös retorista taitoaan pitämällä merkityksellisempänä sitä, että kansakunta pitää hallitusta omanaan, kuin että hallitus pitää kansaa omanaan. Valtiosta voi tulla vahva, kun sen hallinnossa on hyveellisiä virkamiehiä. Virkamiehiä neuvotaan seuraamaan lakia ja säilyttämään sydämensä ”pehmeinä”. Käytännössä Gülen johdattaa ohjeillaan omia seuraajiaan hakeutumaan hallinnon tehtäviin. Kun Gülenin tavoitteena on voimakas ja hyveellinen Turkki, ovat Gülen-liikkeen kouluissa koulutuksensa saaneet virkamiehet kenties tärkein avain sen saavuttamiseen. ”Suurenmoiset kansakunnat tuottavat suurenmoista hallintoa,” kuuluu Gülenin mielipide. Gülen lähes viittaa tuleviin Gezi-puiston tapahtumiin vuonna 2013, sanoessaan äärimmäisen kovuuden aiheuttavan odottamattomia räjähdyksiä/levottomuuksia. Lakien tulisikin olla aina voimassa ja samat kaikille. Gülen kannattaa siis ihmisten yhdenvertaisuutta lain edessä. Lisäksi Gülenille on mieleen varsin homogeeninen yhteiskunta, jossa vallitsee yksi uskonto, ajatusmaailma ja kulttuuri, joiden mukaan kansakunnan yhtenäisyys on rakennettu. Gülen tuomitsee jopa sellaisen suvaitsevaisuuden, joka erittelee kansaa eri leireihin ja tuhoaa siten yhteiskuntaa. Hänen mukaansa tällainen suvaitsevaisuus johtaa kansakunnan tuhoon. (Gülen 2000, 87–89.)

Muslim World-lehden haastattelussa (2005, 450) Gülen määrittelee hallintoa islamin kontekstissa seuraavasti. ”Islamissa hallinto on yhteinen sopimus hallitsijoiden ja alamaisten välillä ja saa legitimitteettinsä laillisuusperiaatteesta, sekä lain ylivoimaisuudesta. Laki on siis hallitsijan ja alamaisten yläpuolella ja kuuluu vain Jumalalle. Sitä ei voi muuttaa tai anastaa.” Toki Gülen myöntää, että lakeja tulee voida muuttaa yhteiskunnan kehittämiseksi. Onkin erotettava Jumalan lait ja ihmisten tekemät lait.

Tasavallasta puhuessaan Gülen tarkoittaa mielestäni lähtökohtaisesti juuri Turkin tasavaltaa. Tasavallan perustaksi Gülen ottaa Koraanin, joka hänen mukaansa on ensimmäinen kirja, joka määrittä tasavallan perustuvan kansan äänestämiseen ja konsultaatioon. Siksi sekulaarien turkkilaistenkin olisi nähtävä tasavallan lähde Koraanissa. Tässä Gülen nähdäkseni pyrkii viemään sekulaarin tasavaltaisen Turkin legitimitetin, sillä tasavallan tulee hänen mukaansa pohjautua Koraanin opetuksiin. Totta onkin, että suurelle osalle turkkilaisista islam on erottamaton osa turkkilaista identiteettiä. Tasavalta voi Gülenin mukaan olla ylevä ja turvallinen hallintomuoto, jos se vain perustuu todelliselle vapaudelle ja oikeudelle. Tuollainen tasavalta tarjoaa perustan, jolla kansakunta voi nousta aina vain ylevämmäksi. Jos kuitenkin tasavalta antaa kansalaisilleen runsaasti vapauksia, on tasavallan myös koulutettava kansalaisiaan, jotta heillä olisi ylevä moraalinen, vahva tahto ja taipumus rationaaliseen ajatteluun (Gülen 2000, 91). Uskonnonvapaus on Gülenille luonnollisesti tärkeää ja hän vaatii tasavallalta ja sen vallanpitäjiltä tämän oikeuden puolustamista. (Gülen 2000, 89–91.)

Kansakuntaa on hyvä lähteä rakentamaan, kun hallintomuoto on määritelty. Gülen pitää (2000, 91) parhaana mahdollisena hyvin homogeenistä kansakuntaa, jossa yhteinen, laadukas koulutus ja jaetut arvot (kieli, uskonto ja tietoisuus yhteisestä historiasta) ovat avainasemassa. Imaami haluaa välttää sinisilmäisyyttä niitä kohtaan, jotka ovat kansakuntansa pettäneet (2000, 92). Kansakunnan jäsenten tulee rakastaa toisiaan ja luottaa toisiinsa, jotta kansakunnasta voi syntyä vahva (ibid). Gülen näkee kansakunnan henkistä puolta rakennettavan kirjallisuuden kautta (2000, 67). Kirjallisuutta ymmärtämättömät eivät voi jakaa tätä, vaikka kuuluisivatkin muuten samaan kansakuntaan (ibid). Imaami siis korostaa kirjallisuuden kielen merkitystä keskinäiselle ymmärrykselle. Tämä on linjassa

koulutuksen ihannoinnin kanssa, sivistys on Gülenille kantava arvo. Lisäksi hänen mukaansa ideoita on helppo siirtää toisille sanojen avulla ja siten tehdä näistä ideoista kuolemattomia (Gülen 2000, 67–68). Tätä Gülen itsekin on toteuttanut rakentaessaan Turkista suurta kultaisen sukupolvensa avulla.

Kaikkalainen mahtavan kansakunnan rakentaminen lähtee kuitenkin ihmisen ideaalista ja Gülenille nämä kansakunnan loistoon nostavat ihmiset ovat tietenkin hänen liikkeensä jäsenet. Näille hän kohdistaa kirjansa yhdeksännen luvun ”Ideal people”. Tässä luvussa Gülen antaa seuraajilleen suoria ohjeita, viitaten ”people of service”-fraasilla liikkeen palvelutavoitteeseen, useinhan GM:n jäsenet käyttävät liikkeestään juuri palveluun viittaavaa *hizmet*-nimitystä. Liikkeen jäsenten tulee olla toiveikkaita ja päämäärätietoisia, jopa silloin kun heidän instituutionsa ja suunnitelmansa tuhotaan tai joukot piiritetään. Gülen sanoo liikkeen ihmisten olevan maltillisia ja suvaitsevaisia, rationaalisia ja viisaita, kiihkoilevia, luottavaisia ja ennen kaikkea uskollisia liikkeelle ja sen päämäärille. Heidän tulee olla valmiita jopa uhraamaan henkensä ja kaiken mitä rakastavat sen vuoksi. Kryptisempi kappale on ”Essentials of the way”. Tulkitsen sen tarkoittavan sitoutumista Gülenin pyhään päämäärään ylitse kaiken muun. Se tähtää muiden hyvinvointiin ja onnellisuuteen jopa henkilön oman hyvinvoinnin ja onnen kustannuksella, kyse on siis äärimmäisestä altruismista. Tässä Gülenin mukaan on tärkeää, että johtajat näyttävät esimerkkiä seuraajilleen, samaan tapaan kuten hän itse asuu Pennsylvaniassa hyvin vaatimattomissa oloissa ja on käyttänyt elämänsä muiden hyvinvoinnin kasvattamiseksi, etenkin Turkissa. (Gülen 2000, 103–104.) Voitaneen siis sanoa, että Gülen elää kuten opettaa.

Kirjan viides luku käsittelee yhteiskuntaa, jota Gülen kuitenkin avaa ensin ihmisyyden (humanity) pohtimisella. Tokihan jokainen yhteiskunta on ihmisten muodostama ja siten perustuu myös näiden ihmisten perusluonteelle ja ihmisten väliselle kanssakäymiselle. Gülen näkee ihmisyyden ihmisten välisinä suhteina ja korostaa jälleen hyvän tekemisen tärkeyttä rakkauden kaksoiskäskyn hengessä ”halua toiselle sitä mitä itse halajat”. Gülen sanoo palvelusten aiheuttavan kiitollisuudenvelkaa ja neuvoo palkitsemaan hyvät teot toisilla hyvillä teoilla. Annetaan siis hyvän kiertää eteenpäin. Uskon, että kun yksilö pääsee nauttimaan Gülen-liikkeen palveluksista, jää hän kiitollisuudenvelkaa ja siten jossain sopivassa tilanteessa toimii liikkeen hyväksi. Gülen ei lähde rajoittamaan hyvien tekojen

määrää, vaan kannustaa altruismiin. Samalla Gülen myös torjuu urkinnan ja vakoilun omaksi hyväksi sivistymättömänä ja törkeänä. Gülen näkee ihmisellä olevan jaloja tunteita; kuten taipumuksen hyveellisyyteen ja kiinnostuksen ikuisuutta kohtaan. Näitä ihmisen perusominaisuuksia Gülen on nähdäkseni onnistunut hyödyntämään pappismiehenä varsin taitavasti valjastaessaan ihmisiä toimimaan liikkeensä eri projekteissa. (Gülen 2000, 59–62)

Yhteiskuntaan kuuluu toki kiinteästi myös media, tuo neljäs valtiolta. Gülen suhtautuu mediaan kaksijakoisesti, yhtäältä hän näkee median ihmisten valaisijana ja kanavana ihmisten tunteille ja ideoille (2000, 70). Toisaalta hänen mukaansa alistavan hallinnon alaisena mediasta tulee herkästi joko vanki tai imartelija (ibid). Gülen usuttaa toimittajia ja kirjailijoita tiettyyn nationalistiseen karsinaan, heidän tulisi työssään huomioida kansallistunne ja palvella koko kansakuntaa (2000, 71). Gülen myös kritisoi luovuutta kuristavaa sensuuria ja alistamista, sillä sellaisen tähden monet kirjat ovat jääneet kirjoittamatta (ibid). On toki mielestäni huomionarvoista, että Gülen-liikkeestä kriittistä kirjaa valmistellut toimittaja Ahmet Şik pidätettiin näennäisesti liittyen Ergenekon-oikeudenkäyntiin (Hürriyet Daily News 2011). Journalistinen vapaus lienee Gülenille suhteellista, vaikka onkin vaikeaa todistaa, että Gülen-liike lopulta oli pidätyksen takana. Lisäksi Gülen-liikkeen lehdet Zaman ja englanninkielinen Today's Zaman harrastavat sensuuria julkaisuissaan. Vuonna 2011 Today's Zamanin kolumnisti Andrew Finkel sai lähteä, kun hänen lehden linjaa kritisoinut kirjoituksensa jätettiin julkaisematta. Hürriyet Daily News'n julkaisemassa kirjoituksessa Finkel (2011) toi ilmi huolensa hallituksen epädemokraattisten valtatekojen lisääntymiseen ja Turkin polarisaatioon liittyen. Tällä Finkel viittasi nimenomaan Ahmet Şik'n tapaukseen.

Gülen antaa Pearls of Wisdom-teoksessaan ohjeita myös sosiaalisesta kanssakäymisestä – ylitse vuotavaisesta suvaitsevaisuudesta aina salaisuuksien pitämiseen. Imaami kehottaa todella reiluun suvaitsevaisuuteen, jopa vääräuskoisia tulee lähestyä hellästi, niin että heidän epäluulonsa ja vihansa sulavat pois (2000, 75). Pahaankin tulee vastata hyvällä, sillä kaiken vihaaminen on merkki joko hulluudesta tai saatanan vaikutuksesta. Gülen (2000, 76) pyytää hyväksymään Jumalan suunnitelman, käyttäytymään kunnollisesti, mutta myös olemaan varuillaan. Salaisuuksien varjelu nostetaan Gülen-liikkeessä samalle tasolle si-

veyden varjelun kanssa, kaiken avaimena on luottamus. Gülen nostaa salaisuuksien säilyttämisen kunniakysymykseksi – paljastamalla kansallisen salaisuuden, loukkaa kansakuntansa kunniaa. Etenkin kansallisen tason salaisuuksien kanssa on oltava äärimmäisen tarkkoina, muuten kaikki edistys saattaa vaarantua. Mielenkiintoisesti Gülen kirjoittaa: ”Jos valtio ei kykene suojelemaan salaisuuksiaan vihollisiltaan, se ei pysty kehittymään - - jos kilpailijat voittavat puolelleen avainhenkilöt, ei heidän työnantajansa voi onnistua tavoitteissaan.” (Gülen 2000, 81–83.) Kuten kappaleessa 4.1.4. on kerrottu, juuri tästä hallinnon avainpaikkojen miehittämisestä pääministeri Erdoğan on syyttänyt Gülen-liikettä ja ristinyt liikkeen ”rinnakkaisvaltioksi”. Aiemmin rinnakkaisvaltiona nähtiin Turkin asevoimat, mutta ne saatiin raivattua kunnianhimosta Ergenekon-oikeudenkäynnillä.

Gülen ottaa nykyään kantaa myös mielipidekirjoituksilla myös muissa kuin liikkeen omistamissa lehdissä. Hän kritisoi hallitsevaa AK-puoluetta ja syyttää etenkin Erdoğania Turkin rapautuvasta demokratiakehityksestä (New York Times 2.2.2015). Gülen kiinnittää huomionsa AKP:n kyvyttömyyteen ottaa vastaan kritiikkiä. Gülenin mukaan kaikki demokraattinen kritiikki AKP:ta vastaan otetaan puolueen johdossa hyökkäyksiä Turkin valtiota vastaan. AKP pitää Gülenin mukaan vaalivoittoa oikeutuksena absoluuttiseen valtaan. Toki nyt 2015 parlamenttivaaleissa AKP menetti yksinkertaisen enemmistönsä parlamentissa, eikä voi muodostaa yksin enemmistöhallitusta. Gülen moukaroit AKP:ta laajalti ja syyttää puoluetta mm. toimittajien ja virkamiesten vainoamisesta ja vangitsemisesta. Valtapuolueen kritisoiminen tai virkamiesten tapauksessa töittensä hoitaminen saattaa altistaa sanktioille tai jopa valheellisilla syytteillä. (Gülen 2015a.)

Henkilöksi, joka sanoo pysyttelevänsä päivänpolitiikan ulkopuolella, Gülen ottaa varsin reippaasti kantaa demokratian puolesta ja aktiivisia poliittisia toimijoita vastaan. Hän näkee Turkin vieraannuttaneen lännen viereltään ja nyt maan vaikutusvalta, johon hänen mukaansa vaikuttaa paitsi talous, myös maan demokratian tila, murenee myös Lähi-idässä. Gülenin mukaan toimivaan demokratiaan kuuluvat laillisuusperiaate ja kunnioitus yksilön vapauksia kohtaan, nämä ovat hänen mukaansa myös Jumalan asettamia islamin arvoja. Turkkilaiset uskonoppineet saavatkin Güleniltä pyyhkeitä oikeuttaessaan teologialaan AKP:n korruptiota tai vain vaikenemalla. Gülen pitää uskovien velvoitteena puhua alistamista ja vääryyttä vastaan. Gülen kuitenkin huomioi, että näin toimiessaan *hizmetin*

eli Gülen-liikkeen jäsenet ovat joutuneet suoranaisten noitavainojen uhriksi Turkissa. AKP on profiloitunut liikkeen jäsenet uhaksi ja tätä Gülen pitää suvaitsemattomuutena. Gülen huomioi myös muiden ryhmien, kuten kurdien, alevien, ympäristöaktivistien ja muiden kuin muslimien joutuneen AKP:n kohteeksi. Eikä mikään ryhmä tai kukaan yksilö ole Gülenin mukaan turvassa hallitsevan puolueen vihalta. Hän kannustaakin kaikkia demokraattisesti vastustamaan vapauksien ja ihmisoikeuksien rikkojia, käytännössä siis äänestämään muita puolueita, kuin AKP:ta kesäkuun 2015 parlamenttivaaleissa. (Gülen 2015a.)

Islamilaisen kalifaatin julistanut ISIS on saanut Gülenin avaamaan sanaisen arkkunsa (Wall Street Journal 28.8.2015). Aiemminkin kansakuntien välistä rauhaa rinnakkaisena toivonut ja terrorin tuominnut Gülen (2015b) sanoo jokaisen islamin nimessä tehdyn terroriteon vaikuttavan kaikki muslimit ja vääristävän muiden kuvaa valtavirran maltillisista muslimilajeista. Maltillisten tulisikin saada äänensä kuuluviin paremmin, nyt mediatilan ovat valanneet ääriainekset. Siksi Gülen antaakin ohjeita maltillisille seuraajilleen. Ensinnäkin tulee tuomita väkivalta, mutta myös uhriutumista tulee välttää. Toisekseen on edistettävä islamin holistista ymmärrystä, tässä Gülen korostaa etenkin islamin ydinopetuksia. Koraniin pohjaten Gülen muistuttaa viattoman tappamisen olevan aina rikos koko ihmiskuntaa vastaan, samoin hän tuomitsee siviileihin kohdistuvan väkivallan kaikissa tilanteissa. Kolmanneksi Gülen toivoo muslimien edistävän ihmisoikeuksia, elämää ja vapautta, jotka ovat islamin perusarvoja. Samoin islamin mukaisesti tulisi kunnioittaa kulttuurillista, sosiaalista, uskonnollista ja poliittista moninaisuutta. Neljänneksi Gülen nostaa jälleen esille koulutuksen tärkeyden ja ennen kaikkea sen saatavuuden kaikille. Tässä hän päätyy myös kehumaan liikettään, jolla hänen mukaansa on toiminnassa yli 1000 koulua, koulutuskeskusta ja vuoropuhelua edistävää instituutiota yli 150 maassa. Gülen-liikkeen koululaitoksissa uskonto ei ole korostetussa asemassa, joten Gülen muistuttaa myös uskonnollisen opetuksen tärkeydestä. Sen avulla ääriainekset saadaan eristettyä. Kun uskonnonvapaus riistetään, usko joutuu kasvamaan varjoissa, jolloin joudutaan altiiksi ääriaineksille. Avoimuus ja vapaus johtavat maltillisuuteen. Lopuksi Gülen vielä kertoo näkevänsä terrorismin monimutkaisena ongelmana ja muistuttaa, että sen suurimmat uhrit ovat muslimit ja että muslimilajeilla on mahdollisuus marginalisoida ääriainekset ja terrorismi. Hän kannustaa muslimilajeja toimimaan rauhan ja tyyneyden majakoina yhteisöissään. (Gülen 2015b.)

5.3.4 Uskonnosta ja tieteestä

Pearls of Wisdom-kirjassaan Gülen käsittelee koraania, profeettaa, uskontoa, palvontaa ja unia. Gülenin mukaan (2000, 3) Koraani tarjoaa lyhyimmän tien onnellisuuteen ja ”se on ollut valon lähde mahtavimmille ja valaistuneimmille maailmaa hallinneille yhteisöille”. Gülen pitää Koraania monella tapaa verrattomana kirjana, se kieltää niin epäoikeudenmukaisuuden, alistamisen kuin lahjonnankin. Imaami näkee muslimien saavuttavan ykseyden ainoastaan Koraanin omaksumisen ja uskomisen kautta. Luonnollisesti Gülen pitää profeetta Muhammedia Jumalan sanansaattajana, mutta myös ainoan todellisen sivilisaation perustajana, joka ”johdatti ihmiskunnan oikean olemassaolon polulle”. Gülen käsittelee erikseen uskontoa, hän pitää sitä ”parhaana kouluna - - joka on avoin kaikille, nuorimmasta vanhimpaan”. Lisäksi Gülen julistaa uskontoa tunnustamattomien halveksivan siveyden, patriotismin ja filantropian jaloja arvoja. Vaikka Gülenistä on pyritty luomaan kuvaa aktiivisena uskontojen vuoropuhelun kannattajana, tarkoittaa hän tässä uskonnolla ainoastaan islamia. Gülen sovittaa uskontoa ja tiedettä yhteen ja pitää niitä saman totuuden eri kasvoina, vaikkakin tiedettä tulee ymmärtää ja käyttää ”oikein”. Gülen (2000, 9–10) onnistuu mielestään sovittamaan uskonnon ja tieteen yhteen ilmeisen hyvin, sillä hän julistaa, ettei ”todellinen uskonto ole ristiriidassa järkipäisen ajattelun kanssa. - - Näin ollen todellista uskontoa ei voida kritisoida mistään rationalistisesta näkökannasta käsin.” Näin Gülen leimaa kaikki uskontoa ja tässä tapauksessa tietenkin islamia kritisoivat henkilöt epärationaalisiksi tai muuten tiedoiltaan tai ajatuksiltaan vääristyneiksi. Uskonto on Gülenille myös hyveiden harjoitusta, näille hyveille kirjassa onkin omistettu useita lukuja, joissa annetaan elämänohjeita. (Gülen 2000, 3–9.)

Gülen käsittelee teoksessaan myös tietoa, edistystä, sekä uskonnon ja tieteen yhteensovittamista. Gülen tarkastelee jälleen kansakuntia ja sanoo kansakunnan kehittymisen ja edistykseen olevan suoraa tulemaa kansakunnan jäsenille annetusta koulutuksesta. Edistyksen taas on oltava jatkuvaa, eikä takapakkaa tule sallia. Kaikki edistysaskeleet on harkittava tarkkaan ja perustaa paitsi järkeen, myös tieteeseen tai ne ovat turhia. Lisäksi Gülen korostaa, että kansakunnan kehittyminen on mahdollista ainoastaan, jos koko kansakunnalla on sama päämäärä. Gülen korostaa yhtenäiskulttuuria, jossa kansakunta koulutetaan samalla tavoin, jottei se jakaantuisi keskenään vihamielisiin ryhmiin. Tässä koulutuk-

nessa on hänen mukaansa huomioitava tietenkin maan perinteiset arvot, lisäksi on otettava opiksi menneistä sukupolvista ja heidän kokemuksistaan (2000, 52–54).

Gülen käyttää uskonnon ja tieteen yhdistämisessä keppihevosenä Albert Einsteinia, jota hän lainaa väärin ”luonnontiede ilman uskontoa on sokea, uskonto ilman tiedettä on rampa” (2000, 49). Albert Einstein sanoi itse asiassa luonnontiedettä ilman uskontoa rammaksi ja uskontoa ilman tiedettä sokeaksi. Toisekseen lainaus on irrotettu kontekstistaan, eikä alkuperäisesti puolla lainkaan uskonnon ja tieteen yhdistämistä. Gülen kuitenkin pyrkii käyttämään sitaattia hyödykseen puolustaessaan uskonnon ja tieteen yhteyttä. Hänen mukaansa luonnontieteet eivät ole portti ateismiin, eivätkä ne ole ristiriidassa uskonnon kanssa. Gülen pitää tieteitä ja teknologiaa hyödyllisinä ”ihmisten onnellisuuden takaajina ja uskoo niiden auttavan todellisen inhimillisyyden saavuttamisessa” (ibid). Tiede ja tietämys ovat Gülenille tärkeitä, sillä ne kehittävät ihmismieltä, eikä ilman niitä voida tehdä oikeita päätöksiä. Ilmeisesti Gülen ei siis kannata heittäytymistä täysin uskon vaaraan, vaan pitää tiedettä tarpeellisena osana ihmisen maailmankatsomusta. Gülen asettaa paljon painoarvoa oppimiselle ja itsensä kehittämiseksi, lisäksi hän arvostaa tieteen avulla saavutettua asemaa ja meriittejä korkeammalle kuin muilla keinoin ansaittuja. Imaami Gülenille elämän tuhlaaminen on kauhistus ja hän kannustaakin oppimaan ja etenkin keskittymään itselle hyödylliseen tieteenalaan, sillä ihmisen resurssit ovat rajalliset. Gülen kytkee lisäksi uskonnon tai moraalin ja tieteen yhdistämisen sivistykseen. Hänen mukaansa ne yhteiskunnat joissa moraalit ja tiede ovat toimineet yhteistyössä, ovat aikaansaaneet todellisia sivilisaatioita. Siksi Gülen näkee tiedeperusteiset läntiset yhteiskunnat lamaan-tuneina ja itäiset (aasialaiset) sivilisaatiot epätosina niiden puuttuvan tieteellisen taustan takia. Tulevaisuuden sivilisaatiot perustuvatkin hänen mukaansa länsimaisen tieteen ja itäisen uskon ja moraalisuuden pohjalle (Gülen 2000, 49–56). Kuinka ollakaan, Turkki sijaitsee perinteisesti idän ja lännen välissä ja on siten malliesimerkki güleniläisestä tulevaisuuden sivilisaatiosta. Gülen pyrkii kouluttamaan turkkilaista nuorisoa länsimaisissa tie-teissä, mutta samalla huolehtimaan heidän hengellisyydestään. Gülen nähdäkseni uskoo tulevien ”kultaisten sukupolvien” luovan Turkista tuon ihanneyhteiskunnan, jossa tiede ja moraalit onnistuneesti yhdistyvät, jolloin Turkista syntyy todellinen suurvalta.

JOHTOPÄÄTELMÄT

Tämä pro gradu -tutkielma on ensimmäinen suomenkielinen teos Fethullah Gülenistä. Tutkielma on väljästi rajattu katsaus Fethullah Güleniin, hänen ympärilleen kerääntyneeseen seuraajajoukkoon, jota *Hizmetiksi* ja Gülen-liikkeeksi kutsutaan ja näiden vaiheista osana Turkin tasavaltaa, sekä sekulaarin ja uskonnon kamppailua. Erityisesti pyrin kiinnittämään huomiota Güleniin uskonnollisena johtajana, jonka saarnoja ja kirjoituksia seuraajat tutkivat tarkalla korvalla. Miten johtajan vihjaukset ja toiveet tuntuvat toteutuvan vailloilla selkeitä käskyjä. Tutkimusaineistona käyttämäni Gülenin kirjoitukset valaisevat hänen ajatteluaan ja suhdettaan yhteiskuntaan ja politiikkaan.

Vaikka uskonnon kuolemaa on julistettu jo pitkään ja länsimaisten yhteiskuntien maallistuminen on yhä voimakasta, uskonnolla on maailmassa valtava merkitys. Tunnetut sekularisaatiosta kirjoittaneet yhteiskuntatieteilijät, Peter L. Berger ja teoriaosuudessa käsitellyt Toft kumppaneineen etunenässä, ovat joutuneet pyörtämään sanansa maailman maallistumisesta. Uskonnon ollessa läsnä ihmisten jokapäiväisessä elämässä, on se nähdäkseni läsnä myös politiikassa. Länsimaiset, sekulaarit yhteiskunnat kärsivät väestön vanhenemisesta, kun ihmisten lisääntymishalu on pienentynyt. Samalla uskonnollisemmissa valtioissa lapsia syntyy edelleen tiuhaan tahtiin. Tämä on kallistanut vaakaa niin, että sekulaarit yhteiskunnat löytävät itsensä kevyemmästä vaakakupista. Turkissa uskonnon ja sekulaarin kamppailu yhteiskunnassa ja parlamentaarisen politiikan kentällä on jatkunut aina tasavallan perustamisesta lähtien. Sekulaari hegemonia on kääntynyt AKP:n valtakaudella uskonnon aseman vahvistumiseen, vaikka vastakkainasettelu on edelleen vahva. Tutkimuskohteeni, imaami Fethullah Muhammed Gülen, on toiminnallaan osallistunut tähän kamppailuun uskonnon puolella.

Gülen pyrkii maailmankatsomuksessaan ja opetuksissaan sovittamaan yhteen islamin ja tieteen. Täysin ongelmaton tämä ei sekulaarista länsimaisesta näkökulmasta ole, mutta Gülen on mielestäni osannut hyödyntää molempia soveltuvin osin. Pelaamalla taitavasti yhteiskunnan sääntöjen ja lakien raameissa Gülen on kannattajiensa avulla onnistunut luomaan satojen yksityiskoulujen verkoston Turkkiin, ja liikkeen kouluja on jopa yli sadassa muussa maassa. Lisäksi liikkeellä on oma pankki, useita kulttuuriyhdistyksiä, medialai-

toksia ja se tarjoaa asuntoloita yliopisto-opiskelijoille. Gülen-liikkeen koululaitoksia arvostetaan kolmansissa maissa ja useimmiten niiden lukukausimaksut ovat muita paikallisia kouluja pienemmät. Lisäksi oppimistulosten kerrotaan olevan erittäin hyviä. Gülen lähtee liikkeelle koulutuksesta ja sen avulla saavutettavasta hyvästä. Ilman koulutusta Turkki ei koskaan kykene tulemaan suureksi. Koulutuksen ja länsimaisen sivistyksen avulla, mutta silti islaminuskoisina, Gülen toivoo seuraajiensa joukosta syntyvän kultaisen sukupolven, joka vie lopulta Turkin valtakunnan uuteen loiston aikaan.

Gülenin seuraajat eivät pidä suurta ääntä itsestään tai kuulumisestaan Gülenin *hizmet*-liikkeeseen, mutta heitä uskotaan olevan johtopaikoilla useissa turkkilaisissa ministeriöissä ja instansseissa, etenkin oikeuslaitoksessa ja poliisivoimissa. Korkeasti koulutetut gülenistit toki päätyvät väkisinkin merkittäville paikoille hallinnossa, aina kansanedustuslaitosta myöten. Tässä liikkeen verkostoista ei liene ainakaan haittaa. Turkissa etenkin poliisin ja oikeuslaitoksen virkamiehiä ja tuomareita on viime vuosina sijoitettu uudelleen todella tiuhaan tahtiin. Osasyynä mullistuksiin lienee AKP:n halu vähentää gülenistien valtaa näissä elimissä.

Aikaisempi liittolainen AKP onkin kääntynyt Gülen-liikettä vastaan vuosikymmenen kestäneen ystävyyden jälkeen vuonna 2012 ja ryhtynyt suorastaan avoimeen sotaan Güleniä ja hänen kannattajiaan vastaan. Kuten sanottua, virkamieskuntaa on puhdistettu gülenisteistä ja güleniläisiä kouluja ratsataan ja tutkitaan mitä erikoisimpien väitteiden pohjalta. Gülen on ottanut vahvasti kantaa AKP:n johtohahmoa presidentti Recep Tayyip Erdoğania ja hänen hallintonsa toimia vastaan. Siten Gülen on nähdäkseni onnistunut profiloitumaan demokratian ja avoimemman kansalaisyhteiskunnan puolestapuhujana.

Vaikka Gülen-liike ei ole järjestäytynyt kilpailevaksi puolueeksi AKP:lle, vaan on aiemmin pyrkinyt vaikuttamaan instituutioiden kautta ja osin myös AKP:n sisältä, näen etenkin imaami Gülenillä olevan vaikutusvaltaa Turkin politiikkaan. Gülenillä on mahdollisuus toimia vaihtoehtona AKP:lle, mutta en osaa sanoa miten houkutteleva se vaihtoehto olisi niille, jotka ovat jo AKP:ssa kiinni. Mitkä sitten ovat liikkeen tulevaisuuden mahdollisuudet kun Gülenistä aika jättää, on hyvin vaikea sanoa.

LÄHTEET

TUTKIMUSAINEISTO

- Biography of Fethullah Gülen, 2001, Gülenin kotisivut (fgulen.com)
<http://fgulen.com/en/fethullah-gulens-life/about-fethullah-gulen/biography/24655-military-service> Viitattu 29.08.2015
- Gülen institute, Fethullah Gülen Biographical Album, University of Houston, 2010 (HGI)
http://www.guleninstitute.org/~gulenins/images/stories/publications/FG_Biographical_Album.pdf Viitattu 30.3.2013
- Gülen, Fethullah Muhammed, 1998, Prizma 2, Nil Yayınları
- Gülen, Fethullah Muhammed, 2000 (ensimmäinen painos). Pearls of Wisdom, Somerset, NJ: The Light Publishing
<http://fethullahgulenconference.org/resources/books/pearls.pdf>
- Gülen, Fethullah Muhammed, Toward a civilization of love and tolerance, 2004 Somerset, NJ: The Light Publishing.
- Gülen, Fethullah Muhammed, Statute of our souls, 2005. Somerset, NJ: The Light Publishing.
- Gülen, Fethullah Muhammed, 2015, mielipidekirjoitus Turkey's Eroding Democracy, New York Times 2.2.2015,
http://www.nytimes.com/2015/02/04/opinion/fethullah-gulen-turkeys-eroding-democracy.html?_r=0, viitattu 4.2.2015
- Gülen, Fethullah Muhammed, 2015, mielipidekirjoitus Muslims must combat the extremist cancer, Wall Street Journal 27.8.2015

<http://www.wsj.com/articles/muslims-must-combat-the-extremist-cancer-1440718377> Viitattu 1.9.2015.

- Muslim World, Fethullah Gülenin haastattelu, käännös Saritoprak Zeki & Ali Ünal, An Interview with Fethullah Gülen, The Muslim World, vol. 95, 2005
<http://webmedia.jcu.edu/nursichair/files/2013/01/interview.x1.pdf>
- Who is Fethullah Gülen, Hizmet Movement, 2009
<http://hizmetmovement.blogspot.fi/p/who-is-fethullah-gulen.html>

KIRJALLISET LÄHTEET

- Akyol, Mustafa, What made the Gülen movement possible, konferenssijulkaisu Muslim World in Transition – Contributions of the Gülen Movement, Lontoo 25.-27.10.2007, <http://gulenconference.org.uk/userfiles/file/Proceedings/Prcd%20-%20Akyol,%20M.pdf>, viitattu 30.11.2014
- Alhanen Kai, Käytännöt ja ajattelu Michel Foucault'n filosofiassa, 2007, Gaudeamus
- Anadolu Agency, Turkey's parliament approves closure of 'dershane', 28.2.2014
<http://www.aa.com.tr/en/news/294972--turkeys-parliament-approves-closure-of-dershane>, viitattu 1.9.2015
- Aras, Bulent & Caha, Omer; artikkeli Fethullah Gulen and his liberal "Turkish islam" movement, 2000, MERIA-journal, Volume 4, numero 4
- Aslandoğan, Alp T. – luento 17.6.2009
<http://hizmetmovement.blogspot.fi/p/what-is-gulen-movement.html>
- BBC, Fethullah Gülen: Powerful but reclusive Turkish cleric, 24.1.2014
<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-25885817>, viitattu 1.9.2015.
- Cetin, Muhammed, Mobilization, Institutionalization and Organization in the Gülen Movement, konferenssijulkaisussa Mapping the Gülen Movement: A Multidimensional Approach, 2010
- Daily Sabah, Several countries investigate the Gülen Movement, 7.3.2014a, viitattu 10.3.2014 <http://www.dailysabah.com/politics/2014/03/07/several-countries-investigate-the-gulen-movement#pp>

- Daily Sabah, Gülen movement probed 7.3.2014b
<http://www.dailysabah.com/politics/2014//03/07/gulen-movement-probed#pp>
Viitattu 10.3.2014
- Ebaugh, Helen Rose, The Gülen Movement, A Sociological Analysis of a Civic Movement Rooted in Moderate Islam, 2010, Springer
- Finland Dialog Association verkkosivut, 2014
http://www.dialogs.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=90&Itemid=86&lang=en Viitattu 1.9.2015.
- Filkins Dexter, Show trials on the Bosphorus, 14.8.2013.
<http://www.newyorker.com/online/blogs/comment/2013/08/show-trials-on-the-bosphorus.html> Viitattu 14.8.2013.
- Finkel Andrew, A dilemma, kolumni, Hürriyet Daily News 4.7.2011.
<http://www.hurriyetdailynews.com/a-dilemma.aspx?pageID=438&n=a-dilemma-2011-04-07> Viitattu 7.4.2014.
- Foucault Michel, Turvallisuus alue väestö -luentosarja, 1978, ranskankielinen alkuteos 2004, suom. 2010
- Guardian, Turkish court returns verdicts over Ergenekon plot against government, 5.8.2013. <http://www.theguardian.com/world/2013/aug/05/turkish-court-verdicts-ergenekon-plot> Viitattu 6.8.2013.
- Guardian, Turkish police arrest 23 in raids on opposition media, 14.12.2014.
<http://www.theguardian.com/world/2014/dec/14/turkish-police-raid-opposition-media> Viitattu 1.9.2015.
- Hendrick, Joshua D, Globalization, Islamic activism, and passive revolution in Turkey: the case of Fethullah Gülen, 2009, Journal of Power, 2: 3, sivut 343–368,
<http://dx.doi.org/10.1080/17540290903345849>
- Hendrick, Joshua D, Media Wars and the Gülen Factor in the New Turkey, 2011, artikkeli jornaalissa Middle East Report, No 260, sivut 40–46
- Heper, M., 1985. *The state tradition in Turkey*. Northgate, WA: The Eothen Press.
- Helsingin Sanomat (HS), Kairo repesi kansanjuhliaan Mubarakin eroilmoituksen jälkeen, 11.2.2011..
<http://www.hs.fi/ulkomaat/artikkeli/Egyptin+presidentti+Hosni+Mubarak+eroaa/1135263744163> Viitattu 13.5.2014
- Helsingin Sanomat (HS), Erdoganin suunnitelma toteutumassa: Turkkiin uudet vaalit lokakuussa. 20.8.2015. <http://www.hs.fi/ulkomaat/a1440035287970> Viitattu 1.9.2015.

- Hürriyet Daily News, 5.8.2013. <http://www.hurriyetaailynews.com/19-sentenced-to-life-in-turkeys-ergenekon-coup-plot-trial-including-ex-military-chief.aspx?pageID=238&nID=52034&NewsCatID=339> Viitattu 6.8.2013.
- Hürriyet Daily News, 24.3.2011. <http://www.hurriyetaailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=plice-raids-newspaper-office-for-8216draft-book8217-2011-03-24> Viitattu 7.4.2014.
- Hämeen-Anttila, Jaakko, Islamin käsikirja, 2004, Otava
- Kaleva, Turkin armeijan ex-johtajalle elinkautinen, 6.8.2013
- Kuru, Ahmet T, Changing perspectives on Islamism and secularism in Turkey: the Gülen movement and the AK Party, konferenssijulkaisu Muslim world in transition: contributions of the Gülen movement, Leeds Metropolitan University Press, 2007 <http://arsiv.setav.org/ups/dosya/28015.pdf>
- Kuru, Zeynep Akbulut & Kuru Ahmet T, Apolitical Interpretation of Islam: Said Nursi's Faith-Based Activism in Comparison with Political Islamism and Sufism, Islam and Christian – Muslim Relations vol 19, No. 1, 99-111, 2008 http://www-rohan.sdsu.edu/~akuru/docs/Kuru_ICMR.pdf Viitattu 1.9.2015.
- Migdalovitz Carol, Turkey: Politics of Identity and Power, 2010, Congressional Research Service
- Murtorinne, Eino, 1999, artikkeli "Uskonto ja politiikka" 1900-luvun eurooppalaisissa diktatuureissa, teoksessa Uskonnot maailmanpolitiikassa (toim. Palva, Heikki & Pentikäinen, Juha)
- Palva, Heikki & Pentikäinen Juha (toim.), Uskonnot maailmanpolitiikassa, 1999, WSOY
- Toft, Monica Duffy; Philpott, Daniel; Shah, Timothy Samuel, God's Century: Resurgent Religion and Global Politics, 2013, W. W. Norton & Company. Kindle Edition.
- Turkin perustuslakituomioistuimen tuomio, Hyvinvointipuoluetta vastaan, 1998/1, 16.1.1997
- Weber, Max., 1978[1922]. *Economy and society*. Berkeley, LA: University of California Press.

- Wikileaks-sähkeet
  - 08ANKARA1331, 2008
<https://wikileaks.org/cable/2008/07/08ANKARA1331.html>
  - 09ANKARA1691, 2009
<http://www.cablegatesearch.net/cable.php?id=09ANKARA1691>
  - 09ANKARA1772, 2009
<https://cablegatesearch.wikileaks.org/cable.php?id=09ANKARA1722>
  - 08BAKU731, 2008
<https://cablegatesearch.wikileaks.org/cable.php?id=08BAKU731>
  - 09VIENNA381
<https://cablegatesearch.wikileaks.org/cable.php?id=09VIENNA381>

- Yazar, İsa, “Fatih, Yamanlar, Samanyolu schools win medals at science Olympiad”, Today’s Zaman, 29.11.2012 <http://www.todayszaman.com/news-299685-fatih-yamanlar-samanyolu-schools-win-medals-at-science-olympiad.html>, viitattu 3.4.2013

- Zürcher, E.J., 2004. *Turkey: a modern history*. New York: I.B. Tauris.